

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav etnologie

Významní pedagogové pohřbení na Malostranském hřbitově

Significant pedagogues buried in Malostransky cemetery

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vypracovala: Kateřina Fuksová

Vedoucí práce: doc. Irena Štěpánová

2016

Poděkování

Děkuji doc. Ireně Štěpánové za odborné vedení práce, věcné připomínky, dobré rady a vstřícnost při konzultacích a vypracovávání bakalářské práce.

Mé poděkování patří též PhDr. Ondřeji Bastlovi a Ing. Gabriele Kalinové za jejich ochotu a pomoc při zpracování této práce.

Za cenné rady také děkuji Pedagogickému muzeu Jana Amose Komenského.

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

.....

Jméno a příjmení

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá tématem významných pedagogů pohřbených na Malostranském hřbitově. Časově se práce zaměřuje na léta 1786 – 1884, tedy dobu, kdy byl Malostranský hřbitov oficiálním pohřebním místem pro Hradčany, Malou Stranu a Smíchov. Akcent je kladen na Malostranský hřbitov v kulturně historickém kontextu. Výstupem práce jsou životopisy jednotlivých pedagogů a popisy jejich hrobů z kunsthistorického hlediska. Autorka si v práci klade za cíl detailně zmapovat tuto problematiku za použití odborné literatury a archivních pramenů.

V práci jsou použity přístupy kulturní geografie, historické demografie, genealogie, kulturní historie, dějin umění a etnologie. Práce je mezioborová a kromě zmíněných oborů může být přínosem pro dějiny pedagogiky a dějiny Univerzity Karlovy.

Abstract

This bachelor's thesis deals with an investigation on significant pedagogues buried in the Malostransky cemetery. The thesis focuses on years 1786 - 1884, a period when the Malostranský cemetery was an official burial place for Hradčany, Malá Strana and Smíchov. Emphasis is placed on cultural and historical context of the Malostransky cemetery. The results of the thesis are biographies of the teachers and descriptions of their graves in a perspective of art history. The author's objective is to investigate on the topic using literature and archival sources. The thesis uses approaches of cultural geography, historical demography, genealogy, cultural history, art history and ethnology. The work is interdisciplinary and it can contribute to history of pedagogy and history of the Charles University.

Obsah

1.	Úvod.....	1
2.	Kritika pramenů	2
3.	Historie Smíchova	6
4.	Historie Malostranského hřbitova	8
4.1.	Historie do roku 1786.....	8
4.2.	Historie do roku 1884.....	9
4.3.	Historie od roku 1884 po současnost.....	10
5.	Školství v 18. a 19. století v Rakouském mocnářství.....	11
5.1.	Karlova univerzita	22
5.2.	Školství na Smíchově	29
6.	Významní pedagogové pohřbení na Malostranském hřbitově	33
6.1.	Emanuel Bořický.....	34
6.2.	Josef Jiří Böhm.....	36
6.3.	Ignác Cornova	39
6.4.	Václav Dientzenhofer.....	41
6.5.	Antonín Dittrich	42
6.6.	P. Gabriel Güntner.....	44
6.7.	Jan Helbling z Hirzenfeldu	45
6.8.	Karel Hornstein	47
6.9.	Jan Mořic Chlupp z Chlonau.....	48
6.10.	Josef Ladislav Jandera.....	49
6.11.	František Kiviš z Rotterau.....	51
6.12.	Josef Bohumil Mikan	52
6.13.	Antonín Karel Mudroch	54
6.14.	František Martin Pelcl	55
6.15.	Benedikt Jan Nepomuk Pfeiffer	58
6.16.	Karel Bořivoj Presl.....	60
6.17.	Josef Reisich.....	61
6.18.	Kašpar Rojko.....	63
6.19.	František Xaver Schneider	64
6.20.	František Antonín Steinský	66
6.21.	František Vilém Tippman.....	68
6.22.	Vilém Bedřich Volkmann rytíř z Volmaru.....	70
6.23.	Jeroným Josef svob. pán Zeidler.....	71
7.	Závěr	75
8.	Zdroje	76

1. Úvod

Jaké přívaly vzdechů a křečovitého pláče slyšely ty staré stromy a keře – jaké proudy trpkých a nejtrpčích slz vpila tato půda od okamžiku, co byla zasvěcena nejvšednějšímu, a přece tak tajemnému úkolu svému? A kolik jmen ze všech těch tisíců, k jejichž hrobům putovali skoro po celé století aspoň ti, kterým se památka mrtvých nevytratila z paměti – zachovává se v paměti příštích pokolení, až slzami prosáklá půda ta odevzdána bude po dalším čtvrtstoletí účelu profánnímu? Takto hovoří o Malostranském hřbitově nejznámější smíchovská osobnost, spisovatel a novinář Jakub Arbes, ve své filozoficko-biografické novele Vymírající hřbitov. Skutečně, Malostranský hřbitov je jedno z nejzajímavějších a historicky nejceněnějších míst v pražské páté čtvrti. A to přesto, že fungoval pouhých sto let.

Tento hřbitov vždy přitahoval svou magičností pozornost spisovatelů, básníků, malířů, badatelů i obyčejných lidí, kteří se rádi zastavovali ve stínech jeho stromů – jedné z mála zelení na prašné a rušné Plzeňské třídě. O Malostranském hřbitově psal Jan Neruda, Jaroslav Seifert, zmiňovaný Jakub Arbes či Jiří Karásek ze Lvovic.

Malostranský hřbitov léta trpěl nezájmem úřadů i útoky vandalů. I proto byly už od roku 2001 jeho brány zavřeny a otevíraly se jen občas, ve zvláštní příležitosti.

Dnes prochází košířský hřbitov velkou revitalizací, aby mohl obyvatelům Plzeňské a každému kolemjdoucímu nabídnout trochu ticha a úniku od ruchu přiléhající dopravní tepny.

Původní ideou této práce bylo obsáhnout jména všech pedagogů, kteří jsou na Malostranském hřbitově pohřbeni. Nicméně při studiu literatury a seznamů pohřbených jsem zjistila, že takto významných osobností je na hřbitově příliš mnoho a práce by je nebyla schopna všechny pojmut. Proto bylo třeba udělat selekci. Klíčem k této selekci se stalo napojení na Karlovu univerzitu.

Cílem této práce je tedy seznámit čtenáře s osudy významných pedagogů spjatých s pražskou Karlovou univerzitou, kteří jsou pochováni na Malostranském hřbitově. Práce nabízí také širší pohled na problematiku vzdělanosti a školství v 18. a 19. století a to jak všeobecně v zemích rakouské monarchie, tak konkrétně na Smíchově, kde se Malostranský hřbitov nachází.

Má práce je členěna do několika tematických celků.

Prvním z nich je stručná historie Smíchova, která má za cíl uvést čtenáře do dějin a vývoje této pražské čtvrti. Na tuto část navazuje kapitola o dějinách Malostranského hřbitova od jeho založení v roce 1680, přes dobu jeho největší slávy, až po jeho uzavření a následné chátrání.

Následující kapitola pojednává o školství v Rakousku v 18. a 19. století. Zde se snažím zachytit stav tehdejšího školství a vzdělanosti obecně. Zabývám se vlivem osvícenství

a tereziánských a josefinských reforem. Podkapitolou je pak stručná historie Karlovy univerzity v mnou sledovaném období a také situace na Smíchově, jehož školská politika byla dlouhou dobu zcela tristní.

Po uvedení do problematiky školství v Rakousku tehdejší doby, vymezení dějin, vývoje školství na Smíchově a historii Malostranského hřbitova přichází stěžejní část mé práce – životopisy jednotlivých pedagogů. I přes vynechání učitelů, kteří nepřednášeli na pražské univerzitě, obsahuje tato část 23 životopisů. To vše je doplněno o fotografie jejich náhrobků (u těch, kde se zachovaly) s drobným kunsthistorickým výkladem.

2. Kritika pramenů

Má práce se skládá z několika částí a ke každé z nich patří specifické prameny.

První tematický celek se věnuje historii Malostranského hřbitova a Smíchova, na jehož území se hřbitov nachází. Pozornost se taktéž (i když v menší míře) upírá k dalším čtvrtím patřícím pod dnešní Prahu 5. Zejména se jedná o Košíře, na jejichž rozhraní hřbitov leží, a kterému se proto občas říká košířský hřbitov. Další zmiňovanou čtvrtí jsou Radlice a Jinonice.

K Malostranskému hřbitovu lze nalézt poměrně dost literatury. Hřbitovu se v minulosti přezdívalo „Hřbitov národních buditelů“ a jako takový měl svou dávku pozornosti zajištěnou. Existuje nicméně několik stěžejních knih, z kterých lze zejména čerpat. S těmito díly jsem se seznámila díky návštěvě Archivu Hlavního města Prahy a Ústřední knihovny v Praze, oddělení Pragensií.

Hřbitov byl zrušen roku 1884, ale již v roce 1881 publikoval Jan Ježek svou monografii s názvem: *Hřbitov Malostranský v Košířích: Stručné životopisy spisovatelů a umělců českých, jichž těla na sv. poli Malostranském odpočívají*. Jak již sám název napovídá, Ježek se zde věnuje stručným životopisům významných osobností zcela napříč jejich profesemi, avšak s akcentem na vlastenecké činy. Další stěžejní monografií, z které jsem čerpala je kniha Michala Sokola *Malostranský hřbitov* z roku 1940, která byla vydána nákladem Klubu přátel starého Smíchova. Tato práce obsahuje kromě historie hřbitova i obsáhlou fotografickou dokumentaci, díky které si můžeme představit, jak vypadaly jednotlivé náhrobky v době, kdy s nimi nebylo ještě příliš manipulováno, a kdy se nacházely v rozhodně lepším stavu než dnes. Ve stejném roce vydává monografii *Malostranský hřbitov v Košířích* Jarmila Blažková v rámci edice Poklady národního umění vydávané Výtvarným odborem Umělecké besedy. V roce 1955 pak Antonín Novotný publikuje svou monografii s názvem *Malostranský hřbitov v*

Praze: Hřbitov národních buditelů. Tato publikace reaguje na drastické změny, kterými Malostranský hřbitov prošel v 50. letech 20. století, kdy byl kvůli rozšiřování Plzeňské třídy zúžen. Díky této knize se můžeme dočíst, jak docházelo k přemísťování náhrobků a ostatků lidí z míst, kde byla Plzeňská rozšiřována, včetně konkrétních jmen osobností, které byly exhumovány a znovu pohřbeny v centrální části hřbitova. Nejdůležitější pramen pro získání konkrétních jmen pochovaných na Malostranském hřbitově je práce Jeronýma Lányho *Malostranský hřbitov v Košířích 1680-1884*, který obsahuje jmenný seznam pohřbených osob. Přirozeně tento seznam není kompletní. Práci vydala Správa pražských hřbitovů v roce 2001.

Následující pramen je pro mě důležitý zejména kvůli obsáhlému seznamu použité literatury, která pro mě byla velkou inspirací. Jedná se o práci Jitky Houdkové z roku 1985 s názvem *Malostranský hřbitov: Studie zpracovaná v rámci Středoškolské odborné činnosti*. Jedná se o práci tehdejší studentky Gymnázia Na Zatlance, která se mimo jiné zabývá i kunsthistorickou stránkou hřbitova, kterou budu zpracovávat i já. Nicméně stěžejními zdroji pro kunsthistorickou složku mé práce je článek *Pražští mistři funerální plastiky od konce 18. do poloviny 19. stol* od Josefa Füssela z roku 1935, který vyšel ve Věstníku hlavního města Prahy a zejména pak kniha Romana Prahla *Umění náhrobku v českých zemích let 1780-1830*.

Kromě těchto nejdůležitějších pramenů nalezneme i další materiály zabývající se Malostranským hřbitovem. Jedná se zejména o jednotlivé články v různých periodících. Uvedme například článek Zdeňka Wirtha a Jana Emlera *Studie o Malostranském hřbitovu*, který byl zveřejněn v Časopisu společnosti přátel starožitností v roce 1908. Další článek Zdeňka Wirtha *Malostranský hřbitov* z roku 1951 vyšel v periodiku *Za starou Prahu*.

Samostatnou kapitolu mezi prameny o Malostranském hřbitově si jistě zaslouží články kritizující záměr zlikvidovat tuto jedinečnou památku. Již brzy po posledním pohřbu se začalo uvažovat nad zrušením hřbitova a jeho rozparcelováním. Proti tomuto záměru se vzedmula vlna odporu. Někteří slavní a uznávaní lidé své doby psali články na obranu Malostranského hřbitova. Pravděpodobně nejaktivnějším byl smíchovský rodák a spisovatel Jakub Arbes, který se velice angažoval v záchraně hřbitova. V reakci na hrozbu, která hřbitovu hrozila, napsal romaneto *Vymírající hřbitov*, ve kterém (už jako starý muž) vzpomínal na své zážitky z Malostranského hřbitova a nabádal lidi, aby nebyli lhostejní k osudu, který Malostranskému hřbitovu hrozí. V roce 1900 publikoval v Květech článek s názvem: *Článek proti lhostejnosti, s níž se trpí zánik Malostranského hřbitova*. O pět let později publikoval opět v Květech podobný článek s názvem: *Článek proti lhostejnosti, s níž se trpí pozvolný zánik jedinečné památky, jakou je Malostranský hřbitov*. František Kavalír podobně jako Arbes kritizuje

likvidaci hřbitova a svůj postoj publikuje v článku *Krásy našeho domova*, který vyšel v roce 1910.

Malostranskému hřbitovu se věnuje i krásná literatura. Ačkoli informace z tohoto typu literatury nejsou pro tuto práci zásadní, dopomáhají dokreslit atmosféru místa a ukazují nám, jak byl hřbitov minulosti chápán a prožíván. Mezi autory, kteří o hřbitovu psali, můžeme zařadit zejména již zmíněného Jakuba Arbesa, který svého času plnil funkci jakéhosi „kronikáře“ Smíchova., neboť mnoho jeho děl je situováno na Smíchově. Nejvýraznějším literárním počinem inspirovaným Malostranským hřbitovem je již zmiňované romaneto *Vymírající hřbitov*. Arbesův přítel Jan Neruda je spíše znám svým vztahem k Malé Straně, nicméně i on se Malostranským hřbitovem inspiroval. Protože má na tomto místě pohřbené své rodiče, kterým chodil na hrob, usuzuje se, že básnická sbírka *Hřbitovní kvítí* je silně ovlivněna právě Malostranským hřbitovem. O Malostranském hřbitově taktéž píše v povídce *Psáno o letošních dušičkách* (1876). Dalším autorem je Jiří Karásek ze Lvovic, taktéž smíchovský rodák a patriot, který se o Malostranském hřbitově zmiňuje ve své knize *Zastřený obraz* (1923). Hřbitov je také zmíněn v slavné knize Julia Košnáře *Staropražské pověsti a legendy* (1947).

O historii Smíchova bylo napsáno množství knih. Já jsem si jako stěžejní vybrala čtyři tituly. Nejstarší z citovaných je práce *Monografie města Smíchova s dvěma polohopisnými plány z roku 1882* od Josefa Böhma. Zde se dočteme mnohé podrobnosti ze smíchovské každodennosti. Zejména cenný mi přijde seznam různých spolků, společenství, ústavů či dobročinných nadací. Samozřejmě zde najdeme i kapitolu o smíchovském školství. Další důležitou monografií je *Památník města Smíchova: vydaný k jubileu padesáté ročnice vlády Jeho Ap. Veličenstva císaře Františka Josefa I., krále českého*. Autorem je Jan Pauly, kaplan na Smíchově, a knihu vydal roku 1898. Jde o obsáhlou práci, která zevrubně popisuje Smíchov a jeho polohu, historii, pověsti, industriální rozmach, všechny existující závody a továrny, školství, spolky, samosprávu, národnostní poměry a tak dále. Nalezneme zde i fotografickou přílohu. Následuje kniha, nebo spíše kronika, z roku 1935 *Dějiny Smíchova: jeho historie, vzrůst, obyvatelstvo, monografie, život spolkový, společenský, rodinný, spolu historky, události a pověsti, a připojením biografie vynikajících Smíchováků*. Toto dílo napsal Václav Sedláček, smíchovský rodák a člen Klubu starosmíchováků, který ho také pověřil sepsáním dějin Smíchova. Dějiny Smíchova jsou strojově psané a obsahují v sobě velké množství informací ze smíchovské každodennosti včetně mnoha místních pověstí. Uloženy jsou v Archivu HL města Prahy. Díky této práci se lze seznámit i s obyčejnými lidmi, kteří v té době na Smíchově žili a pracovali, a na které by dílo psané studovaným historikem

pravděpodobně zapomnělo. Všechny dosud zmíněné tituly o historii Smíchova přirozeně nesou pečeť doby, případně autora. I proto na závěr připojuji zásadní monografii vydanou v nedávných letech. Kniha *Smíchov: město za Újezdskou bránou* od Jana Jungmanna z roku 2007 popisuje genezi Smíchova od neobydlené oblasti, přes drobnou vesnici až k jednomu z nejrychleji rostoucích industriálních předměstí Prahy, a následně novou čtvrt tzv. Velké Prahy. Kniha má bohatou fotografickou přílohu, která se zaměřuje zejména na období 19. a 20. století. Taktéž seznam použité literatury je velice obsáhlý a je dobrým inspiračním zdrojem.

Další tematický celek se zabývá školstvím v 18. a 19. století v Rakouském mocnářství.

Doba mého zájmu začíná reformami Marie Terezie a zejména pak jejího syna Josefa II. Jedná se o období osvícenství, a proto jsem začala knihou *Evropa a osvícenství* od Ulricha Im Hofa z roku 2001. Po obecném uvedení do tématu osvícenství bylo třeba se blíže seznámit s tereziánskou a josefínskou dobou. Jako stěžejní se mi jeví kniha *Josefinismus a jeho doba: příspěvky k duchovním dějinám Čech a Moravy 1740-1848* sepsaná Eduardem Winterem v roce 1945. Podle mě se jedná o dílo, které komplexně pojednává o tomto období velkých společenských změn s důrazem na české země. Eduard Winter byl znalcem a odborníkem na osvícenství a josefinismus, psal o těchto tématech množství odborných publikací a taktéž o nich přednášel na univerzitách (nejprve v Praze, posléze v Halle a Berlíně). Jeho zájem se dosti dotýkal i školství té doby (napsal např. monografii o Ferdinandu Kindermannovi, kterému se ve své práci podrobně věnuji). Další pramen, který obecně charakterizuje poměry v Českých zemích té doby, je např. titul *Království České: Povšechný obraz zeměpisný, národohospodářský, literární a umělecký, a historicko-kulturní* je zvláštním otiskem z Ottova Slovníku Naučného a kromě všech výše zmíněných témat se zabývá i školstvím.

Co se týče obou panovníků, bylo vydáno velké množství monografií o jejich životě. Já si vybrala tři tituly. Zde uvedu zejména: *Marie Terezie: zakladatelka moderního státu* od Jean-Paula Bleda z roku 2013 a *Josef II.: Revolucionář z boží milosti* od Hanse Magenshaba z roku 1999. Oba tyto tituly dávají povšechní informace o obou panovnících a jejich reformách. K hlubšímu pochopení doby používám zejména již zmíněnou knihu od Eduarda Wintera.

Důležitá je jistě i monografie *Ferdinand Kindermann von Schulstein* od Josefa Hanzala z roku 1998. Tento osvícenecký školský reformátor byl autorem důležité školské reformy, která v mé práci nezůstane bez povšimnutí. Dalším titulem pojednávajícím o významných školských reformátorech této doby je kniha *Felbiger a Kindermann: reformátoři lidového školství*, kterou vydalo Státní pedagogické nakladatelství v roce 1986. Titul, z kterého také poměrně dost čerpám, je *Odkaz J. A. Komenského: Tradice a výzvy české*

vzdělanosti Evropě. Ačkoli se jedná o katalog k expozici v Pedagogickém muzeu J. A. Komenského v Praze, domnívám se, že je to zdroj erudovaný. Nicméně ho používám zejména k ověření faktů, které chci mít potvrzené z více zdrojů. Má práce tedy jistě nestojí a nepadá na katalogu k expozici.

Již velice konkrétně zaměřenou publikací, z které vycházím, je monografie *Dějiny pražského školství v letech 1860 – 1914*. Knihu vydal redakční komitét redakcí Jana Dolenského v roce 1920. Co se týče smíchovského školství, vycházím z monografie Terezie Duchácké z roku 1930 *Dějiny smíchovského školství*. Terezie Duchácká byla dlouholetá učitelka na Smíchově a své zkušenosti a vědomosti o školství dokázala shrnout do této knihy. Monografie je výjimečná zejména svou obsáhlostí a množstvím informací a detailů, které autorka předkládá. Bohužel je vidět, že občas nesprávně užívá pojmy a nedokáže situaci na Smíchově zcela zasadit do historického kontextu. O výjimečnosti této knihy byl přesvědčen Václav Sedláček, který ve svých *Dějínách Smíchova školství* prakticky nepopisuje, neboť odkazuje na tuto monografii, která je podle něj zcela nepřekonatelná.

V kapitole pojednávající o dějinách Karlovy univerzity ve mnou sledovaném období čerpám z monografie *Dějiny Univerzity Karlovy*, která je pravděpodobně nejucelenější prací o této problematice. Pro mou práci je stěžejní druhý a třetí díl.

Posledním, ale pravděpodobně nejobsáhlejším, celkem jsou životopisy a medailonky jednotlivých pedagogů. Informace o životě a díle sledovaných osobností jsem získávala buď z výše zmíněných pramenů (zejména životopisů v pracích publikovaných o Malostranském hřbitově) nebo z různých článků či internetových zdrojů. Jmenujme zde dvě německy psané internetové encyklopedie *Allgemeine Deutsche Biographie* a *Österreichisches Biographisches Lexikon*.

Další užitečná instituce, která mi pomohla, bylo Pedagogické muzeum Jana Amose Komenského, které jsem několikrát navštívila kvůli konzultaci. Pracovníci muzea byli velice ochotní a doporučili mi některé publikace, z kterých jsem při psaní této práce vycházela.

3. Historie Smíchova

Název Smíchov se poprvé objevuje v roce 1402. Již předtím se však můžeme dočíst o osadách, které k dnešnímu Smíchovu neodmyslitelně patří. Již v roce 1200 se například

zmiňuje osada Újezd i s kostelem sv. Filipa a Jakuba.¹ Tato oblast tradičně patřila různým klášterům. Část vlastnili kartuziáni, kterým zde založil král Jan Lucemburský a jeho syn Karel IV. v roce 1342 klášter. Dále patřila část Smíchova klášteru sv. Jiří na Pražském hradě, klášteru Plasy u Plzně a mělnickému probošství.² Právě císař Karel IV. měl silný vliv na ráz smíchovské krajiny. Panovník byl vášnivým milovníkem vína a za jeho vlády nastal v českých zemích rozkvět vinařství. Nechal do Čech přivést révu z Burgundska a Porýní. Smíchovské svahy byly pro pěstování vína vhodné, a proto zde císař Karel nechal zbudovat vinice.³ Od 15. století si začínají bohatí měšťané stavět na Smíchově letní sídla a letohrádky. Až do 18. století měl tedy Smíchov charakter spíše venkovský. Největší zástavba se nacházela zejména kolem hlavní třídy, zbytek zabíraly vinice, pole a zahrady.⁴

Radikální změna nastala na začátku 19. století. S rozvojem průmyslu se rozvinul i Smíchov. V roce 1814 byla vybudována první kartounka. Další byla založena jen rok nato bratry Judou a Mojžíšem Porgesovými. Následovaly bělidla, porcelánka, továrna na cukr, papírna, tiskárna, mlýn, sirkárna atd. Z těch nejdůležitějších podniků zmiňme alespoň Kohoutovu továrnu na výrobu mlýnských strojů či Ringhofferovy závody, z kterých dodnes jedna budova stojí. V druhé polovině 19. století pokračoval rozmach. Byl například založen pivovar. Důležitou úlohu v rozvoji představovala Pražsko-duchcovská a Buštěhradská dráha, které zjednodušily zásobování podniků. V roce 1878 byla dokončena stavba Palackého mostu, který propojil Smíchov s Novým Městem.

Rozvoj nastal i v oblasti sociální a kulturní. Vzniklo Švandovo divadlo, městský chorobinec, nový kostel sv. Václava a Kinského zahrada byla zpřístupněna veřejnosti. Od roku 1900 se začaly bourat některé nepotřebné továrny a na jejich místě rostly klasicistní, novorenesanční a historizující činžovní domy. Jako secesní perla se vnímá budova Národního domu.⁵ V roce 1922 se stal Smíchov součástí Velké Prahy.

Rozvoj pokračoval i za první Československé republiky a mezi válkami. Vývoj po roce 1989 byl velice rychlý a hrubě zasáhl do tváře této svěbytné pražské čtvrti. Bouraly se zbytky průmyslového Smíchova a nastávala živelná výstavba většinou nekvalitních či minimálně diskutabilních domů. Tento trend v poněkud zmenšené míře pokračuje dodnes.

¹ JUNGSMANN, Jan. *Smíchov: město za Újezdskou branou*. Praha: Muzeum hlavního města Prahy, c2007, 235 s. ISBN 978-80-85394-56-6.

² Tamtéž

³ BÖHM, Josef. *Monografie města Smíchova s 2 polohopisnými plány*. Na Smíchově [Praha]: Smíchovská rada městská, 1882, 242 s., 2 příl.

⁴ JUNGSMANN, Jan. *Smíchov: město za Újezdskou branou*. Praha: Muzeum hlavního města Prahy, c2007, 235 s. ISBN 978-80-85394-56-6.

⁵ Tamtéž

4. Historie Malostranského hřbitova

Na následujících řádcích si představíme stručnou historii Malostranského hřbitova od jeho založení až po současný stav.

4.1. Historie do roku 1786

Historie Malostranského hřbitova, který leží na rozhraní pražského Smíchova a Košíř, začíná v roce 1680.

Rok předtím, tedy v roce 1679, propukla velká morová rána, která zachvátila nejprve Vídeň a postupně se rozšiřovala přes Moravu až do Čech.⁶

Před morovou ránou musel z Vídně utéci i tehdejší panovník Leopold I. i se svým dvorem. Nebyl ale jediný. Z morem postiženého města utíkaly i vyšší vrstvy obyvatelstva. Císař Leopold utekl nejprve do Znojma, ale když ho nemoc dohnala i tam, pokračoval dále do Prahy. Praha se tak alespoň na krátkou dobu stala sídelním městem panovníka. Netrvalo však dlouho a mor se rozšířil i do Prahy. Císař tedy ve svém úprku pokračoval do Brandýsa nad Labem a poté do Pardubic. Za svého útěku vystřídal ještě nejedno české město a až s podzimem 1680 se konečně mohl vrátit do Vídně, kde epidemie již doznívala. Je dost pravděpodobné, že za šíření moru mohla zejména migrace císařského dvora a dalších lidí z Vídně, kteří tak nevědomky přenášeli mor do dalších zemí.⁷

Na jaře 1680 propukl v Praze mor ve vší své síle. Dobové prameny uvádějí, že v letech 1679-1680 zemřelo v Praze asi šest až sedm tisíc lidí.⁸ Kvůli velkému počtu nemocných a mrtvých vznikaly v Praze nové špitály a hřbitovy. Jedním z nich byl i Malostranský hřbitov.

V roce 1680 zakoupili představení Vlašského špitálu od malostranských dominikánů pozemky, kde se dnešní Malostranský hřbitov nachází. Zřídili zde morový hřbitov a špitál pro lidi nakažené morem. O nemocné se starali jezuité, kteří všichni epidemií podlehli. Kromě špitálu byla zřízena i kaple Panny Marie. Hřbitovní zeď byla vystavěna až v roce 1703 společně s kaplí sv. Rocha – patrona boje proti moru.⁹

⁶ WONDRAK, Eduard. *Historie moru v českých zemích: o moru, morových ranách a boji proti nim, o zoufalství, strachu a nadějích i o nezodpovězených otázkách*. Vyd. 1. Praha: Triton, 1999, 119 s. ISBN 80-725-4073-4.

⁷ Tamtéž

⁸ Tamtéž

⁹ NOVOTNÝ, Antonín. *Malostranský hřbitov v Praze*. Praha: Nakladatelství STN, 1955. 30 s. Hřbitov národních buditelů.

V roce 1713 přišla další morová rána, která zasáhla velkou část Evropy včetně českých zemí. Tato morová rána je považována za poslední morovou epidemii v Evropě, neboť se od té doby již žádná další nevyskytla.¹⁰ I při této epidemii se pohřbívalo na Malostranském hřbitově. V roce 1713 byla na místě špitální kaple Panny Marie postavena barokní kaple Nejsvětější Trojice, která byla posléze v roce 1724 přestavěna podle plánu Kiliána Ignáce Dienzenhofera, jednoho z nejvýznamnějších stavitelů této doby působícího na našem území.

Ačkoli morové rány v Evropě ustaly, existovalo nebezpečí epidemií i nadále. Příkladem je rok 1771, kdy se nejen Prahou prohnala vlna černých (pravých) neštovic. I tentokrát se oběti pohřbívaly na Malostranský hřbitov.

Zásadním mezníkem pro historii Malostranského hřbitova byl dvorní dekret Josefa II., který byl vydán v roce 1784. Tento dekret byl velikou reformou v oblasti pohřebnictví. Díky němu se z Malostranského hřbitova, který v té době ležel daleko za městem, stalo o dva roky později oficiální pohřebiště pro Malou Stranu, Hradčany a Smíchov.¹¹

4. 2. Historie do roku 1884

Již na začátku 20. let 19. století přestala dostačovat kaple Nejsvětější Trojice a začalo se uvažovat o přestavbě. Hlavním mecenášem projektu byl Leopold Thun-Hohenstein, poslední pasovský biskup, který svůj život dožíval v košířské usedlosti Cibulka. Samotné stavby kostela se Thun-Hohenstein již nedočkal, neboť zemřel na podzim roku 1826 a kostel byl dostaven v roce 1837. Biskupovo tělo bylo pohřbeno na Malostranském hřbitově a jeho náhrobek je dodnes dominantou a nejcennější památkou, která se na hřbitově nachází.

Postupem času přestala dostačovat kapacita hřbitova a nastal problém s místem. Proto byl roku 1862 přikoupen ovocný sad, který sousedil se hřbitovem, a ten byl rozšířen o novou část. Ta mu však nesloužila dlouho. Dynamicky se rozvíjející Smíchov dospěl až na hranice kdysi vzdáleného Malostranského hřbitova a začalo se jednat o jeho zrušení. V roce 1879 si smíchovské hejtmánství stěžuje na nevhodnost hřbitova mezi obytnou zástavbou. Místodržící jim dává za pravdu a roku 1882 se hřbitov ruší. Koncem roku 1884 se zde konal poslední pohřeb a od té doby hřbitov chátrá.¹²

¹⁰ WONDRAK, Eduard. *Historie moru v českých zemích: o moru, morových ranách a boji proti nim, o zoufalství, strachu a nadějích i o nezodpovězených otázkách*. Vyd. 1. Praha: Triton, 1999, 119 s. ISBN 80-725-4073-4.

¹¹ KALINOVÁ, Gabriela a HNOJIL, Adam. *Malostranský hřbitov: historie a současnost*. 1. vydání. Praha: ARSCI, 2016. ISBN 978-80-7420-045-8.

¹² SOKOL, Michal. *Malostranský hřbitov*. Praha: Klubu přátel starého Smíchova, 1940. 79 s. II. opravené vydání s doplňky, 55 obrázky a indexem

4. 3. Historie od roku 1884 po současnost

Opuštěné místo však bylo lákadlem pro tehdejší podnikatele a „developery“. Proto vyšel roku 1910 regulační plán, který počítal s úplnou likvidací hřbitova a jeho rozparcelováním. Na jeho místě měla vyrůst nová zástavba. Proti tomuto kroku se jako první ostře ohradil smíchovský spisovatel Jakub Arbes, který se za záchranu Malostranského hřbitova rozhodl bit. Vydal romaneto *Vymírající hřbitov*, ve kterém píše nejen o svých vzpomínkách na hřbitov, ale i o lhostejnosti a nemorálnosti těch, kdo si přejí jeho zánik.¹³ Ještě předtím upozorňoval v periodiku *Květy* na neutěšený stav hřbitova v článku *Článek proti lhostejnosti, s níž se trpí zánik Malostranského hřbitov*.¹⁴ Ve svém začatém boji však nemohl pokračovat, neboť v dubnu 1914 umírá. Na Arbese navazuje řada osobností, které se stejně jako on snažily zachránit tuto jedinečnou smíchovskou památku. Do takzvaného Velikonočního memoranda, které kritizovalo záměr zlikvidovat Malostranský hřbitov, se zapojilo mnoho významných lidí tehdejší doby. Jmenujme například Maxe Švabinského, Aloise Jiráka či Josefa Maudera.¹⁵ Tyto iniciativy přinesly své ovoce a hřbitov byl skutečně ušetřen rozparcelování a zástavby.

Bohužel nebyl ušetřen potřeby rozšiřování Plzeňské ulice. V roce 1927 přišlo první rozšiřování, které zničilo celou část u severní stěny. U této stěny se nacházela celá řada vzácných náhrobků významných osobností. Některé náhrobky byly přeneseny do jiných částí hřbitova, některé byly odvezeny mimo Prahu. Ostatky lidí se přenesly do společného hrobu v centrální části starého hřbitova.¹⁶ Další rozšiřování Plzeňské třídy na úkor hřbitova přišlo v roce 1851 a posléze ještě jedno v roce 1953, při kterém byla zbourána kaple sv. Rocha.

Takto okleštěný hřbitov byl roku 1958 prohlášen za kulturní památku. Nicméně jeho chátrání pokračovalo dále. A to i kvůli tomu, že o jeho správu nikdo příliš nestál. Magistrát sice pověřil n. p. Sady, lesy, zahradnictví na Praze 5, aby se o hřbitov staral, nicméně ten péči o náhrobky odmítal a staral se jen o zeleň. Od roku 1989 je správcem ustanovena Správa pražských hřbitovů.¹⁷

Kvůli pokračujícím útokům vandalů je hřbitov od roku 2001 nepřístupný veřejnosti.

¹³ ARBES, Jakub. *Okolí Prahy*. První vydání. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, n. p., 1960, 336 s. ISBN Edice: Dílo Jakuba Arbese; sv. 29.

¹⁴ ARBES, Jakub. In: *Květy*. *Článek proti lhostejnosti, s níž se trpí zánik Malostranského hřbitov*, 1900.

¹⁵ Historie Malostranského hřbitova. [Http://www.malostranskyhřbitov.cz](http://www.malostranskyhřbitov.cz) [online]. [cit. 2015-10-30]. Dostupné z: <http://www.malostranskyhřbitov.cz/historie-malostranskeho-hřbitova/>

¹⁶ NOVOTNÝ, Antonín. *Malostranský hřbitov v Praze*. Praha : Nakladatelství STN, 1955. 30 s. Hřbitov národních buditelů.

¹⁷ Historie Malostranského hřbitova. [Http://www.malostranskyhřbitov.cz](http://www.malostranskyhřbitov.cz) [online]. [cit. 2015-10-30]. Dostupné z: <http://www.malostranskyhřbitov.cz/historie-malostranskeho-hřbitova/>

V únoru 2011 vzniklo Sdružení pro záchranu Malostranského hřbitova, které se snaží rozšířit povědomí o tomto smíchovském skvostu a zachránit ho pro příští generace.

5. Školství v 18. a 19. století v Rakouském mocnářství

Školství v Rakouském mocnářství počátku 18. století bylo zásadním způsobem ovlivněno vládou dvou významných habsburských panovníků – Marie Terezie a jejího syna Josefa II. Tato dvě období, nazývaná tereziánské a josefínské, spadají do epochy osvícenství, které přineslo mnohé změny a reformy nejen v oblasti školství.

Osvícenství má svůj počátek ve Francii, ale vliv na jeho utváření měla i Anglie či Německo. Platí však, že mezi nejznámější a nejdůležitější osoby osvícenství patřili francouzští myslitelé v čele s Voltairem, J. J. Rousseauem či Denisem Diderotem. Osvícenství se vymezovalo proti doznívajícímu baroku a jeho přehnané religiozitě a dogmaticnosti a soustředilo se na rozum, racionalitu, logiku a vzdělanost. Ruku v ruce s tím šel dynamický rozvoj přírodních věd a začínající industrializace.¹⁸

V Rakousku naráželo osvícenství na pevnou hradbu katolické církve, ve velké míře ovládané jezuity. Ačkoli bylo zřejmé, že katolická církev nutně potřebuje reformy, jezuité v mnoha případech nebyli schopni vzdát se myšlenek barokně zformované katolické církve a ostře vystupovali proti reformám.¹⁹

Změna přichází s nástupem Marie Terezie na trůn. Panovnice byla sice důsledná katolička vychovávaná jezuity, zároveň však byla natolik prozíravá a vnímavá, že velice brzy pochopila nutnost reform pro správné fungování monarchie. I kvůli tomu však její reformy nebyly nikdy tak radikální jako pozdější změny, které zavedl její syn Josef II. Oddaná katolička stále svázána s barokním světem tvořila základní reformy správní, sociální, hospodářské a v neposlední řadě i školské, vše však proto, aby mohla zajistit kvalifikovanou vrstvu lidí pro vznikající státní správu a začínající manufaktury.²⁰

Následník Marie Terezie, její syn Josef II., již nebyl takto svázán se „starým“ barokním světem a do reform se vrhl skoro až bezhlavě. Veden pravděpodobně ušlechtilými záměry, narážel často na odpor nejen šlechty, ale i úřednictva či obyčejných poddaných.²¹ Ačkoli byl

¹⁸ IM HOF, Ulrich. *Evropa a osvícenství*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001, 268 s. Utváření Evropy. ISBN 80-710-6394-0.

¹⁹ ČORNEJOVÁ, Ivana. *Tovaryšstvo Ježíšovo: Jezuité v Čechách*. Vyd. 2. Praha: Hart, 2002, 264 s. ISBN 80-865-2930-4.

²⁰ WINTER, Eduard. *Josefinismus a jeho dějiny*. Praha: Jelinek, 1945. ISBN Josefinismus a jeho dějiny.

²¹ FRAIS, Josef. *Reformy Marie Terezie a Josefa II.: (nejen v českých a moravských zemích)*. Vyd. 1. Třebíč: Akcent, 2005, 156 s. ISBN 80-7268-337-3.

od mládí svou matkou svěřen do péče jezuity P. Frantze, neměla na něj jezuitská výchova přílišný vliv. Josef se zcela odklonil od baroka a stal se z něj až fanatický racionalista.

Josef II. byl od roku 1765 spoluvládce, ale jeho matka třímala otěže vlády pevně ve svých rukou. Není tedy divu, že po její smrti v roce 1780 se Josef již nemusel držet zpátky a začal prosazovat svou vůli a realizovat vše, co za života své konzervativní matky realizovat nemohl. Panovník se pustil do práce a nenechal si chvíli odpočinku. Na svá bedra naložil mnohé úkoly, a to nejen vytváření nových výnosů, směrnic či nařízení, ale i osobní dohled nad jejich naplňováním a uváděním do praxe. Císař se ve své práci nikterak nešetřil, ale díky tomuto obdivuhodnému nasazení se dožil výsledků, ačkoli na trůnu seděl kvůli své nemoci pouhých deset let. Je jisté, že císař si svou nemoc přehnaným zápallem do práce zhoršoval, až ho nakonec roku 1790 přemohla. Zůstal po něm rozporuplný odkaz plný mnohé dokončené i rozdělané práce. Některé reformy přečkaly Josefovou smrt, některé byly brzy po jeho odchodu zrušeny.²²

V tomto období přicházejícího a vzrůstajícího se osvícenství se tvořila i školská reforma.

Školství v Čechách, ale i v celém Rakousku v období vlády Marie Terezie ovládala většinou církve (mimo to existovaly školy provozované městskými obcemi). Mezi nejmocnější řády, které zřizovaly školy, patřili bezesporu jezuité. Z dalších jmenujme benediktiny, premonstráty, augustiniány či piaristy.

Tovaryšstvo Ježíšovo bylo do Čech uvedeno roku 1556. V následujících letech zakládalo nižší školy, gymnázia (latinské školy) a koleje v různých českých i moravských městech.²³ Nižší studia (*studia inferiora*), kam řadíme latinské školy/gymnázia, měla pět tříd. Na tři gramatické třídy navazovala poetika a rétorika. Vyšší studia začínala na filozofii (*studia superiora*) a měla tři ročníky pojmenované podle titulů Aristotelových děl – logika, fyzika a metafyzika.²⁴

Po absolvování těchto studií mohli žáci pokračovat na teologickou či jinou fakultu, kam přicházeli jako sedmnácti či osmnáctiletí. Nicméně zde studovali i mnohem starší muži.

Nižší škola měla své svěřence naučit zejména latině. Student měl být schopen latinsky číst, psát a disputovat. Četl se Cicero, Vergilius či Ovidius. Taktéž se studenti učili řečtině. Na filozofii se vycházelo z Aristotela či Tomáše Akvinského.²⁵

²² MAGENSCHAB, Hans. *Josef II.: Revolucionář z boží milosti*. Vyd. 1. Praha: Brána, 1999, 241 s. ISBN 80-724-3044-0.

²³ ČORNEJOVÁ, Ivana. *Tovaryšstvo Ježíšovo: Jezuité v Čechách*. Vyd. 2. Praha: Hart, 2002, 264 s. ISBN 80-865-2930-4.

²⁴ *Odkaz J. A. Komenského - tradice a výzvy české vzdělanosti Evropě: malý katalog expozice o dějinách školství*. 1. vyd. Praha: Pedagogické muzeum J. A. Komenského v Praze, 2009, 79 s. ISBN 978-80-86935-09-6.

²⁵ Tamtéž

Schéma jezuitského školství		
Typ školy	Název třídy	Věk žáků
Elementárka		6 - 8 let
Studia inferiora	3 gramatické třídy	odchod ve 12 - 13 letech
	Poetika	
	Rétorika	
Studia superiora	Logika	obvykle 14 - 16 let
	Fyzika	
	Metafyzika	
Teologie	Čtyřleté studium	nejméně 17 let

(Zdroj: vlastní zpracování)

První jezuitská kolej na českém území byla založena roku 1556 na Starém Městě v Praze. Tato kolej – Klementinum – je rozsáhlý komplex, který jezuité získali po dominikánech, a kde již v létě 1556 začali vyučovat.²⁶

Dalším milníkem byl rok 1562, kdy Tovaryšstvo založilo v Praze teologickou a filozofickou fakultu, které byl přiznán status studia generale, což v praxi znamenalo vytvoření další pražské univerzity vedle Karlovy univerzity. Definitivního stvrzení se jezuitská univerzita dočkala v roce 1616, kdy ji císař Matyáš výslovně povýšil z akademie na univerzitu. Začalo tak soupeření mezi jezuitskou Ferdinandovou akademií a utrakvistickým Karolinem.²⁷

V roce 1566 byli jezuité povoláni i do Olomouce, kde stáli u zrodu další jezuitské univerzity s dvěma fakultami – teologickou a filozofickou.

Teologie, která svého času patřila k nejobtížnějším studiím a potřebovala tím pádem nejvíce času k obsáhnutí, sestávala z morální teologie, polemické teologie, spekulativní (dogmatické) teologie a z výkladu Písma svatého.²⁸

Na jezuitských školách vyučovali zásadně jezuité. Řádoví učitelé dost často měnili místa působení a učitelský sbor jednotlivých škol se tak stále obměňoval. To platilo zejména o nižším vzdělávání a o filozofické fakultě, kde také často učili mladí členové řádu. Nebylo neobvyklé, že na gymnáziích učili dokonce dosud nedostudovaní žáci filozofie.²⁹

Největšího vlivu se jezuitům dostalo po bitvě na Bílé hoře, kdy měli v podstatě monopol na všech školách po celém Rakousku. Roku 1622 bylo Karolinum (kališnická univerzita) předáno jezuitům a spojením s jezuitskou univerzitou v Klementinu vznikla roku 1654 Karlo-Ferdinandova univerzita. Jezuité zcela ovládli filozofickou a teologickou fakultu.

²⁶ ČORNEJOVÁ, Ivana. *Tovaryšstvo Ježíšovo: Jezuité v Čechách*. Vyd. 2. Praha: Hart, 2002, 264 s. ISBN 80-865-2930-4.

²⁷ Tamtéž

²⁸ Tamtéž

²⁹ Tamtéž

V menší míře byla zasažena i právnická a lékařská fakulta. V roce 1746 zřídila Marie Terezie dvorským dekretem Komisi pro povznesení Karlo-Ferdinandovy univerzity, která měla za úkol posunout dění na univerzitě moderním směrem. Bylo potřeba reflektovat soudobé trendy, zejména v oblasti přírodních věd a jezuitská scholastika do tohoto plánu příliš nezapadala. I proto bylo ve 40. letech 18. století dominantní postavení jezuitů na univerzitách zlomeno, když byl vydán nový studijní řád, který posiloval pravomoc pražského arcibiskupa jako univerzitního kancléře.³⁰

Kromě jezuitů, jak již bylo zmíněno, na našem území působily i další řády.

Ten, který se významně zapsal do historie církevního školství, byl rozhodně řád piaristů. Řád byl založen roku 1597 v Římě a brzy se rozšířil po Itálii, Polsku i do rakouských zemí. První piaristická kolej na českém území vznikla v roce 1631 v Mikulově. Postupně se zakládaly další koleje i v jiných městech na Moravě. V roce 1633 vznikla ve Strážnici a roku 1634 v Lipníku. Později ještě v Příboře, Hustopečích a Kyjově. V Čechách byla první piaristická kolej založena v Litoměřicích v roce 1640. Druhou kolej založili piaristé ve Slaném (1658), další pak v Kosmonosích (1688). Následovaly Benešov (1704) a Rychnov nad Kněžnou (1714). V Praze se piaristé usadili v roce 1752 v Celetné, kde zřídili 4 české a 2 německé třídy. Jejich popularita rostla a tak zakoupili v roce 1758 v Panské ulici dvě spáleniště a zbudovali tam kolej, do níž se roku 1766 přestěhovali. V Litomyšli měli piaristé od roku 1733 také dvouleté studium filosofické, do něhož byli přijímáni i světští studující. Velice důležité bylo, že piaristické akademie a představení žáků se konaly téměř výhradně v češtině, zatímco podobné jezuitské akce byly v převážné většině vedeny jazykem latinským.³¹ Vedle piaristů zřídily v různých místech své školy i další řády. Od roku 1656 učili v Chrudimi kapucíni, později i v Kolíně (1667), Opočně, Zákupch, Rumburku a v Mnichově Hradišti (1699). Františkáni měli své školy v Hájku, Hostinném, Hořovicích a Zásmukách. Augustiniáni zřídili školy ve Lnářích, Bělé, Ročově či v České Lípě. Menší školy zakládali i křížovníci s červenou hvězdou a premonstráti (strahovští, želivští, tepelští). O vyšší latinské školy pečovali benediktini v Broumově, augustiniáni v České Lípě (1627), v Domažlicích a v Německém Brodě, premonstráti vydržovali řádová gymnázia v Žatci a Teplé, dominikáni v Plzni, minorité v Pardubicích.

³⁰ VONDRA, Roman. *České země v letech 1705-1792: věk absolutismu, osvícenství, paruk a třírohých klobouků*. 1. vyd. Praha: Libri, 2010, 383 s. ISBN 978-80-7277-448-7.

³¹ MOROKES, František. 2000. *K historii českého církevního školství: Referát na setkání ředitelů církevních škol* [online]. Praha.: 22 [cit. 2015-10-25]. Dostupné z: www.skolstvi.cirkev.cz/_d/historie-ccs.doc

Obvykle se řídila drtivá většina těchto škol, obzvláště od počátku 18. století, jezuitským vzorem.³²

Od druhé poloviny 18. století se začalo se zakládáním odborného školství. Ve Vídni vznikla roku 1752 Vojenská akademie, o dva roky později Orientální akademie, či v roce 1770 Reálná obchodní akademie. Ve Štiavnicí otevřeli roku 1763 Hornickou akademii.

Obecně se dá říci, že je školství v té době v gesci církve, měst, či jednotlivců z řad šlechty a statkářů. Mezi těmito lidmi naprosto převládá názor, že stát by do těchto záležitostí neměl zasahovat. Nicméně císařovna, jakožto zastánkyně centralismu, měla opačný názor. Proto v roce 1759 ve Vídni zakládá Dvorskou studijní komisi, která je zaměřena na nápravu nevyhovujících poměrů v rakouském školství.

Jedním z významných lidí, které Marie Terezie pozvala, aby jí pomáhal s reformami, byl nizozemský lékař, jansenista a velký odpůrce jezuitů Gerhard van Swieten (1700-1773). Tento muž se stal rádcem císařovny a později místopředsedou Dvorské studijní komise.³³ Na jeho radu odebrala Marie Terezie jezuitům právo cenzury a nakonec po dohodě s vládami Španělska, Portugalska a Francie intervenovala ve věci jezuitského zasahování do státních záležitostí u papeže Klimenta XIV. Tomu přispělo i to, že v 70. a 80. letech 18. století se začalo mezi osvícenci, učenci a vědci volat po sekularizaci školství. Mělo se totiž za to, že největší nebezpečí pro osvícenské reformy je právě církev v čele s jezuiti a je potřeba udělat ze školství státní instituci, která by plnila potřeby a požadavky státu a společnosti.³⁴

V roce 1773 byl řád bulou papeže Klimenta XIV. zrušen. Vedla k tomu řada důvodů. Jedním z nich byla přílišná moc a bohatství řádu, dalším dogmatické trvání na konzervativním katolicismu, které bylo v přímém rozporu s duchem osvícenství. Tovaryšstvo nebylo zakázáno pouze v Prusku a Rusku (v protestantském Prusku a pravoslavném Rusku mělo jen minimální moc), v Rakousku mohli jeho členové nadále vyučovat. Císařovna Marie Terezie vyhlásila zánik jezuitského řádu 17. září 1773. Součástí tohoto dokumentu bylo i prohlášení o zabavení veškerého majetku movitého i nemovitého. Ze všech zabavených statků byl vytvořen speciální fond na podporu školské reformy. Některé jezuitské latinské školy byly přeměněny na německé školy, i na českých školách se pak vyučovacím jazykem stala místo latiny němčina.³⁵

³² MOROKES, František. 2000. *K historii českého církevního školství: Referát na setkání ředitelů církevních škol* [online]. Praha, : 22 [cit. 2015-10-25]. Dostupné z: www.skolstvi.cirkev.cz/_d/historie-ccs.doc

³³ WINTER, Eduard. *Josefinismus a jeho dějiny*. Praha: Jelínek, 1945. ISBN Josefinismus a jeho dějiny.

³⁴ ČORNEJOVÁ, Ivana. *Tovaryšstvo Ježíšovo: Jezuité v Čechách*. Vyd. 2. Praha: Hart, 2002, 264 s. ISBN 80-865-2930-4.

³⁵ Tamtéž

Po zrušení řádu bylo třeba vyřešit otázku, jak dále pokračovat se školstvím, jehož značnou část do té doby pevně drželi jezuité. Císařovně také bylo jasné, že jen díky silnému školství a vzdělanějšímu obyvatelstvu může posílit monarchii. Proto povolala pruského osvícence, filantropa a opata kláštera ve slezské Zaháni Johanna Ignáce von Felbigera, aby vypracoval školskou reformu.³⁶

Johann Ignác von Felbiger se narodil roku 1724 ve slezském Hlohově. Studoval teologii na univerzitě ve Vratislavi. V roce 1746 vstoupil do řádu augustiniánů a o dva roky později byl vysvěcen na kněze. V roce 1758 se stal opatem kláštera v Zaháni. Felbigera velmi zajímalo školství a prováděl reformy na lokálních školách. Tyto reformy zaujaly nakonec i slezského ministra von Schlabrendorffa, který ho pověřil reformováním všech katolických škol ve Slezsku.³⁷

Tyto Felbigerovy aktivity sledovala i císařovna Marie Terezie, která se ho rozhodla pověřit reformováním školství v Rakousku. Felbiger přijel na císařovnino pozvání 1. května 1774 a již 6. prosince 1774 byl vydán Všeobecný školní řád (*Allgemeine Schulordnung*), který zaváděl doporučenou školní docházku pro všechny dívky a chlapce od 6 do 12 let a dal tím základ jednotnému modelu organizace školství v celé monarchii.³⁸ Do té doby nesourodé a podceňované základní školství dostalo jednotný rámec, který zásadním způsobem přispěl ke zkvalitnění výuky. Tento školní řád se nesnažil napomoci národům monarchie k vlastnímu školství, ba spíše naopak jednotnou osvětou prováděnou ve všech zemích Rakouska podpořit vznik silné a centralizované monarchie, která dokáže odolávat nepřítelům – v té době zejména konkurenčnímu Prusku v čele s panovníkem Fridrichem II. Pomoci v tom měla zejména unifikace jazyka. Všeobecný školský řád hovořil pouze o školách německých a vyučovacím jazykem tím pádem byla němčina – jazyková unifikace měla posílit správní jednotu říše. Nicméně zejména na venkovských školách, kde německy nehovořili ani učitelé natož žáci, se stále vyučovalo v češtině.³⁹

³⁶ *Felbiger a Kindermann: reformátoři lidového školství*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986, 214 s. Z dějin pedagogiky, sv. 26. ISBN Felbiger a Kindermann - reformátoři lidového školství.

³⁷ Tamtéž

³⁸ *Odkaz J.A. Komenského - tradice a výzvy české vzdělanosti Evropě: malý katalog expozice o dějinách školství*. 1. vyd. Praha: Pedagogické muzeum J.A. Komenského v Praze, 2009, 79 s. ISBN 978-80-86935-09-6.

³⁹ *Felbiger a Kindermann: reformátoři lidového školství*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986, 214 s. Z dějin pedagogiky, sv. 26. ISBN Felbiger a Kindermann - reformátoři lidového školství.

Model organizace obecného školství podle J. I. von Felbiger		
Typ školy	Vyučované předměty	Lokace
Triviální školy	náboženství, čtení, psaní, počty	menší města, venkov
Hlavní školy	náboženství, čtení, psaní, počty, dějepis, zeměpis, základy latiny	větší a krajská města
Normální školy	rozšířená výuka náboženství, čtení, psaní, počtů, dějepisu, zeměpisu, základů latiny, dále pak základy stavebnictví, mechaniky, kreslení a přírodopisu	hlavní zemská města (Praha, Brno, Opava)

(zdroj: vlastní zpracování)

Tabulka znázorňuje systém základního školství podle Felbigera. Veřejná obecná škola měla být zakládána tam, kde bylo 90 - 100 dětí školou povinných.⁴⁰

Děti byly vychovávány podle stavu, ke kterému náležely. Nejnižší byla škola triviální, pak následovala škola hlavní a nejvyšší byla škola normální.⁴¹

Na menších městech, v městysech a na venkově, kde se nacházel farní nebo filiální kostel, byla zřízena triviální škola, sestávající z jedné nebo dvou tříd, kde se vyučovalo hlavně náboženství + trivium. Na venkovských školách bylo někdy vyučování doplněno o nauku o hospodářství, zatímco ve městě se děti učily nauku o průmyslu a ruční práce. Dívky se učily ručním pracím jako šití či vyšívání. V nejvyšší třídě se žáci na některých školách mohli setkat s výukou 18 - 20 hodin dějepisu a zeměpisu. Jak již bylo zmíněno, jazykem vyučování byla čeština, protože často nikdo z učitelů německy neuměl.⁴²

Děti z větších a krajských měst navštěvovaly školu hlavní. Tato škola měla čtyři třídy a působil zde ředitel s katechetou a třemi až čtyřmi učiteli. Posláním hlavní školy, která vyučovala náboženství, trivium, dějepis, zeměpis a základy latiny, bylo zajistit vzdělání pro

⁴⁰ Odkaz J. A. Komenského - tradice a výzvy české vzdělanosti Evropě: malý katalog expozice o dějinách školství. 1. vyd. Praha: Pedagogické muzeum J. A. Komenského v Praze, 2009, 79 s. ISBN 978-80-86935-09-6.

⁴¹ Felbiger a Kindermann: reformátoři lidového školství. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986, 214 s. Z dějin pedagogiky, sv. 26. ISBN Felbiger a Kindermann - reformátoři lidového školství.

⁴² Tamtéž

ty, kteří chtějí pokračovat na střední školu, ale i pro ty, kdo se budou věnovat zemědělství, umění nebo živnostem. Vyučovacím jazykem byla v první třídě čeština, ve druhé částečně čeština, ve třetí a čtvrté už jen němčina.⁴³

Škola normální byla, dnešními slovy, nejprestižnější školou, kterou mohl žák navštěvovat. Byla jen v zemských městech a to pouze jedna. Měla čtyři třídy a vyučovacím jazykem byla od začátku němčina. Tato škola připravovala žáky ke studiu na gymnáziu. Je totiž nutné říci, že školy na sebe v té době nenavazovaly. Hlavním posláním školy bylo dát dětem základní vzdělání, přičemž se nepředpokládalo, že budou studovat dále. Právě pro ty studenty, kteří po dalším studiu toužili, zde byla částečně škola hlavní, ale zejména škola normální. Z toho důvodu byl obsah studia nejširší a nejobsáhlejší z celé školské soustavy.⁴⁴

Je nasnadě, že jak na školách hlavních, tak na školách normálních studovali pouze chlapci. Hlavní a normální školy pro dívky vznikly až později.

Školní rok byl přijat podle pruského vzoru a byl stejný jako rok vojenský. Začátky a konce se lišily podle toho, zda se jednalo o školu triviální či hlavní a normální. Zimní kurz neboli běh začínal ve městě 3. listopadu a na venkově 1. prosince. Ve městech pak končil před květnou nedělí a na venkově koncem března. Letní kurz začínal a končil stejně na venkově i ve městě – první neděli po velikonocích a končil po sv. Michalu (29. září).⁴⁵

Dozor nad školou vykonával farář, na celý okres dohlížel vikář nebo děkan. Vyučování na všech školách probíhalo formou memorování a tělesné tresty byly přípustné.

Felbigerova reforma byla nepochybně krok správným směrem. Díky ní byla v dědičných státech Habsburské monarchie zavedena jasná hierarchie škol a umožnilo se (i když stále velice omezené a nedostatečné) vzdělávání dívek. Taktéž důležitým důsledkem bylo vytvoření řízeného vzdělávání učitelů obecných škol v pedagogických kurzech při hlavních nebo normálních školách – tzv. praeparandy. Pro učitele triviálních škol byly praeparandy tříměsíční a pro učitele normálních a hlavních šestiměsíční. Každý kurz byl zakončen zkouškou praktické způsobilosti. Zavedení praeparand vedlo ke zkvalitnění výuky a položilo první kámen k vytváření učitelského stavu, ačkoli v té době zatím jen pro mužské učitele.⁴⁶

⁴³ *Felbiger a Kindermann: reformátoři lidového školství*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986, 214 s. Z dějin pedagogiky, sv. 26. ISBN Felbiger a Kindermann - reformátoři lidového školství.

⁴⁴ Tamtéž

⁴⁵ Tamtéž

⁴⁶ Tamtéž

Nicméně ruku v ruce s růstem škol bylo potřeba vytvořit i vhodný úřednický aparát, který by za školství zodpovídal. Takovou institucí se stala zemská školní komise, která je v této době pevně spjata se jménem Ferdinanda Kindermanna.⁴⁷

Teolog Ferdinand Kindermann von Schulstein byl osobností, která se aktivně podílela na formování josefinského školství. Ferdinand Kindermann se narodil roku 1740 v obci Království u Šluknova (tehdy Königswalde). Po absolvování školy v Šluknově odešel studovat na gymnázium do Zaháně, které v té době řídil nám již dobře známý Johann Ignác von Felbiger. V roce 1760 vstoupil na Filozofickou fakultu Karlo-Ferdinandovy univerzity a dále pokračoval na Teologickou fakultu. Na Filozofické fakultě byl silně ovlivněn osvícencem a profesorem krásných věd (estetika, umění, literatura apod.) K. H. Seibtem, který byl prvním laikem na univerzitě ovládané v té době ještě jezuiti. Seibt také jako první vyučoval v němčině a ne v latině. Zdá se, že i na základě tohoto setkání se Kindermann rozhodl věnovat školství a pedagogice a odešel proto sbírat zkušenosti k J. I. Felbigerovi do Zaháně.⁴⁸

Ze Zaháně zamířil Kindermann v roce 1772 do jihočeského městečka Kaplice, kde se stal děkanem na panství Jana Nepomuka Buquoye. Ten mu dal volnou ruku v organizaci školství na jeho panství. Kindermann zde brzy vybudoval školu, která proslula po celé monarchii. Možná i díky tomuto úspěchu byl roku 1775 povolán do Prahy do zemské školní komise, aby se stal referentem pro obecné školy. Gymnázia dostal na starost Kindermannův bývalý učitel K. H. Seibt.⁴⁹

Kindermann se držel osvícenských myšlenek a podle nich i koncipoval studium na nižších školách. Jeho ideálem bylo poskytnout základní vzdělání všem dětem bez rozdílu pohlaví či sociálního statusu. Cítil také na praktičnost látky, která měla pomoci žákům se vstupem do reálného života. Podle Kindermanna neměla škola pouze vzdělávat, ale i vychovávat, vést žáka k přemýšlení, kázni, odpovědnosti a především k pracovitosti.⁵⁰

Nicméně nároky nebyly kladeny pouze na žáky. Kindermann si dobře uvědomoval, že sebelepší předpis nezmůže nic, pokud ho vykonává nekompetentní člověk. Proto se zaměřil na zkvalitňování úrovně pedagogických sborů. Kindermann posílal časté školské inspekce, aby dohlížely na to, že učitelé používají nejmodernější metody výuky (zejména se zde jedná o používání školních pomůcek a následování nových metodologických knih; například titul

⁴⁷ HANZAL, Josef. *Ferdinand Kindermann: (1740-1801) : školský reformátor a osvícenský duchovní*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, 91 s. Knižnice vyšehradské kapituly. ISBN 80-719-2366-4.

⁴⁸ Tamtéž

⁴⁹ Tamtéž

⁵⁰ *Felbiger a Kindermann: reformátoři lidového školství*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986, 214 s. Z dějin pedagogiky, sv. 26. ISBN Felbiger a Kindermann - reformátoři lidového školství.

Methodenbuch od J. I. Felbigera) a přizpůsobují výuku specifickým podmínkám té které obce. Taktéž se snažil přimět vrchnost a obce, aby více přispívaly na platy učitelů a staraly se o školní budovy. Další překážkou v budování silného školství byla sociální otázka. Děti chudých venkovských a městských vrstev chodily do školy nepravidelně, často bylo jejich práce potřeba k existenčnímu zabezpečení rodiny. Ačkoli se Kindermann snažil ulehčit těmto dětem rozdáváním školních pomůcek zdarma, nedařilo se mu situaci výrazně zlepšit.⁵¹

Zlepšení přišlo až se založením tzv. industriálních škol. První pokusy o zavedení pracovní výuky do osnov škol se objevily kolem let 1776-1780 a to zejména v odvětví textilní výroby a zemědělství. Implementace výroby do školství měla řešit neutěšené životní podmínky nejchudších dětí. Zároveň to bylo i ekonomicky výhodné. Bylo potřeba vychovávat generace relativně kvalifikovaných a přiměřeně vzdělaných řemeslníků, živnostníků a dělníků pro potřeby státního hospodářství. Taktéž to byl impulz pro větší zájem o vzdělávání dívek. Takto vzdělané dívky se totiž dobře uplatnily zejména v tzv. faktorském systému průmysl, který fungoval na principu domácí produkce, kterou odkupovali obchodníci a přeprodávali ji dál na trzích. Z toho důvodu byl již od roku 1775 vypracován učební plán pro dívčí školy, kde se důraz kladl na ruční práce a manuální výchovu. Nicméně industriální školy se nevztahovaly pouze na dívky. Industriální školy získávaly za práci a výrobky finanční prostředky.⁵²

Industriální škola předznamenává odborné učiliště ve formě, jaké známe dnes. Žáci se na takovýchto školách učili trivium a k tomu například zemědělství, lesnictví, zahradnictví, včelařství, ovocnářství, zpracovávání textilních surovin apod. Jako modelovou školu můžeme uvést tu v Brandýse nad Labem, kde se organizovalo předení vlny, lnu a bavlny a žákyně si zde vydělaly týdně 4 či 2 zlaté podle pilnosti. Některé školy se postupně zaměřovaly i na umělecká řemesla potřebná v manufakturách a dílnách.⁵³

Za Kindermannových reforem se úroveň školství výrazně zvýšila. Zvyšoval se počet škol, učitelů i žáků. Taktéž platy učitelů nižších škol byly na vzestupu, třebaže se učitelský stav stále pokládal za chudší povolání. České školství se v této době dostalo na evropskou úroveň a předešlo ostatní země Rakouska.⁵⁴

Ferdinand Kindermann von Schulstein zemřel v roce 1801 v Litoměřicích.

⁵¹ HANZAL, Josef. *Ferdinand Kindermann: (1740-1801) : školský reformátor a osvěcenský duchovní*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, 91 s. Knižnice vyšehradské kapituly. ISBN 80-719-2366-4.

⁵² *Felbiger a Kindermann: reformátoři lidového školství*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986, 214 s. Z dějin pedagogiky, sv. 26. ISBN Felbiger a Kindermann - reformátoři lidového školství.

⁵³ Tamtéž

⁵⁴ *Felbiger a Kindermann: reformátoři lidového školství*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986, 214 s. Z dějin pedagogiky, sv. 26. ISBN Felbiger a Kindermann - reformátoři lidového školství.

Kromě nižšího školství je třeba se zmínit i o gymnáziích. Ta vznikla přeměnou z jezuitských latinských škol. První velká reforma přišla roku 1776. Piarista Gratian Marx vypracoval systém, který zaváděl na gymnáziích výuku 3 + 2 – tedy tři třídy gramatikální a dvě humanitní. Taktéž se touto reformou gymnázia stala školami druhého stupně. Studenti se na ně mohli hlásit, pokud předtím absolvovali tři třídy školy hlavní nebo normální, a také pokud složili přijímací zkoušky. Počítalo se s tím, že absolvent gymnázia bude dále pokračovat se studiem na vysoké škole. Vyučovacím jazykem byla němčina. Zpočátku se vyučovalo i latinsky, ale to bylo postupně zavrhnuto. Národní jazyky nedostávaly žádný prostor.⁵⁵

Další reformu gymnázií provedl v roce 1807 Franz Innocenz Lang, rektor vídeňské univerzity. Ten vydal *Sbírku nařízení o uspořádání a vedení gymnázií*, kterým rozšířil výuku na šestitřídní, určil maximální počty studentů a vyučovacích hodin, přesně definoval školní rok a zavedl tzv. odborné učitele, kteří vyučovali světové dějiny, matematiku a přírodní vědy. Poslední velkou reformou celého školství, která spadá do mnou sledovaného období je tzv. Hasnerův zákon. Ten je pojmenován po tehdejšímu ministru kultu a vyučování.⁵⁶

Po revolučním roce 1848 nastaly v monarchii velké změny. Jednou z nich bylo i zřízení Ministerstva veřejného vyučování, které mělo v kompetenci školství. Toto ministerstvo bylo později přejmenováno na Ministerstvo kultu a vyučování.⁵⁷

Ve druhé polovině 19. století se státní školství sekularizovalo a čím dál více se odklánělo od církve. Věda a vědecké učení bylo prohlášeno svobodnými, vedení škol převzal stát a správa přešla na místní, okresní a zemské rady. Nově se povinně vyučovaly předměty jako reálie, kreslení, tělocvik (pro chlapce) a ženské ruční práce (pro dívky). Taktéž se změnilo postavení národních jazyků. Roku 1866 byla stanovena rovnoprávnost češtiny a němčiny a mnoho hlavních škol se přeměnilo ve školy české.⁵⁸

V roce 1869 vstoupil do platnosti již zmiňovaný Hasnerův zákon. Ten zrušil systém triviálních, hlavních a normálních škol a nahradil je školou obecnou. Školní docházka se rozšířila ze šesti na osm let a stala se povinnou. Děti tak chodily (nebo alespoň měly chodit. Praxe se samozřejmě lišila od teorie) do školy mezi svým 6 – 14 rokem života.⁵⁹

⁵⁵ *Felbiger a Kindermann: reformátoři lidového školství*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986, 214 s. Z dějin pedagogiky, sv. 26. ISBN Felbiger a Kindermann - reformátoři lidového školství.

⁵⁶ *Odkaz J. A. Komenského - tradice a výzvy české vzdělanosti Evropě: malý katalog expozice o dějinách školství*. 1. vyd. Praha: Pedagogické muzeum J. A. Komenského v Praze, 2009, 79 s. ISBN 978-80-86935-09-6.

⁵⁷ *Království České: povšechný obraz zeměpisný, národohospodářský, literární a umělecký, a historicko-kulturní*. V Praze: Tiskem a nákladem J. Otty, 1897, 681 s., [14] l. obr. příl. Zvláštní otisk z Ottova Slovníku Naučného. ISBN Království České: Povšechný obraz zeměpisný, národ.

⁵⁸ *Felbiger a Kindermann: reformátoři lidového školství*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986, 214 s. Z dějin pedagogiky, sv. 26. ISBN Felbiger a Kindermann - reformátoři lidového školství.

⁵⁹ *Odkaz J. A. Komenského - tradice a výzvy české vzdělanosti Evropě: malý katalog expozice o dějinách školství*. 1. vyd. Praha: Pedagogické muzeum J. A. Komenského v Praze, 2009, 79 s. ISBN 978-80-86935-09-6.

Po ukončení obecné školy mohli žáci pokračovat na gymnázium nebo na měšťanské školy. Ty vznikly přeměnou škol hlavních. Mnozí studenti těchto měšťanských škol pak pokračovali na tzv. reálky, což bylo vyšší školství zaměřené na matematicko-přírodopisné obory, technické obory a živé jazyky. Další možností bylo studovat klasické gymnázium, které si zachovávalo více akademický ráz a dbalo se zde na výuku tzv. klasických jazyků tj. latiny a řečtiny.

Problematika středního školství byla řešena už roku 1849 vydáním zákona Nástin organizace gymnázií a reálek v Rakousku, ve kterém se zavedl systém osmitřídních gymnázií a šestitřídních reálek.

Taktéž se ve druhé polovině 19. století zvýšil počet odborných škol a to zejména průmyslových, zemědělských nebo obchodních.⁶⁰

5.1. Karlova univerzita

Již v předchozí kapitole jsem nastínila stručné dějiny naší nejstarší univerzity – Univerzity Karlovy. Nyní se na celou problematiku podíváme detailněji.

Není v silách ani v ambicích této práce do hloubky rozebírat historii univerzity, neboť se jedná o značně obsáhlý materiál, o kterém bylo navíc napsáno již mnoho publikací.

Jelikož se celá práce zabývá zejména 18. a 19. stoletím, zaměříme se na toto období i u dějin Karlovy univerzity.

Připomeňme však na začátek alespoň stručně počátky a vývoj této univerzity.

Pražskou univerzitu založil český a římský král Karel IV. listinou ze 7. dubna 1348 jako první z vysokých učení (*studia generale*) na sever od Alp a na východ od Paříže. Měla čtyři fakulty: teologickou, svobodných umění (artisticou/filozofickou), právníckou a medicínskou. Mezi členy akademické obce se počítali domácí, ale i mnozí cizí učitelé a studenti.

Nástupce krále Karla IV. Václav IV. se zapsal do dějin univerzity zejména vydáním tzv. Kutnohorského dekretu v roce 1409. Tím rozšířil svůj vliv na univerzitu a posílil rovněž postavení domácích členů akademické obce. Dekret omezoval vliv cizinců na pražské univerzitě tím, že český národ obdržel na univerzitě tři hlasy, ostatní národy (saský, bavorský a polský) jeden. „Národy“ na středověkých univerzitách se myslí spolky sdružující studenty a

⁶⁰ Odkaz J. A. Komenského - tradice a výzvy české vzdělanosti Evropě: malý katalog expozice o dějinách školství. 1. vyd. Praha: Pedagogické muzeum J. A. Komenského v Praze, 2009, 79 s. ISBN 978-80-86935-09-6.

profesory podle země jejich původu. Bezprostřední reakcí na toto nové ustanovení byl odchod části akademické obce z pražského učení, což vedlo k jisté míře lokálnosti univerzity.⁶¹

V této době je Karlova univerzita neodmyslitelně spjata se jménem mistra Jana Husa. Ten na univerzitě studoval a později i přednášel. Roku 1393 získal hodnost bakaláře, o 3 roky později mu byl propůjčen titul mistra svobodných umění. Roku 1401 byl Hus zvolen děkanem artistické fakulty na zimní semestr 1401–1402. Po roce 1409 byl zvolen rektorem Karlovy univerzity.⁶²

Pod vlivem Jana Husa a husitského reformního hnutí se univerzita redukovala na jedinou fakultu svobodných umění (*artium*) jako prototyp budoucích teritoriálních reformačních akademií.⁶³

V dějinách pražské univerzity nelze přehlédnout dobu vlády Rudolfa II., jenž ze svého sídelního města, kterým se stala Praha na místo Vídně, vytvořil metropoli kulturní, kde se vedle dvorského centra (s učiteli Johannesem Keplerem nebo Tychonem Brahe) rozvíjela vzdělanost univerzitní.⁶⁴

Počátkem 17. století se univerzita dostala pod silný politický vliv zemských stavů, zapojených do protihabsburské opozice. Karolinští mistři například dovolili, aby se vzbouřenci scházeli v Karolinu, tolerovali kalvínské profesory nebo bez problémů vpouštěli české bratry do Betlémské kaple.⁶⁵ Porážka českých stavů přinesla podstatnou změnu pro chod celé univerzity. Král Ferdinand III. v roce 1654 spojil Karolinské učení s jezuitskou univerzitou v Klementinu (jejíž počátky sahají do roku 1556) v univerzitu s novým názvem Karlo-Ferdinandova univerzita (název se udržel do roku 1918). Tohoto scénáře se karolinští mistři velice obávali a dokonce sepisovali různé suppliky, v kterých se králi a císaři Ferdinandovi omlouvali za své chyby. Nicméně jejich poselství se setkávala se neúspěchem, což nakonec vyvrcholilo právě spojením obou učení a získáním moci jezuitů nad pražskou univerzitou.⁶⁶ Spojená univerzita obnovila všechny čtyři fakulty, které měla před husitstvím, a vyvíjela se z někdejší svobodné korporace vzdělanců ve státní vzdělávací instituci. Panovník získal značný

⁶¹ NODL, Martin. *Dekret kutnohorský*. Vyd. 1. Praha: Lidové noviny, 2010, 451 s. Česká historie. ISBN 978-80-7422-065-4.

⁶² KEJŘ, Jiří. *Jan Hus známý i neznámý: (resumé knihy, která nebude napsána)*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2009, 137 s. ISBN 978-80-246-1643-8.

⁶³ Historie UK. *Univerzita Karlova* [online]. 2014 [cit. 2015-11-01]. Dostupné z: <http://www.cuni.cz/UK-374.html>

⁶⁴ Tamtéž

⁶⁵ ČORNEJOVÁ, Ivana. *Dějiny Univerzity Karlovy II*. Vyd. 1. Redaktor Josef Petráň, Michal Svatoš, František Kavka. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7066-968-3.

⁶⁶ Tamtéž

vliv na organizování vysokého učení a univerzitní autonomie byla touto panovnickovou mocí jasně ohraničena.

Pod takovýmto uspořádáním univerzita fungovala téměř sto let. Ale již od počátku 18. století se začaly objevovat hlasy, které kritizovaly poměry na vysokém učení. Nejstaršími oponenty byli členové jiných církevních řádů, kteří nesouhlasili s jezuitským monopolem na vysoké veřejné vzdělávání. Každý, kdo chtěl dosáhnout univerzitního vzdělání, se musel obrátit na univerzitu ovládanou v mnoha směrech jezuitů. Postupem času se k těmto kritikům přidávali další, kterým se nelíbilo ryze teoretické zaměření studia, a kteří si přáli více prostoru pro praktické předměty a živé jazyky.⁶⁷ Ačkoli se o změnách jednalo a byla dokonce ustanovena univerzitní komise, která se měla zasadit o realizaci navrhovaných reforem, vyšly tyto snahy nakonec na prázdno. Mohl za to zejména mor, který postihl Prahu v letech 1713-1714, odmítavý postoj jezuitů, brzká smrt proreformního panovníka Josefa I. i nástup Karla VI., který se více než o reformy zajímal o dynastické záležitosti.

Po nástupu Marie Terezie na trůn se dostalo pražskému vysokému učení pozornosti z Vídně. Sama panovnice vyjádřila lítost nad tím, jak tato stará a druhdy slavná univerzita upadla. Ve 40. letech 18. století přicházejí z Vídně podněty, které se snaží přizpůsobit výuku na univerzitě unifikačnímu školství v intencích státně byrokratických osvícenských idejí.⁶⁸

Ve Vídni se do čela reforem staví již zmiňovaný Gerhard van Swieten. Ten se jako hlasitý kritik jezuitů zcela ztotožňuje s evropským proudem bojujícím proti hegemonii jezuitů na vysokých učeních po celé Evropě. Jezuitský řád se obecně považoval za překážku k pronikání nových myšlenek a uspořádání univerzit.⁶⁹ Nutno však podotknout, že to byli právě jezuité, kteří chránili akademickou autonomii proti státní moci.

Vliv státní administrativy na chod univerzity se projevil na počátku 50. let 18. století, kdy byly státní úředníci postaveni do čela fakult jako studijní direktori. Nejprve se tak stalo na jezuitských fakultách – teologické a filozofické, a později i na obou světských – lékařské a právnické. Studijní direktori měli dohled nad studiem a přednáškami, předsedali všem zkouškám ke gradům, zkouškám dílčím a hlavním a zapisovali jejich výsledky do katalogů. Dále jim náležela cenzura tezí a disputací, kontrola kvality přednášek a případné hlášení nedostatků zemské vládě.⁷⁰

⁶⁷ ČORNEJOVÁ, Ivana. *Dějiny Univerzity Karlovy II*. Vyd. 1. Redaktor Josef Petráň, Michal Svatoš, František Kavka. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7066-968-3.

⁶⁸ Tamtéž

⁶⁹ Tamtéž

⁷⁰ Tamtéž

Správní reformy pokračovaly a není v možnostech této kapitoly je všechny pojmout. Nicméně jako velice důležitou změnu ještě zmiňme obsazování nových kateder na filozofii laiky a na teologii nečleny jezuitského řádu (hlavně augustiniáni a dominikáni).

Velká změna přišla roku 1773, kdy papež Kliment XIV. zrušil jezuitský řád. Pro univerzitu to znamenalo naprosto zásadní obměnu učitelského sboru, a to i na místech, které neměly žádného důstojného nástupce. Nadále mohli na univerzitě působit jen nemnozí, a to zejména matematici či fyzici. Zcela se pak tato možnost uzavřela pro teology a osoby působící v podobných oborech.⁷¹

Ačkoli se univerzita zbavila církevního dohledu, takřka beze zbytku ji nahradil dohled státu. Reformy započaté Marií Terezií dokončil její syn Josef II. Ten chtěl z univerzity instituci, která by měla vychovávat oddané státní úředníky. Josefínské reformy se výrazně dotkly například olomoucké jezuitské akademie, která byla nejprve přestěhována do Brna a později suspendována na lyceum.⁷² Od roku 1784 pak začal platit studijní řád, který mimo jiné zavedl němčinu jako vyučovací jazyk na všechny vyšší školy, čímž definitivně skončila úloha latiny jako jazyka vzdělanců. Na filozofické fakultě se vyučovala matematika, fyzika, etika, světové dějiny, přírodopis, fyzikální geografie, vyšší matematika, astronomie, pomocné vědy historické a klasická literatura. Na teologické fakultě bylo zřízeno devět stolic: církevních dějin, hebrejštiny a hermeneutiky Starého zákona, řečtiny a hermeneutiky Nového zákona, patrologie, dvě stolice dogmatiky, morální teologie a dvě stolice polemiky a pastorální teologie, německá a česká, ta však byla již roku 1785 zrušena. Na právnické fakultě se přednášelo římské právo, kanonické právo, přirozené právo, všeobecné státní právo, trestní právo, rakouské právo soukromé, říšské dějiny, lenní a německé státní právo, statistika a politické vědy. Na lékařské fakultě působilo devět profesorů: chemie a botaniky, anatomie a okultistiky, fyziologie a *materiae medicae*, patologie, praktické farmakologie a praktické chirurgie, teoretické chirurgie, přírodopisu, zvěrolékařství a porodnictví.⁷³

Po smrti Josefa II. se mnohé jeho reformy měnily a redigovaly. Celé poslední desetiletí 18. století lze chápat jako doznívání a korigování josefínských reforem. Změna stíhala změnu, obory vznikaly, aby brzy opět zanikaly, měnily se principy správy univerzity a obecně se nejednalo ani o období, které by příliš přálo akademickým svobodám.

Po nástupu Františka II. v roce 1792 se Rakousko ocitlo ve válce s revoluční Francií. Panovník se obával, že by se i jeho poddaní mohli nakazit revolučními myšlenkami

⁷¹ ČORNEJOVÁ, Ivana. *Dějiny Univerzity Karlovy II.* Vyd. 1. Redaktor Josef Petráň, Michal Svatoš, František Kavka. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7066-968-3.

⁷² Tamtéž

⁷³ Tamtéž

proudícími z Francie. Roku 1793 byly zrušeny veřejné čítárny a půjčovny knih a byl vydán nový cenzurní zákon. Hlavní obětí těchto protiosvícenských čistek na půdě pražské univerzity se stal profesor historie Ignác Cornova, jezuita a nadšený reformátor, který byl zbaven stolice dějepisu.⁷⁴ O Ignáci Cornovovi bude dále ještě řeč, neboť on je jedním z významných pedagogů, kteří odpočívají na Malostranském hřbitově.

Univerzita se stala místem, kterému byly státem ukládány praktické úkoly přípravy kvalifikovaných duchovních, právníků a lékařů. Vědecký život se pak spíše soustřeďoval kolem Královské učené společnosti.

Milníkem ve správě univerzity v 19. století byly bezpochyby roky 1802 a 1804. V roce 1802 přešlo řízení fakult pod správu studijních direktorů (funkce, která se v minulosti mnohokrát zrušila a opět zavedla), jejichž pravomoci byly tentokrát velice obsáhlé. Direktori měli za úkol vykonávat dozor nad profesory po stránce „mravní i literární“, kontrolovali výuku, řídili všechny zkoušky, mohli i stenografovat přednášky podezřelých profesorů.⁷⁵ V roce 1804 pak vyšel nový studijní řád, který zredukoval počet předmětů i týdenních hodin v prvních dvou ročních třiletého filozofického studia. Tento „ušetřený čas“ pak investoval do výuky tzv. Náboženské vědy, což byly dvě hodiny náboženství a dvě hodiny latiny. Tato náboženská věda byla mířena proti bezvěrectví a protikatolickým myšlenkám. Tato stolice připadla katolickému osvícenci Bernardu Bolzanovi, který si díky své tolerantnosti, racionálnosti a humanismu brzy získal respekt a úctu mnohých. Stejně tak však dráždil konzervativce zejména z řad kléru, což nakonec vedlo k jeho odstranění v roce 1819.⁷⁶

Pražská univerzita byla v prvních desetiletích 19. století rozhodně pod silným dohledem státního aparátu. Ten dohlížel na to, aby z univerzity odcházeli poslušní úředníci a nikoli učenci - tento názor vyslovil roku 1821 císař František I. při projevu v Lublani.⁷⁷ Zejména filozofické studium mělo středoškolský charakter a výrazně dbalo na vysvědčení i docházku na přednášky.

Přesto se pražská univerzita stávala místem, kde se reflektovaly myšlenkové proudy přicházející ze zahraničí. Velký vliv na myšlení zejména českých studentů mělo Polské povstání z let 1830-31.

⁷⁴ ČORNEJOVÁ, Ivana. *Dějiny Univerzity Karlovy II*. Vyd. 1. Redaktor Josef Petráň, Michal Svatoš, František Kavka. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7066-968-3.

⁷⁵ HAVRÁNEK, Jan (ed.). *Dějiny Univerzity Karlovy III*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-320-2.

⁷⁶ Tamtéž

⁷⁷ Tamtéž

Počty studentů nebyly nikterak závratné. K roku 1828 studovalo na univerzitě celkem 2303 studentů, v roce 1843 jich bylo 2437, z toho studovalo filozofii 748, teologii 208, práva 665 a medicínu 816.⁷⁸

Revoluční rok 1848 měl na pražské univerzitě velký ohlas. Po schůzi pražských občanů ve Svatováclavských lázních dne 11. března, která přijala rezoluci žádající demokratické reformy, se šestnáct studentů rozhodlo navštívit náměstka předsedy Svatováclavského výboru a slíbit mu podporu univerzitních studentů. V pondělí 13. března před začátkem přednášek promluvili studenti ke svým spolužákům a vyzvali je k účasti na studentské schůzi, která se konala následujícího dne v malířské akademii v Klementinu. Zde studenti vypracovali petici v českém i německém jazyce. Další den se studenti shromáždili v Karolinu a obsadili velkou aulu. Rektor slíbil, že akademický senát projedná studentskou petici, což se také stalo. 16. března akademický senát za předsednictví rektora, strahovského opata Zeidlera (pohřben na Malostranském hřbitově), spolu s profesorskými sbory všech fakult a techniky přidali k petici doložku: „*Akademický senát a spolupodepsané učitelské sbory se plně připojují k této petici.*“ Petice požadovala například náboženskou svobodu, svobodu vyučování a učení se, umožnění rovnocenného vyučování v obou zemských jazycích či dovolení, aby se studenti směli spojovat v jednoty. Studentští vůdci byli poté přijati do deputace, která měla pražské petice předat ve Vídni panovníkovi.⁷⁹

Odpověď na petici však nebyla příliš uspokojivá. Byla v ní slíbena jen změna studijních plánů a deklarován úmysl zavést svobodu vyučování. Studenti tedy hned po návratu vystoupili na Koňském trhu a na Žofíně. Tehdejší zemský prezident hrabě Rudolf Stadion byl vystoupením zhrozen a zastrašen. Proto vydal 28. března guberniální dekret, v němž vyhověl takřka všem požadavkům studentské petice. O tři dny později bylo toto opatření stvrzeno výnosem ministerstva školství. O další reformy se velice zasloužila lékařská fakulta, která byla ze všech nejaktivnější. 4. dubna byly například zrušeny úřady studijních direktorů a o činnosti fakult od té doby rozhodovaly profesorské sbory.⁸⁰

Od dubna revolučního roku se čím dál víc projevovala mezi studentstvem národností diferenciace. Ať už šlo o nošení trikolor či zakládání spolků. Některé spolky nebyly národnostně vyhraněné, některé však byly výrazně nacionálně zaměřené. Taktéž povolení českých přednášek bylo dvousečným mečem, neboť nebylo dost českých učenců mezi členy doktorských sborů.

⁷⁸ HAVRÁNEK, Jan (ed.). *Dějiny Univerzity Karlovy III*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-320-2.

⁷⁹ Tamtéž

⁸⁰ Tamtéž

V květnu 1848 se pražské studenstvo ocitlo na vázkách. Otázkou bylo, zda uchovat loajalitu k trůnu, či podpořit vídeňské studenty, kteří v hlavním městě stále bojovali. Situace v Karolinu se vyhrcovalo, až došlo 12. června ke střetu mezi demonstranty a vojskem pod vedením knížete Windischgrätze. V Praze rostly barikády a byl vyhlášen stav obležení. Nicméně povstání skončilo neúspěšně.

V té době již eskaloval rozchod mezi českým a německým studenstvem na pražské univerzitě, což se zcela projevilo v odmítnutí pozvání na všenněmecké studentské shromáždění na Wartburce s tím, že pražští studenti nejsou němečtí studenti. Němečtí studenti v Praze na to reagovali založením vlastního německého studentského výboru, který však svou členskou základnou zůstal v menšině.⁸¹

Na porevoluční realitu reagovalo vídeňské ministerstvo vyučování, které bylo založeno 27. března 1848. Cílem byla však spíše jen pouhá modernizace a nikoli liberalizace. V roce 1849 vyšel nový zákon, který zásadně upravil vnitřní život univerzit. V čele fakulty se ocitly profesorské sbory, které volily ze svých řad na jeden studijní rok děkana – většinou služebně nejstaršího řádného profesora. Taktéž se zpřísnily podmínky pro studentské spolčování, které bylo podřízeno dohledu školy. Nicméně v této době univerzita získává mnohé samosprávné pravomoci, i když státem vymezené a sledované.⁸²

Vlna liberalizace přišla na univerzitu po roce 1859, kdy došlo k porážce Rakouska v severní Itálii. Navazující 60. léta přinesla prudký vzmach českého kulturního a společenského života. To se projevilo i na univerzitách, které výrazně bojovaly za český jazyk a výuku v češtině. S tím ruku v ruce jde i růst počtu učitelů vyučujících česky a českých studentů. Nicméně proces to byl pomalý a narážel na odpor mnohých. Problémem byl i nedostatek českých učenců a odborné literatury psané v češtině.

Od roku 1879 se začalo o budoucnosti českého živlu na pražské univerzitě debatovat i na půdě říšské rady. Některé návrhy počítaly pouze se zrovnoprávněním češtiny a němčiny, některé volaly po vzniku samostatné české univerzity. Intenzivní debaty vyvrcholily 11. dubna 1881, kdy panovník vydal nejvyšší rozhodnutí, v kterém rozdělil univerzitu na českou a německou, přičemž obě stále nesly jméno Karlo-Ferdinandova univerzita. Společná zůstala knihovna, botanická zahrada a velká aula v Karolinu. Učitelé se sami mohli rozhodnout, zda se chtějí přidat k české nebo k německé univerzitě. Nejprve měla česká univerzita pouze

⁸¹ HAVRÁNEK, Jan (ed.). *Dějiny Univerzity Karlovy III*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-320-2.

⁸² Tamtéž

filozofickou a právnickou fakultu, ale již následujícího roku se otevřela i lékařská fakulta.⁸³ Fakulta bohoslovecká byla rozdělena až po bezmála deseti letech. Vzhledem k tomu, že Malostranský hřbitov byl zrušen roku 1882 a poslední pohřeb se zde konal v roce 1884, jsou další dějiny Univerzity Karlovy pro tuto práci vedlejší.

5.2. Školství na Smíchově

V kapitole o historii Smíchova jsem nastínila vývoj této pražské čtvrti od prvních zmínek po dnešní dobu. V této kapitole se zaměřím na jeden aspekt smíchovských dějin – na školství.

Přestože první písemná zmínka o Smíchově se objevuje již v roce 1402, první zařízení alespoň připomínající školu se objevilo až kolem roku 1766. Z tohoto roku se dochoval zápis ve smíchovské farní knize od tehdejšího faráře Jana Konráda, který upozorňuje na možnost výuky u jistého Jana Müllera, absolvovaného filozofa. Zápis zní takto: *Školy veřejné, čehož je velmi želeti, na Smíchově není, toliko v jistém domě, od farní budovy dosti vzdáleném, vyučuje mládež v domě svém jakýsi Jan Müller, absolvent filosofie. Přečasto napomínal jsem rodiče, aby své děti tam posílali. Avšak učitel, který je též hudebníkem, hrává na různých místech, aby se obživil, a tudíž často doma nebýváje, nechá se zastupovati dcerou svou. Proto mnozí rodičové děti raději do Prahy posílají, jiní do školy u sv. pole na Malé Straně, čímž ubohé stádečko dětí se rozptyluje a jednota v učení značně trpí.*⁸⁴ Jednalo se tedy nejspíše jen o jakési domácí vyučování, které nebylo vázáno přílišnými pravidly. Farář Konrád sice časem této soukromé školy předepsal jistý řád a pravidla, nicméně kvalita výuky byla diskutabilní. Plat zde učitel nedostával a byl odkázán na takzvané sobotáles – dárky od rodičů žactva, které mu posílali vždy v sobotu. Teprve od roku 1773 byl učiteli vyměřen plat 20 zlatých ročně, což nebylo ani na vyžití. Během trudných let této soukromé smíchovské školy se na postu učitele vystřídalo několik osob, které skoro nikdy nebyli příliš kvalifikované. Jeden učitel, jistý Wunsch, byl například obuvník, další, jakýsi Jan Hupáč, dokonce nadělal dluhy u řezníka, pekaře a kupce a poté jedné noci utekl.⁸⁵

Tento neutěšený stav se nikterak nelepšil, což vedlo nakonec k tomu, že v letech 1779-1786 se vyučování nekonalo vůbec.⁸⁶

⁸³ HAVRÁNEK, Jan (ed.). *Dějiny Univerzity Karlovy III*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-320-2.

⁸⁴ DUCHÁČKÁ, Terezie. *Dějiny smíchovského školství*. Praha: T. Ducháčká, 1930, 294 s. (S. 7)

⁸⁵ Tamtéž

⁸⁶ PAULY, Jan Křtitel. *Památník města Smíchova vydaný k jubileu padesáté ročnice vlády císaře Františka Josefa I*. V Praze: J. Pauly, 1898, 151 s., příl.

První škola byla zřízena až roku 1786. Jednalo se o školu triviální, která byla umístěna v domě pod farním kostelem sv. Filipa a Jakuba (později část kartounky podnikatele Šalamouna Příbrama) a jejím prvním učitelem se stal Antonín Václav Evančický.⁸⁷ Škola zde nesídlila dlouho. Už brzy po jejím otevření se začalo jednat o samostatné budově školy. Ta byla nakonec postavena a vysvěcena v roce 1790 a stála při faře. Měla jedno patro. V přízemí byly učebny a v patře se nacházel byt učitele – jedna obytná místnost a kuchyň.⁸⁸

V nové škole se učitelem stal Bernad Sprotz – původním povoláním tkadlec. Ten učil již na předešlé škole. Byl to Němec, ale uměl dobře česky. Podle dobových záznamů byl slabý, neměl u žactva žádnou autoritu a nedokázal udržet kázeň. Terezie Duchacká ho popisuje ve své monografii o smíchovském školství takto: *Byl prý učitelem slabým, neuměje si zjednat ani řádné kázně. Mládež chodila málo do školy i tropila různé neplechy. Hoši utíkali ze školy na silnici a na hřbitov a učitel prý se za nimi s rákoskou honil. Jaký div, že prospěch nebyl skvělý. Vyučování se zlepšilo, když roku 1797 ustanoven byl jako pomocník Josef Stejskal, zkoušený učitel.*⁸⁹

Další člověk, který se zasloužil o smíchovské školství, byl farář Reichl. Ten byl zhrozen stavem místní školy a rozhodl se apelovat na své ovečky, aby ke vzdělávání přistupovali odpovědněji. Díky jeho snahám se v roce 1818 podařilo založit nadaci, která platila každý rok učiteli 200 zlatých. Zakladatelem byl Michael Schöppel c. k. rada nejvyššího soudu.⁹⁰

V roce 1817 odpustil školu Josef Stejskal a na jeho místo nastoupil František Kudrna, který se po smrti Bernarda Sprotze (22. března 1821) stal hlavním učitelem. Za pomocníka mu byl přidělen Antonín Holub, který však brzy zemřel (pověst říká, že smrtí hlady) a jeho místo přebрал Josef Vlasák. Ten také vedl dvojité vyučování, které bylo zavedeno v roce 1822, kvůli nárůstu počtu školou povinných dětí.⁹¹

V roce 1824 začala na smíchovské škole učit Anna Kudrnová, manželka řídícího učitele Františka Kudrny. Ta měla za úkol vyučovat dívky ručním pracím. Kudrna odešel v roce 1829 učit na školu sv. Františka v Praze a učitelem se stává František Studený, dříve pomocník ve škole u sv. Jindřicha v Praze. Za pomocného učitele je mu přiřazen Josef Filip.⁹²

Počet dětí však stále rostl a v roce 1838 jich bylo již na tři sta. Z toho důvodu se musel učitel vystěhovat ze svého bytu, ze kterého se staly učebny. Duchacká uvádí vzpomínku na učebnu

⁸⁷ DUCHÁCKÁ, Terezie. *Dějiny smíchovského školství*. Praha: T. Duchácká, 1930, 294 s.

⁸⁸ BÖHM, Josef. *Monografie města Smíchova s 2 polohopisnými plány*. Na Smíchově [Praha]: Smíchovská rada městská, 1882, 242 s., 2 příl.

⁸⁹ DUCHÁCKÁ, Terezie. *Dějiny smíchovského školství*. Praha: T. Duchácká, 1930, 294 s. (S. 11)

⁹⁰ PAULY, Jan Křtitel. *Památník města Smíchova vydaný k jubileu padesáté ročnice vlády císaře Františka Josefa I.* V Praze: J. Pauly, 1898, 151 s., příl.

⁹¹ Tamtéž

⁹² DUCHÁCKÁ, Terezie. *Dějiny smíchovského školství*. Praha: T. Duchácká, 1930, 294 s.

v bývalé kuchyni: *Aby se na čas, než bude nová škola vystavěna, přeplněným třídám ulehčilo, zřízeno bylo v prvním patře v kuchyňce, která náležela dříve k bytu učitelovu, ještě jedno oddělení 1. třídy. Nábytek byl brzy opatřen; sneslo se několik velkých kamenů, na ně položila se prkna a lavice byly hotovy. Stará tabule také se našla na půdě, pro stůl a židli nebylo místa. (...) Dveře do „kuchyňky“ vedoucí byly vysazeny, a děti sedávaly též mezi dveřmi a na schodech vedoucích na půdu a do přízemí. Ve vedlejší světnici, dříve pokoji učitelově, byla umístěna 3. třída, vlastně paralelka 2. Třídy, do níž byl vchod „kuchyňkou“. Kdykoli z této třídy chtěl někdo vyjít, musely děti v „kuchyňce“ po zemi a na schodech sedící vstáti a cestu udělati. Na ulici blíže školy prodávala stará hrnčířka nádobí a ve škole na půdě měla skladiště. Chtěla-li si jít pro zboží, musela sehnati žactvo se schodů a přes jeho hlavy zboží přenášeti. To byla zajisté zábava pro děti, ale pro učitele to bylo soužení. Však běda nádobí, když hrnčířka někdy zapomněla půdu zavřít. Děti vklouzly tam hned, a že mezi hrnci nechodily opatrně, vzal zajisté tu i ten za své.*⁹³

První učitel v „kuchyňce“ byl Josef Krátký, který zde vydržel od roku 1829 až do roku 1841. Jeho nástupci se stali Karel Mareš, František Sojka, Antonín Novák a Václav Zapadlo. Posledně jmenovaný sepsal roku 1879 článek „*O staré škole smíchovské*“.⁹⁴

Roku 1847 odešel František Studený na školu u sv. Mikuláše na Malé Straně a na jeho místo přichází Jan Sigmund. Ačkoli byl Němec, velmi dobře mluvil česky. Až do té doby byla vyučovacím jazykem ve II. třídě němčina, ale Sigmund se zasloužil o to, aby vyučovacím jazykem byla čeština, neboť většina dětí uměla pouze česky. Jan Sigmund byl prý své práci velice oddaný a sám si vyráběl i školní pomůcky. Terezie Duchácká píše: *Učebných pomůcek při škole nebylo. Dilem nebylo jich lze opatřiti, dilem byly velmi drahé a nebylo dotace. Sigmund si takové pomůcky dělal sám. K vysvětlení článků zeměpisných si dělal mapy, udělal si počítadla, tabulky hláskovací a skloňovací, měřická tělesa, urobil zeměkouli s mechanikou, kterou se směr země k točně, jakož i její otáčení dobře dalo znázorniti.*⁹⁵ Je velice pravděpodobné, že právě Jan Sigmund je hlavní postavou romaneta Jakuba Arbesa Etiopská lilie.

Poměry na smíchovské škole byly delší dobu nevyhovující, o čemž svědčí i neúnosná přeplněnost tříd. Ačkoli se o tomto stavu dobře vědělo, nová škola byla postavena až roku 1857. Stavební místo věnoval podnikatel Šalamoun Příbram v Přívozní ulici (dnes Na

⁹³ DUCHÁCKÁ, Terezie. *Dějiny smíchovského školství*. Praha: T. Duchácká, 1930, 294 s. (S. 17)

⁹⁴ PAULY, Jan Křtitel. *Památník města Smíchova vydaný k jubileu padesáté ročnice vlády císaře Františka Josefa I. ... V Praze: J. Pauly, 1898, 151 s., příl. ISBN památník města smíchova.*

⁹⁵ DUCHÁCKÁ, Terezie. *Dějiny smíchovského školství*. Praha: T. Duchácká, 1930, 294 s. (S. 19)

Bělidle). Na školu se složila obec pražská (6 000 zlatých), obec smíchovská (12 800 zlatých), Jan B. Riedl šlechtic z Riedensteinu (1 000 zlatých) a obec radlická (1 800 zlatých).⁹⁶

Zbrusu nová škola byla však brzy opět přeplněná. Již o rok později byla otevřena další třída a podučitelem se stal Ludvík Ulman. Škola se neustále rozrůstala a v roce 1858 čítala 3 třídy a 5 paralelek. Novými podučiteli se stali Karel Hrách, Adolf Potůček a František Klíma.⁹⁷

V roce 1867 se Praha vzdala patronátu nad školou a ta připadla Smíchovu. Ještě téhož roku bylo přistavěno třetí patro a škola se změnila na čtyř třídní. Děti se také rozdělily do tříd podle pohlaví. Ředitelem se stal František Zoubek, gymnaziální profesor, člen Královské společnosti nauk v Praze a redaktor časopisu „*Památky archeologické*“. Za další učitele byli určeni Josef Sokol, Jan Mašek, Jan Svadlenka, František Streich, Ferdinand Drůbek, Josef Mazanec, Václav Zapadlo a Josef Bergmann.⁹⁸

Rok 1867 byl i jinak zlomový, neboť na Smíchově začaly vznikat nové školy. Město se totiž rozrůstalo a čítalo dokonce 1 000 popisných čísel. Na tento počet žáků musely být zbudovány kapacity. Tentokrát však Smíchov nešetřil, do svých nových škol investoval, a tak bylo možno v této době založit mnohé nové školy. Další dobrou zprávou bylo, že z původní smíchovské triviální školy se stala škola hlavní, což zvýšilo její úroveň.⁹⁹

V Husově (dnes Drtinova) ulici bylo zřízeno c. k. české reálné a vyšší gymnázium, jehož ředitelem se stal filolog Karel Doucha. Ve stejné budově sídlila česká obecná a mesianská škola dívčí, jejíž ředitel byl cestovatel Josef Kořenský.

Ve Smetanově (dnes Jinonická) ulici byla vystavěna budova, ve které sídlila měšťanská škola chlapecká, kde funkci ředitele zastával Jan Svadlenka, bývalý učitel na smíchovské hlavní škole. Také se zde nacházela obecná škola chlapecká s ředitelem Františkem Kryšpínem.

Na Hlavní (dnes Štefánikova) třídě se nacházelo c. k. vyšší německé gymnázium, jehož ředitelem byl Florian Schimek.

Ve Vltavské ulici stála obecná škola s ředitelem Antonínem Fráňou.

Na Plzeňské ulici v budově bývalé sirkárny existovala obecná dívčí škola, kde byl ředitelem hudební skladatel Jan Malát. Také zde sídlila německá dívčí škola s ředitelem Josefem Mayerem a německá chlapecká škola s ředitelem Juliusem Pohlem.¹⁰⁰

⁹⁶ DUCHÁČKÁ, Terezie. *Dějiny smíchovského školství*. Praha: T. Ducháčká, 1930, 294 s. (S. 19)

⁹⁷ PAULY, Jan Křtitel. *Památník města Smíchova vydaný k jubileu padesáté ročnice vlády císaře Františka Josefa I.* . V Praze: J. Pauly, 1898, 151 s., příl.

⁹⁸ Tamtéž

⁹⁹ DUCHÁČKÁ, Terezie. *Dějiny smíchovského školství*. Praha: T. Ducháčká, 1930, 294 s.

¹⁰⁰ Tamtéž

Zde nastíněný materiál svědčí o postupném rozvoji Smíchova, jeho etnické a sociální skladbě i stavebním vývoji. Smíchov patřil k místům zásadně formovaným průmyslovou revolucí a industrializací. Vznikala na něm početná dělnická vrstva chudých česky mluvících lidí. Pro mnohé z nich nebylo vzdělání jejich dětí prioritou, o čemž svědčí zápisy farářů, kteří nabádají své farníky, aby ke vzdělání dětí přistupovali zodpovědněji. Teprve od druhé poloviny 19. století se Smíchov začíná závratným tempem rozvíjet. Společně s novými továrnami, podniky a závody se formuje i moderní občanská společnost, která se projevuje zakládáním spolků, občanských sdružení a komitétů. V ruku v ruce s tímto vzepjetím společenských a kulturních sil jde i větší zájem o školství, které se projevuje stavbou moha nových školních budov.

6. Významní pedagogové pohřbeni na Malostranském hřbitově

Malostranský hřbitov je specifickou skladbou osob, které jsou na něm pohřbeny. Za svou takřka stoletou existenci pojal zemřelé z levého břehu Vltavy – ze Smíchova, Malé Strany, a Hradčan – a zachoval nám tak průřez tehdejší společností žijící v této části Prahy. Vedle hrobů architektů a stavitelů paláců na Malé Straně, vysoké šlechty, spisovatelů, malířů či hudebníků, bohatých měšťanů, podnikatelů i řemeslníků a obyčejných lidí jsou na Malostranském hřbitově zastoupena i místa odpočinku duchovních osob či významných pedagogů. Je to kronika sta let jednoho místa, která nám může mnohé říci o životě a vývoji levého břehu.

Má práce se zaměřuje na významné pedagogy, kteří jsou na Malostranském hřbitově pohřbeni. Při zkoumání materiálů – zejména seznamů pohřbených – jsem našla velké množství pedagogů, kteří by si jistě zasloužili být v této práci zmíněni. Nicméně rozsah práce mi neumožňuje pojmout úplně všechny, a proto se zaměřím pouze na ty, kteří svou pedagogickou kariéru spojili s Karlovou univerzitou.

Jména pedagogů jsou řazena abecedně, nikoli chronologicky a jsou uváděna v českém přepisu.

U každého pedagoga se struktura medailonku trochu liší. Snažím se postihnout nejen jeho život v datech, ale i přiblížit, o jakého člověka se jednalo, jaký byl pedagog, jaký měl vztah ke studentům a studentům k němu. Ne vždy je to samozřejmě možné, protože se o každém jednom zachovaly jiné prameny a materiály, přičemž některé jsou skutečně velice kusé, zatímco jiné nám podávají plastický pohled na pedagogovu osobnost.

Při sestavování medailonků jsem vycházela ze sekundární literatury. Nápomocná mi byla monografie o Univerzitě Karlově, kde se autoři pouštěli i do hodnocení profesních kvalit některých pedagogů, či poukazovali na jejich smýšlení (zejména během roku 1848) a názory. Nekrology byly taktéž plné zajímavých informací, nicméně si jsem vědoma jejich poněkud nekritického a oslavného charakteru.

6.1. Emanuel Bořický

(11. 12. 1840 Milín – 26. 1. 1881 Praha)

(Zdroj:https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/c/ca/Emanuel_Boricky_1878.png/225px-Emanuel_Boricky_1878.png)

Emanuel Bořický se narodil 11. prosince 1840 v Milíně u Příbrami. Byl to profesor mineralogie na pražské univerzitě a kustod mineralogického oddělení Českého vlasteneckého muzea. Je taktéž považován za zakladatele české mineralogie a petrografie.

Emanuel Bořický se narodil do rodiny učitele, ale brzy osiřel a jen díky péči příbuzných se mu podařilo vystudovat. Absolvoval na filozofické fakultě Karlo-Ferdinandovy univerzity v Praze přírodní vědy a chemii. Po studiu byl v roce 1865 jmenován asistentem mineralogické sekce Muzea království českého (dnešní Národní muzeum) a po doktorské promoci 1867

zastával profesorské místo na obecném reálném gymnáziu v Praze na Malé Straně.¹⁰¹ Roku 1869 byl jmenován kustodem mineralogického oddělení Muzea království českého. Ve stejném roce se habilitoval jako soukromý docent petrografie.

Roku 1871 byl povolán na univerzitu jako mimořádný profesor mineralogie (vyučoval v českém jazyce) a krátce před smrtí byl jmenován řádným profesorem.

Vydal na 60 vědeckých prací z oblasti petrografie a mineralogie a přispěl k výzkumu českých nerostů. Pracoval ve velmi skromných podmínkách, horniny zkoumal ve výbrusech, které si sám ve svém bytě vyráběl zdoluhavým namáhavým ručním broušením. Nejvýznačnější jsou jeho monografie o čedičích, znělcích, melafyrech a porfyrech. Napsal ale i řadu učebnic mineralogie. Nejvíce Bořický proslul vypracováním mikrochemických metod pro určování minerálů v horninových preparátech a zejména kvůli těmto novým metodám jej navštěvovala řada zahraničních badatelů. Anglický mineralog James Dana, autor zásadní publikace *Mineralogie*, po něm přejmenoval minerál delvauxit na borickit. V zahraničí si jeho práce velice cenili.

Emanuel Bořický zemřel tragicky 27. ledna 1881 ve svých 40 letech na následky vnitřního zranění, které utrpěl na zamrzlé Vltavě, když se snažil přejít řeku na Kampu, kde měl svou laboratoř.

Na jeho počest je Přírodovědeckou fakultou Univerzity Karlovy od roku 1965 udělována Medaile Emanuela Bořického význačným domácím i světovým badatelům v oborech petrologie, mineralogie a geochemie.¹⁰² Jeho plaketa je umístěna na schodišti v mezaninu druhého patra budovy Albertov 6 v Praze.

V jeho rodné obci Milín byl rok po jeho tragickém úmrtí založen Čtenářský spolek Bořický, který se později stal základem Osvětové besedy (založena r. 1920), ze které se roku 1967 stala veřejná knihovna. V roce 1997 byl schválen nový oficiální název knihovny: Knihovna Dr. E. Bořického Milín. V roce 1882 mu byla taktéž odhalena pamětní deska na jeho rodném domě.¹⁰³

Bořického ostatky byly z Malostranského hřbitova přeneseny na Olšany.¹⁰⁴

¹⁰¹ Poznámka: Malostranské gymnasium vzniklo jako Česká střední škola na Malé Straně, měla gymnasiální a reálnou větev (vzniklo 1865). Posléze se oddělilo tzv. České gymnasium (sídlo v Josefské ul. 6, zaniklo v r. 1923) a Česká reálka, dnes Gymnázium Jana Nerudy. Existovalo i C. k. malostranské německé gymnasium v Praze (fungovalo od r. 1747, původně v Karmelitské 19 (dnes budova soudu, od r. 1839 v Karmelitské 1-3-5, dnes budova MŠMT). Prof. Bořický působil na českém gymnasiu.

¹⁰² *Nositelé medaile Emanuela Bořického*. Ústav petrologie a strukturní geologie [online]. [cit. 2016-04-15]. Dostupné z: <https://www.natur.cuni.cz/geologie/petrologie/medaile-emanuela-borickeho/nositele-medaile-emanuela-borickeho>

¹⁰³ *Kdo to byl Dr. Emanuel Bořický?* Knihovna Dr. E. Bořického [online]. [cit. 2016-04-15]. Dostupné z:

<http://www.knihovnamilin.cz/kdo-to-byl-dr-emanuel-boricky/>

¹⁰⁴ KALINOVÁ, Gabriela a HNOJIL, Adam. *Malostranský hřbitov: historie a současnost*. 1. vydání. Praha: ARSCI, 2016. ISBN 978-80-7420-045-8.

6.2. Josef Jiří Böhm

(27. 3. 1807 Rožďalovice – 26. 1. 1868 Praha)

(Zdroj: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/de/thumb/9/91/Josef_Georg_Boehm.jpg/170px-Josef_Georg_Boehm.jpg)

Josef Jiří Böhm se narodil 27. 3. 1807 v Rožďalovicích v Boleslavském kraji. Byl to profesor, ředitel pražské hvězdárny, astronom, matematik a rytíř řádu Františka Josefa, saského Albrechtova řádu a dánského řádu.

Böhm vystudoval na pražské univerzitě. V roce 1833 odešel do Vídně, kde se stal asistentem tamní hvězdárny a napsal významnou práci *Beobachtungen von Sonnenflecken und Bestimmungen der Rotationselemente der Sonne*. Poté pracoval ve hvězdárně v Budapešti, působil v Salcburku a v Innsbrucku jako profesor matematiky a praktické geometrie. V Innsbrucku byl roku 1848 zvolen rektorem a zároveň působil jako jednatel tamní hospodářské komory.

Do Prahy se vrátil až v roce 1852, kdy byl jmenován řádným profesorem praktické a teoretické astronomie a matematiky na pražské univerzitě. Profesura astronomie byla pevně spjata s funkcí ředitele klementinské hvězdárny. Böhm na této pozici vystřídal Karla Kreila, za jehož působení vědecká prestiž Klementina velice stoupala. I proto byl Kreil posléze povolán do Vídně jako ředitel nově budovaného ústředního státního ústavu pro meteorologii a geomagnetismus, a na jeho místo nastoupil právě Josef Jiří Böhm. Bohužel Böhm nebyl tak

významnou vědeckou osobností jako Kreil, nikterak neinovoval výuku ani bádání a zcela se držel programu vytyčeného svým předchůdcem. Taktéž omezil četnost meteorologických i geomagnetických měření a celkově za jeho působení na tomto postu dospěla astronomická pozorování klementinské hvězdárny k úpadku.¹⁰⁵

Roku 1853 byl přijat za mimořádného člena Královské české společnosti nauk, ve které realizoval mnohé přednášky při její přírodovědné a matematické sekci. Díky svým studiím o balistice byl v roce 1862 vyznamenán rytířským řádem Františka Josefa. Kromě toho dostal i celou řadu dalších zahraničních řádů a vyznamenání.

Böhm psal různé články z oboru hvězdářství a fyziky. Jedna z jeho prací *Ballistische Versuche und Studien*, byla přeložena i do francouzštiny. Jeho vynálezem je uranoskop, hvězdný glóbus, který usnadňoval určování polohy nebeských těles.¹⁰⁶

V Praze se dostal ve své době do obecného povědomí především určením její zeměpisné šířky. Böhmovou zásluhou byla určena celá řada meteorologických a astronomických konstant pro Prahu.¹⁰⁷

Jeho záliba v starobylých hodinách mu umožnila provést opravu hodin pražské hvězdárny.

V roce 1863 dostal silný zápal plic, ze kterého se již nikdy pořádně nevyhléčil. K tomu se přidaly bolesti břicha a hluchota. Böhm zemřel 29. 1. 1868 v Praze. Jeho náhrobek stál původně u ohradní zdi Plzeňské třídy a stálo na něm *Hier ruhet Dr. Josef Georg Böhm, prof. der Astronomie, Direktor der k. k. Sternwarte in Prag, Ritter des Franz-Josef-, des sächs. Albrechts- und dän. Danebrog-Ordens, Besitzer der Tiroler silb. Tapferkeits-Medaille etc., im J. 1848 Rect.magn. der Universität in Innsbruck etc., gest. 26. Jänner 1868, im 61. Lebensjahre. Friede seiner Asche!*¹⁰⁸

¹⁰⁵ HAVRÁNEK, Jan (ed.). *Dějiny Univerzity Karlovy III*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-320-2.

¹⁰⁶ KALINOVÁ, Gabriela a Adam HNOJIL. *Malostranský hřbitov: historie a současnost*. 1. vydání. Praha: ARSCI, 2016. ISBN 978-80-7420-045-8.

¹⁰⁷ Tamtéž

¹⁰⁸ MUCHA, Ludvík: *Die Globen des Prager Astronomen Josef Georg Böhm (1807–1868)*. In: *Der Globusfreund*, Nr. 43/44, Bericht über das VIII. Symposium der internationalen Coronelli-Gesellschaft, Dezember 1995, S. 228

Náhrobní deska Josepha Georga Böhma. Deska je vypadlá z náhrobku a dnes je opřena o jeho patu.

(Hrob Josefa Jiřího Böhma. Zdroj: archiv autorky)

Náhrobek Josepha Georga Böhma. Typ kříže, který patří k základní formě křesťanských náhrobků. Na podstavci je vyobrazen věnec. Květinový věnec je prastarý symbol. Odkazuje ke květinám dávaným do nebo ke hrobům.¹⁰⁹

¹⁰⁹ PRAHL, Roman. Umění náhrobku v českých zemích let 1780-1830. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-1188-9.

6.3. Ignác Cornova

(25. července 1740 Praha – 25. července 1822 Praha)

Ignác Cornova se narodil roku 1740 v Praze. Byl to jezuita, univerzitní profesor, člen Královské české učené společnosti a později její předseda, historik kritické osvícenské orientace, básník, pedagog a člen zednářské lóže.

Cornovův otec byl Ital a matka Češka, takže vyrůstal v německo-italsko-českém prostředí.

Dráhu jezuita začal studiem na Akademickém gymnasiu v Klementinu na Starém Městě ve školním roce 1756–1757, odkud přestoupil na studijní pobyty do Březnice ve školním roce 1759 – 1760 a do Olomouce na školní roky 1760 – 1764, kde dále pokračoval ve studiu filozofie, teologie a jazyků.

Od roku 1762 učil na jezuitském gymnasiu v Brně, v letech 1771 – 1772 v Chomutově a ve školním roce 1772 – 1773 v Klatovech. Roku 1784 se vrátil do Prahy a učil poetiku na Akademickém gymnasiu v Praze¹¹⁰. Současně až do roku 1795 přednášel všeobecné dějiny na Karlo-Ferdinandově univerzitě podle předepsané osnovy jako povinný předmět ve všech ročnících filozofického kurzu. V prvním ročníku přednášel Úvod do studia dějin, ve druhém Dějiny starověku do konce západořímské říše a stěhování národů a ve třetím Středověké a novověké dějiny. Tyto přednášky byly hojně navštěvovány pro svou koncepci, podnětnost a profesorův vztah k českým dějinám. Těm Cornova věnoval velký prostor a nahlížel je s pozoruhodnou objektivitou. Stranou nenechával ani kulturní dějiny a často hovořil o výtvarném umění, básních či hudbě. Taktéž se o Cornovovi říká, že měl vlídný a otcovský vztah ke svým studentům.¹¹¹ V souladu s osvícenským pojetím historie chápal studium dějin jako nástroj sloužící k přetváření člověka a společnosti, k lepšímu porozumění státnictví a politice, což se snažil učit i své studenty.¹¹²

Cornovova činnost se kromě výuky upírala i na sepisování historických vědeckých prací. Hlavním dílem je německý překlad a rozsáhlé doplňky ke Stránského *Res publica Bojema*, v sedmi svazcích, vydávané v Praze v letech 1792-1803 a pojednávající o české historii. Významná je také jeho monografie o životě Bohuslava Hasištejnského z Lobkovic, vydaná v *Abhandlungen* roku 1808, která svými kvalitami překračuje meze osvícenského dějepisectví.

¹¹⁰ Poznámka: Dnešní Akademické gymnázium Štěpánská

¹¹¹ ČORNEJOVÁ, Ivana. *Dějiny Univerzity Karlovy II*. Vyd. 1. Redaktor Josef Petráň, Michal Svatoš, František Kavka. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7066-968-3.

¹¹² KALINOVÁ, Gabriela a HNOJIL, Adam. *Malostranský hřbitov: historie a současnost*. 1. vydání. Praha: ARSCI, 2016. ISBN 978-80-7420-045-8.

Cornova velmi kladně hodnotil josefínské reformy. V politice byl stoupencem rakouského etatismu a osvícenského absolutismu, lpěl však i na tradicích české státnosti a tak se angažoval v českém obrozeneckém hnutí. Domníval se, že blaho státu závisí na vysokém mravním uvědomění jeho občanů, a proto přikládal velkou roli výchově mládeže k vlastenectví na základě historie.¹¹³

Cornova patřil ke svobodným zednářům. Byl spoluzakladatelem zednářské lóže Pravda a Jednota.¹¹⁴ Taktéž se velice angažoval v péči o zednářský sirotčinec Sv. Jana Křtitele.

Od roku 1790 se však jeho postavení začalo radikálně měnit. Panovnický dvůr, který mu byl původně nakloněn, vůči němu začal vysílat nepříznivé signály. Brzy se musel hájit proti nařčení z jakobínství a protiosvícenství. Byl vyšetřován za své sympatie k Francouzské revoluci a nakonec mu bylo zakázáno přednášet. V roce 1796 odešel do penze a věnoval se badatelské práci a přednášel soukromě.¹¹⁵

Zemřel 25. června 1822 v předvečer svých 82. narozenin v malostranském domě svého bývalého žáka hraběte Jana Lažanského.

Jakub Arbes o něm psal v romanetu Vymírající hřbitov: *Co tají jméno to v ohledu kulturním, jest dnes i většině inteligence české skoro pohádkou. Upadloť již dávno skoro v úplné zapomnění. Že to byl muž v pravdě osvícený, povaha ryzí a neúhonná netoliko jako člověk, nýbrž i jako učenec a učitel...*¹¹⁶

¹¹³ KALINOVÁ, Gabriela a HNOJIL, Adam. *Malostranský hřbitov: historie a současnost*. 1. vydání. Praha: ARSCI, 2016. ISBN 978-80-7420-045-8.

¹¹⁴ Tamtéž

¹¹⁵ ČORNEJOVÁ, Ivana. *Dějiny Univerzity Karlovy II*. Vyd. 1. Redaktor Josef Petráň, Michal Svatoš, František Kavka. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7066-968-3.

¹¹⁶ ARBES, Jakub. *Okolí Prahy*. První vydání. Praha: Státní nakladatelství krásné literatury, hudby a umění, n. p., 1960, 336 s. ISBN Edice: Dílo Jakuba Arbesa; sv. 29. (S. 171)

(Náhrobek Ignáce Cornovy.

Původní a dnešní stav. Zdroj: SOKOL, Michal. Malostranský hřbitov. Praha: Klubu přátel starého Smíchova, 1940. 79 s. II. opravené vydání s doplňky, 55 obrázky a indexem. / Archiv autorky)

Náhrobek Ignáce Cornovy je typickou ukázkou umění litiny pro funerální účely. Litina se začala pro výrobu náhrobků užívat s příchodem osvícenství. Šlo o rozhodnutí pragmatické, neboť litina byla trvanlivá (byla odolnější vůči korozi než železo) a cenově dostupná. Nejčastěji se setkáme s litými kříži a nápisovými deskami (jako u Cornovy), a to pravděpodobně i proto že sazba písmen byla mnohem jednodušší než u kamenické práce. Umělecká litina je na pomezí velkosériové produkce a sochařské dílenské práce.¹¹⁷ Náhrobek zůstal na svém místě.

6.4. Václav Dientzenhofer

(25. 1. 1750 Praha – 25. 8. 1805 Praha)

Václav Dientzenhofer se narodil 25. 1. 1750 v Praze. Byl to jezuitský učenec, právník a historik.

Syn slavného architekta Kiliána Ignáce Dientzenhofera vstoupil ve svých 15 letech do jezuitského řádu. Studoval na univerzitě v Olomouci a v Praze. Po ukončení studia učil dva roky latinu v Jihlavě.

Po zrušení jezuitského řádu v roce 1773 se rozhodl pokračovat dále ve studiu. Na univerzitě v Olomouci získal doktorát z filozofie a na vídeňské univerzitě doktorát z práva. V letech 1780-82 působil jako profesor obecného a státního práva na univerzitě v Innsbrucku a počínaje rokem 1782 odešel učit na pražskou univerzitu. Zabýval se českými dějinami, k jejichž studiu přispěl zásadním dílem *XXVIII gelealogische Tafeln der Böhmischen Fürsten, Herzoge und Könige, mit Anmerkungen erläutert* (XXVIII genealogických tabulek českých knížat, vévodů a králů, opatřených poznámkami) z roku 1806. Kromě toho napsal ještě další pojednání o českých dějinách.¹¹⁸

Zemřel 25. srpna 1805 v Praze. Jeho náhrobek (stejně jako Kryštofa a Kiliána Ignáce Dientzenhoferů) dnes není možné identifikovat.

¹¹⁷ PRAHL, Roman. *Umění náhrobku v českých zemích let 1780-1830*. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-1188-9.

¹¹⁸ KALINOVÁ, Gabriela a Adam HNOJIL. *Malostranský hřbitov: historie a současnost*. 1. vydání. Praha: ARSCI, 2016. ISBN 978-80-7420-045-8.

6.5. Antonín Dittrich

(22. 7. 1786 – 18. 5. 1849)

Antonín Dittrich se narodil 22. 7. 1786 ve Vysočanech u Žatce. Byl to katolický kněz řádu cisterciáků, vysokoškolský pedagog, historik, autor spisů o dějinách Karlovy univerzity a profesor na staroměstském Akademickém gymnáziu v Praze.

Studoval na teologické fakultě pražské univerzity. Zde se také seznámil s Bernardem Bolzanem, který byl jeho učitelem. Bolzanovské myšlenky Dittricha velmi inspirovaly a provázely po celý život.¹¹⁹

Působil od roku 1820 jako profesor v Chomutově a od školního roku 1823/24 v humanitních třídách na staroměstském Akademickém gymnáziu v Praze. Spisovatel Alfred Maissner, který byl žákem tohoto ústavu, na Dittricha vzpomíná takto: *(Zde) vládl racionální a humánní systém. A ještě lepší to bylo v posledních dvou letech gymnaziálního studia, které se tehdy nazývaly humanitní třídy. Profesor Dittrich, který nás těmito oběma roky vedl, byl ušlechtilý muž. Byl to premonstrát (cisterciák!), ale osvícený a oddaný myšlenkám svého učitele Bolzana. Někde, ani nevím kde, se seznámil s Goethem a mluvil o něm s velkou úctou.*¹²⁰

Po smrti Josefa Jungmanna byl jmenován prefektem tohoto ústavu a svou funkci vykonával až do smrti. Taktéž vyučoval teologii na filozofické fakultě pražské univerzity.

Ve školním roce 1830/31 se Dittrich stal děkanem filozofické fakulty. Tehdy začal s pomocí univerzitního knihovníka Antonína Spirka, Josefa Jungmanna a Ladislava Jandery vydávat staré univerzitní paměti – Monumenta historica universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis.

Dittrich byl známý svými kontakty s J. W. Goethem. S tímto německým básníkem se poprvé setkal při svém pobytu v Teplicích roku 1813. Tuto událost popisoval v dopise adresovaném svému kolegovi jako „jeden z nejpozoruhodnějších dnů svého života“.¹²¹ S Goethem se Dittrich vídal zejména v lázních (Teplice, Karlovy Vary) a vedl s ním korespondenci. V dopisech taktéž zmiňuje svého učitele z teologie, Bernarda Bolzana a chválí ho za jeho bystrost a moudrost. Dittrich také přesvědčil Goetha k návštěvě nově založených Mariánských Lázní.

V pozdějších letech se Dittrich stal mimořádným členem Královské české společnosti nauk.

Zemřel 18. 5. 1849 v Praze

¹¹⁹ LEHFELDT, Werner. *Studien zu Geschichte, Theologie und Wissenschaftsgeschichte*. Boston: De Gruyter, c2012. Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften zu Göttingen, n.F., Bd. 18. ISBN 3110285266.

¹²⁰ LEHFELDT, Werner. *Studien zu Geschichte, Theologie und Wissenschaftsgeschichte*. Boston: De Gruyter, c2012. Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften zu Göttingen, n.F., Bd. 18. ISBN 3110285266., (S. 95) (překlad autorky)

¹²¹ LEHFELDT, Werner. *Studien zu Geschichte, Theologie und Wissenschaftsgeschichte*. Boston: De Gruyter, c2012. Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften zu Göttingen, n.F., Bd. 18. ISBN 3110285266. (S. 93)

(Hrob Antonína Dittricha, dnešní stav. Zdroj: archiv autorky)

Náhrobek je typu stéla, na jeho vrchu stojí zachovalá urna, oblíbený symbol v klasicismu a neoklasicismu. Pro klasicismus je typický návrat k antice a starověku obecně. Urna se ve starověku užívala k uchování pozůstatků zesnulých. Náhrobky klasicistního období již ostatky neobsahovaly, ale motiv zůstal. Tyto urny neboli smuteční vázy byly často zdobeny květinovým motivem, což můžeme vidět i na příkladu náhrobku Antonína Dittricha.

Nad nápisem *Unser erloeser lebt!* Jsou vyobrazeny dvě pochodně mířící dolů - symbol pro ukončení života. Věnc symbolizuje květinové dary, které se dávaly do hrobu či k němu při pohřbu.¹²²

6.6. P. Gabriel Güntner

(1804-1867)

Gabriel Günter se narodil jako Johann Baptista Güntner 8. března 1804 v Jedlině (dnes zaniklá obec v okrese Tachov). Byl to univerzitní profesor, děkan filozofické fakulty a rektor pražské univerzity.

¹²² PRAHL, Roman. *Umění náhrobku v českých zemích let 1780-1830*. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-1188-9.

Pocházel ze selské rodiny, která byla v obci Jedlina vážená – jeho dva bratři se stali lékaři a v obci až do jejího faktického zániku (nacházela se v hraničním pásmu) v 50. letech 20. století stával takzvaný Günterův pavilon, který fungoval jako špitál a později ho využívali vojáci.

Po gymnáziu v Plzni (kde si na studia vydělával kondicemi) začal studovat bohosloví. V roce 1825 vstoupil do premonstrátského řádu, přijal řádové jméno Gabriel a roku 1828 složil řeholní sliby. V roce 1830 se stal knězem a 1838 byl jmenován profesorem biblických studií na pražské univerzitě. Dvakrát vykonával funkci děkana teologické fakulty a 1858 byl zvolen rektorem univerzity.

Günter napsal mnoho článků – jeho hlavním dílem je *Hermeneutica biblica generalis juxta principia catholica* z roku 1848.¹²³

Jeho hrob bohužel dnes již není možné identifikovat.

6.7. Jan Helbling z Hirzenfeldu

(3. 12. 1789 Praha – 8. 10. 1865 Praha)

Prof. Jan Helbling z Hirzenfeldu.
Počobizna z pozdějších let v maj. Dr. V. Helblinga.

(Zdroj: MARKUS, Antonín. Jan Helbling z Hirzenfeldu. *Časopis rodopisné společnosti Čsl. v Praze*. 1933, V(2), 17.)

¹²³ KALINOVÁ, Gabriela a HNOJIL, Adam. *Malostranský hřbitov: historie a současnost*. 1. vydání. Praha: ARSCI, 2016. ISBN 978-80-7420-045-8.

Jan Helbling z Hirzenfeldu se narodil 3. prosince 1789 v Praze. Byl to univerzitní profesor, spisovatel a zakladatel numismatického kabinetu při Karlově univerzitě.

Studoval na Novoměstském gymnáziu v Praze a později na právnické fakultě pražské univerzity.

V roce 1816 zemřel profesor historických věd pomocných Steinský a na jeho místo byl vypsán konkurz, do kterého se Helbling přihlásil a ve kterém nakonec i zvítězil. Od roku 1818 působil tedy na pražské univerzitě jako mimořádný profesor pomocných věd historických (heraldiky, numismatiky a diplomatiky).

V té době byly přednášky z pomocných věd historických povinné a Helbling přednášel v každém semestru dvě hodiny týdně – střídavě jeden semestr diplomatiku a heraldiku a druhý semestr numismatiku a archeologii. Stejně jako Pelcl narážel na nedostatky univerzitních sbírek, a proto sám na své náklady pořizoval různé mince, listiny, pečeti a znaky, které skladoval u sebe doma a ukazoval studentům na přednáškách. Oborem jeho největšího zájmu byla numismatika, a proto se Helbling zasazoval o zřízení kabinetu mincí. Roku 1823 byl tento záměr schválen a Helbling dostal na zbudování kabinetu dotaci 1.200 zlatých. Do tohoto úkolu se pustil s horlivostí a až do konce svého působení na univerzitě se této sbírce oddaně věnoval.

Helbling nebyl příliš publikačně činný a orientoval se spíše na články nežli obsáhlé monografie. Zastával funkci redaktora periodika České společnosti nauk Schematismus des Königsreichs Böhmen (roč. 1847, 1848). V rámci této činnosti vydal *Handbuch des Königreiches Böhmen für das Jahr 1851*. Jeho dalším dílem je *Übersicht der in Böhmen bisher erschienenen Zeitschriften. Ein Beitrag zur Literargeschichte Böhmens*, uveřejněný v měsíčníku *Monatsschrift der Gesellschaft des vaterländischen Museums in Böhmen* (1827). Helbling rovněž publikoval v časopise *Ost und West*, vydávaném R. Glaserem, pro který v roce 1848 napsal článek *Heraldische Bemerkungen an meine lieben Landsleute*.

Profesor Helbling se angažoval v rámci společnosti vlasteneckého muzea, které se snažil podporovat (ze svého skromného příjmu) finančně i vědecky. Staral se o numismatické sbírky a pomáhal opatřovat nové exponáty do sbírky.

Nicméně Helblingovo pedagogické působení bylo spíše rozpačité. Prameny uvádějí, že neměl mezi žáky autoritu, podivně gestikuloval i přednášel a často vyvolával smích. Navíc jeho předměty se netěšily příliš velké popularitě mezi studentstvem.¹²⁴ Gradace těchto problémů přišla s nařízením, které v roce 1825 sloučilo pomocné vědy historické s katedrou

¹²⁴ MARKUS, Antonín. *Jan Helbling z Hirzenfeldu*. Časopis rodopisné společnosti Čsl. v Praze. 1933, V(2), 17.

všeobecných dějin a z Helblingových předmětů tak udělaly předměty nepovinné. Helbling se brzy stal nadbytečným a bylo rozhodnuto, že již není způsobilý kvalitně vyučovat a měla by mu být udělena práce archivní nebo registraturní služby – tedy něco přiměřeného jeho vlastnostem a dovednostem. Nicméně trvalo dalších 16 let, než se v jeho případě něco událo.

¹²⁵ Těchto 16 let Helbling dále vyučoval pomocné vědy historické a staral se o numismatický kabinet. Bohužel i tento kabinet byl posléze nad jeho síly, což se projevovalo v neschopnosti jeho katalogizace. Kvůli tomuto byl kabinet roku 1859 předán do správy knihovníkovi Vlasteneckého muzea Václavu Hankovi a profesor Helbling byl penzionován.

Roku 1865 ho ranila mrtvice a 8. října zemřel v nemocnici milosrdných sester na Malé Straně. Jeho hrob bohužel není možné dnes již identifikovat.

6.8. Karel Hornstein

(7. 8. 1824 Brno – 22. 12. 1882 Praha)

Karel Hornstein se narodil 7. srpna 1824 v Brně. Byl to ředitel hvězdárny Klementina, matematik a astronom.

Působil jako asistent na vídeňské hvězdárně, kde se zúčastnil vydání Piazziho *Storia celeste* v Análech vídeňské hvězdárny. 1847 se stal adjunktem hvězdárny v Krakově. Brzy se však vrátil do Vídně, působil zde rok jako profesor matematiky na akademickém gymnáziu a poté se stal docentem astronomie na univerzitě. Ve vídeňské hvězdárně působil do roku 1862 a zabýval se pozorováním asteroidů a komet a výpočty jejich drah. Ke konci pobytu ve Vídni zavedl pravidelná pozorování slunečních skvrn a navrhl pásmový fotometr k měření světlosti slabých stálic srovnáváním s asteroidy. 1857 byl zvolen za dopisovatele, člena císařské akademie věd.

Po víceletém působení na univerzitě ve Štýrském Hradci byl konečně povolán na pražskou univerzitu, kde od roku 1863 převzal po J. S. Janderovi výuku matematiky. O čtyři roky později se stal nástupcem Josefa Jiřího Böhma v pozici ředitele pražské hvězdárny. Po Böhmově působení nebyla pražská hvězdárna ve valné kondici a Karel Hornstein se to snažil změnit. Pokoušel se oživit na hvězdárně astronomická pozorování, úroveň vědecké práce se však rychle opožďovala za ostatním světem. Přístroje, které mohly být na věži, umožňovaly jen malý okruh pozorování. Snažil se tedy o vybavení svého pracoviště modernějšími

¹²⁵ MARKUS, Antonín. *Jan Helbling z Hirzenfeldu*. Časopis rodopisné společnosti Čsl. v Praze. 1933, V(2), 17.

přístroji. Tak roku 1870 získal šestipalcový Steinheilův ekvatoreál. Ale už od roku 1876 nenakupuje nic nového, protože nechtěl jen zaplňovat místnosti nevybalenými bednami. Hornstein již roku 1868 podal a v dalších letech obhajoval návrh na stavbu nové hvězdárny, byl velice nekompromisní a do tohoto podniku investoval mnoho své energie a času, avšak nepodařilo se mu ji prosadit. To ho roztrpčilo takovým způsobem, že velmi zredukoval astronomická pozorování a později jich zanechal úplně.¹²⁶ Bohužel to znamenalo, že ani profesor Hornstein nedokázal nijak nově nasměrovat klementinskou hvězdárnu a v podstatě jen pokračoval v Böhmových šlépějích, kdy astronomická pozorování hvězdárny upadala. V této době podstatné výsledky v oboru astronomie nepocházejí z univerzity, ale z pražské techniky, kde se o excelenci vědy zasloužil zejména profesor Christian Doppler.¹²⁷

Hornstein nevydal žádnou stěžejní publikaci, ačkoli se teoretickými studii zabýval – byl mnohem více teoretikem než praktikem, což se podepsalo i na takřka mizivé možnosti praktické astronomie v Klementinu¹²⁸

Zemřel 22. prosince 1882 v Praze.

(Hrob Karla Hornsteina, dnešní stav. Zdroj: archiv autorky)

¹²⁶ KOVÁŘ, Luboš. *Dějiny Astronomického ústavu Karlovy univerzity v letech 1889-1939*. Diplomová práce.

¹²⁷ HAVRÁNEK, Jan (ed.). *Dějiny Univerzity Karlovy III*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-320-2.

¹²⁸ Tamtéž

Náhrobek Karla Hornsteina je typu stéla. Stéla byla této době již velice rozšířeným typem náhrobku. Souviselo to mimo jiné i s odpoutáním náhrobku ode zdi. Slovo stéla pochází z řečtiny a odkazuje opět na antiku. Pro období klasicismu i romantismu se jednalo o ideální typ náhrobku, neboť v sobě slučoval relativní finanční dostupnost i důstojnost.

V horní části náhrobku byla pravděpodobně podobizna, která se bohužel do dneška nezachovala.

6.9. Jan Mořic Chlupp z Chlonau

(22. 11. 1801 Vysoký Chlumec u Sedlčan – 26. 2. 1871 Praha)

Jan Mořic Chlupp z Chlonau se narodil 22. 11. 1801 ve Vysokém Chlumci. Byl to právník, univerzitní profesor, trojnásobný děkan profesorského kolegia a rektor pražské univerzity.

Vystudoval práva v Praze, 1830 obhájil doktorský titul, 1834 byl jmenován suplentem přirozeného a hrdelního práva a později statistiky na pražské univerzitě, kde působil až do svého jmenování 1837 profesorem statistiky ve Lvově. V roce 1849 byl povolán na katedru finančních zákonů právnické fakulty pražské univerzity a o rok později se vrátil do Prahy, kde začal vyučovat statistiku. Za svou záslužnou činnost byl 1857 zvolen rektorem pražské univerzity a 1859 jmenován císařským radou.

Za jeho nejdůležitější spis je pokládáno dílo *Systematisches Handbuch der direkten Steuern im Kaiserthum Österreich* (Systematická příručka o přímých daních v rakouském císařství, 1854), dle pověsti ho měl ve své příruční knihovně i rakouský císař. Chlupp hojně přispíval do časopisu *Juridische Zeitschrift*. Od 1863 přednášel na univerzitě také v českém jazyce. Jako rytíř řádu Železné koruny III. třídy (1870) byl povýšen do rytířského stavu majestátem vydaným dne 30. 4. 1870 s predikátem z Chlonau.¹²⁹

Zemřel 26. 2. 1871 v Praze. Jeho hrob už není dnes bohužel možné identifikovat.

¹²⁹ KALINOVÁ, Gabriela a HNOJIL, Adam. *Malostranský hřbitov: historie a současnost*. 1. vydání. Praha: ARSCI, 2016. ISBN 978-80-7420-045-8.

6.10. Josef Ladislav Jandera

(19. 2. 1776 Hořice - 27. 7. 1857 Praha)

(Zdroj: http://www.hlavati.cz/_hlavati/diploweb/prilohy/jandera.htm)

Josef Ladislav Jandera se narodil 19. 2. 1776 v Hořicích. Byl to český matematik, profesor a rektor pražské univerzity.

Studoval gymnázium v Hradci Králové, odkud pokračoval dál ve studiích filozofie v Praze. Zde je Jandera potkal a spřátelil s Bernardem Bolzanem.¹³⁰ V roce 1800 vstoupil do premonstrátského řádu na Strahově, 1802 tam složil řeholní slib a 28. září 1802 byl vysvěcen na kněze.

Roku 1803 náhle oslepl profesor Stanislav Vydra, jedna z nejpřednějších osobností první fáze národního obrození a učitel matematiky na pražské univerzitě. Jandera profesora Vydru vystřídal a to nejprve jako suplující a od roku 1805 řádný profesor matematiky. O místo profesora matematiky se ucházel společně s Bernardem Bolzanem, ale přednost byla dána staršímu a zkušenějšímu Janderovi.¹³¹ Bolzano však získal místo suplujícího učitele teologie. Zde je namístě zamyslet se, jak by výuka matematiky vypadala, kdyby místo získal Bolzano – originální, kritický a průbojný myslitel. Je možné, že by výuku matematiky dokázal pozvednout a dát jí nový a jedinečný směr. Jandera tyto vlastnosti postrádal, a proto ho čekala klidná kariéra, kde pomalu ale jistě postupoval na kariérním žebříčku.

¹³⁰ OTAVOVÁ, Miroslava. *Ladislav Jandera: Současník Bernarda Bolzana*. In: *Sborník 30. mezinárodní konference Historie matematiky*. Praha: MATFYZPRESS, 2009, s. 3. ISBN 978-80-7378-092-0.

¹³¹ Tamtéž

V této době se vedly mnohé diskuze o pojetí českého matematického názvosloví. Někteří buditelé jako Palacký, Jungmann či Kukla se snažili přeložit latinskou terminologii do češtiny a vytvářet tak nová slova. Naproti tomu Stanislav Vydra se držel latinských názvů a prosazoval jejich používání.¹³² Josef Jandera vydal spis svého učitele *Počátkové aritmetiky*, kde tuto otázku Vydra řeší.

Mezitím byl 1804 promován na doktora filozofie.

Co se týče Janderovy výuky a učitelských schopností, píše Josef Petráň, že se jeho výklady jen málo lišily od středoškolského stylu – Jandera důsledně plnil osnovy a nekladl si vyšší vědecké cíle¹³³. Byl to přísný a nestranný profesor, jeho přednášky byly jasné, srozumitelné a důkladné. Z jeho poznámek, které jsou dochované v Památníku národního písemnictví, je jasné, že se dobře orientoval v současných autorech a refleктоval dění i v zahraniční matematice.¹³⁴ Přesto nemůžeme v Janderovi spatřovat osobnost, která by výrazněji formovala směřování a výuku na pražské univerzitě. V té době byly osnovy na univerzitě směrodatné a mělo se učit zásadně podle nich a schválených učebnic. Jandera se tomuto nijak nebránil (na rozdíl od Bolzana, kterého jeho neposlušnost nakonec stála místo).

Janderovy práce byly zaměřeny převážně do oblasti elementární matematiky a diferenciálního počtu, zabýval se však také dějinami a typografií, hlavně s ohledem na svůj rodný kraj. Tomu věnoval spis *Über Miletin in Böhmen, ein topographisch-historischer Versuch* (1830). Jandera byl zvolen děkanem filozofické fakulty a 1828 rektorem pražské univerzity.

Byl též řádným členem Královské české společnosti nauk třídy historicko-filologické. Roku 1835 obdržel zlatou medaili a titul císařského rady.

Za to, že během své více než padesátileté činnosti na univerzitě vychoval několik tisíc žáků (prameny uvádějí až 16 000¹³⁵ - 20 000)¹³⁶, byl roku 1855 vyznamenán rytířským řádem císaře Františka Josefa a jmenován čestným měšťanem královského hlavního města Prahy.

Josef Jandera přednášel až do svých 80 let. Bohužel byl 8. 7. 1857 sražen povozem a 27. 7. na následky úrazu zemřel.

Pohřben je ve II. hrobce premonstrátů, která dnes již bohužel neexistuje.

¹³² BATUŠEK, Jaroslav. *Z dějin české terminologie matematické. Československý terminologický časopis*. Bratislava, 1965, IV(3), 18.

¹³³ HAVRÁNEK, Jan (ed.). *Dějiny Univerzity Karlovy III*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-320-2.

¹³⁴ MIKULČÁK, Jiří: *Nástin dějin vyučování v matematice (a také školy) v českých zemích do roku 1918*. (Czech). Praha: Matfyzpress, 2010. pp. 99--130.

¹³⁵ OTAVOVÁ, Miroslava. *Ladislav Jandera: Současník Bernarda Bolzana*. In: *Sborník 30. mezinárodní konference Historie matematiky*. Praha: MATFYZPRESS, 2009, s. 3. ISBN 978-80-7378-092-0.

¹³⁶ MIKULČÁK, Jiří: *Nástin dějin vyučování v matematice (a také školy) v českých zemích do roku 1918*. (Czech). Praha: Matfyzpress, 2010. pp. 99--130.

6.11. František Kiviš z Rotterau

(30. 4. 1814 Klatovy – 29. 10. 1851 Praha)

(Zdroj: <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/3/34/Kiwisch.JPG>)

František Kiviš se narodil 30. dubna 1814 v Klatovech. Byl to lékař, profesor porodnictví na pražské univerzitě a královský bavorský dvorní rada.

Kiviš studoval na pražské lékařské fakultě, kde získal v roce 1837 doktorát z medicíny. Absolvoval studijní cesty do Francie, Německa, Anglie a Dánska. Po svém návratu v roce 1841 vstoupil do zdravotnické komise Českého gubernia, kde sloužil rok a půl. V roce 1842 se stal doktorem v Bydžově a posléze v Berouně.

V roce 1842 se Kiviš stal docentem gynekologie a ve stejnou dobu byl jmenován vedoucím nově vzniklého oddělení pro ženské nemoci na lékařské fakultě pražské univerzity. Kiviš byl neobyčejně schopný a nadějný docent. V té době se k prioritám této fakulty řadilo prosazení přednášek a klinických demonstrací z gynekologie. Právě toho Kiviš dosáhl a již v roce 1843 získal i několik lůžek ve všeobecné nemocnici, čímž de facto vznikla první gynekologická klinika v monarchii a patrně jedna z prvních na celém světě.¹³⁷

¹³⁷ HAVRÁNEK, Jan (ed.). *Dějiny Univerzity Karlovy III.* Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-320-2.

Po smrti Josefa Servas d'Outrepona v roce 1845 byl povolán na katedru gynekologie a porodnictví na univerzitě ve Würzburgu a stal se ředitelem tamější porodnické kliniky.¹³⁸

Kiviš byl považován za vynikajícího učitele a přednášejícího.

V roce 1848 mu zemřela manželka Emilie a prameny uvádějí, že kvůli fatálním událostem v rodině se Kiviš zhroutil psychicky i fyzicky.¹³⁹ V roce 1850 odešel zpět do Prahy, kde se stal profesorem porodnictví, nicméně jeho zdravotní i psychický stav mu neumožňovaly se práci věnovat dlouhodobě. Ve věku pouhých 38 let podlehl tuberkulóze.

V roce 1852, rok po jeho smrti, vyšla jeho kniha s názvem *Klinische Vorträge*, která byla ve své době považována za velice vlivnou publikaci v oboru porodnictví.¹⁴⁰

Jeho hrob dnes již bohužel není možné identifikovat.

6.12. Josef Bohumil Mikan

(3. 9. 1742 Česká Lípa – 7. 8. 1814 Praha)

(Zdroj:https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/be/Josef_Bohum%C3%ADr_Mikan.jpg)

Josef Bohumil Mikan se narodil dne 3. září 1743 v České Lípě. Byl to lékař, botanik a chemik.

¹³⁸ *Kiwisch, Franz: Biographisches Lexikon hervorragender Ärzte*. In: *Zeno.org: Meine Bibliothek* [online]. [cit. 2016-04-17]. Dostupné z: <http://www.zeno.org/Pagel-1901/A/Kiwisch,+Franz>

¹³⁹ *Franz Kiwisch Ritter von Rotterau*. In: *Whonamedit?: A dictionary of medical eponyms* [online]. [cit. 2016-04-17]. Dostupné z: <http://www.whonamedit.com/doctor.cfm/3109.html>

¹⁴⁰ *Kiwisch von Rotterau, Franz (1814-1851): Gynäkologe und Geburtshelfer*. In: *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950 Online-Edition* [online]. [cit. 2016-04-17]. Dostupné z: http://www.biographien.ac.at/oebl/oebl_K/Kiwisch-Rotterau_Franz_1814_1851.xml

Mikan studoval v Drážďanech, v Praze a ve Vídni. Byl nějaký čas lázeňským lékařem v Teplicích, v roce 1773 se stal mimořádným a 1775 řádným profesorem botaniky a chemie na pražské univerzitě. Přírodní vědy byly na pražské univerzitě až do vzniku samostatné přírodovědecké fakulty v roce 1920 vyučovány především na fakultě filosofické, výuka chemie však byla soustředěna na fakultě lékařské ¹⁴¹. Mikan navazoval na práci J. A. Scrinchiho, který jako první začal na lékařské fakultě přednášet chemii. Roku 1758 však Scrinchi fakultu opustil a v přednáškách chemie nastala sedmnáctiletá přestávka, kterou přerušil roku 1775 právě Josef Bohumil Mikan. ¹⁴²

Mikan byl erudovaný, na studenty kladl vysoké nároky a dokázal držet krok s nejnovějšími trendy v oboru. Botaniku i chemii přednášel podle učebnice svého přítele, vídeňského profesora chemie a botaniky N. J. Jacquina, (u kterého studoval lékařství ve Vídni), kterou doplňoval vlastními úvody. Výuku botaniky konal v botanické zahradě. Pro svou pokrokovost požíval přízně dvora, zejména císaře Josefa II. ¹⁴³

Profesor Mikan se neúnavně snažil o zlepšení podmínek výuky na pražské lékařské fakultě. Z jeho popudu došlo k úpravě gotických prostor v přízemí Karolina na chemickou laboratoř a sám dohlížel na stavbu speciálního chemického krbu. Díky jeho práci se povedlo zřídit na univerzitě nové stolice zvěrolékařství, teoretického lékařství pro ranlékaře, soudního lékařství a chirurgie. Reformoval také výuku ranlékařů, lékárníků a porodních bab. Nicméně ačkoli se profesor Mikan velice snažil, nebyly prostory Karolina pro výuku praktické chemie příliš vhodné a posluchači zde trpěli zimou, špatným vzduchem a kouřem. ¹⁴⁴

Zasloužil se také o pražskou botanickou zahradu. V roce 1775 byla tato zahrada zřízena na pozemku bývalé jezuitské zahrady na Smíchově. Kvůli své poloze nedaleko Vltavy bývala nezřídka ničena záplavami. Rozsáhlá povodeň ji zpusťovala i v únoru 1785. Byly při ní poškozeny sbírky, ledy zničily i budovu, která sloužila jako semenářská stanice. Mikan potom společně se svým tehdy oblíbeným studentem T. Haenkem objel Čechy a nasbíral pro zahradu nové rostliny i semena. Po obnově zde zahrada přetrvala až do devadesátých let 19. století, pak byla přemístěna na místo dnešní zahrady Na Slupi. ¹⁴⁵

¹⁴¹ HAVRÁNEK, Jan (ed.). *Dějiny Univerzity Karlovy III.* Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-320-2.

¹⁴² *Historie katedry: Katedra analytické chemie.* In: *Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze* [online]. [cit. 2016-04-17]. Dostupné z: <https://www.natur.cuni.cz/chemie/analchem/o-katedre/historie-katedry>

¹⁴³ Tamtéž

¹⁴⁴ HAVRÁNEK, Jan (ed.). *Dějiny Univerzity Karlovy III.* Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-320-2.

¹⁴⁵ HOSKOVEC, Ladislav. *Homo botanicus: Mikan, Joseph Gottfried a Johann Christian.* In: *Botany.cz* [online]. 2009 [cit. 2016-04-17]. Dostupné z: <http://botany.cz/cs/mikan/>

V roce 1799 byl zvolen rektorem, kteroužto funkci převzal po Kašparu Rojkovi (taktéž pohřben na Malostranském hřbitově). V době svého rektorování nechal vyzdobit Velkou aulu univerzity. Zajímal se také o umění, a byl aktivním hudebníkem.¹⁴⁶

Rok před jeho odchodem do výslužby došlo dvorským dekretem z 24. září 1810 k oddělení přednášek chemie od botaniky a jejich prodloužení na celý studijní rok.¹⁴⁷

Josef Bohumil Mikan je autorem botanického díla *Catalogus plantarum omnium juxta systematis vegetabilium Caroli a Linné editionem novissimam decimam tertiam, in usum Horti botanici Pragensis*.

6.13. Antonín Karel Mudroch

(1780-1863)

Antonín Karel Mudroch se narodil roku 1780. Byl to právník, notář řádu maltézských rytířů, zemský advokát a rektor pražské univerzity.

Působil jako pedagog na pražské univerzitě, stal se jejím vicekancléřem a roku 1841 rektorem. Byl majitelem tmáňského panství. Byl taktéž podporovatelem umění. V roce 1832 nechal postavit kapli sv. Blažeje na vrchu Koukolovy hory u Berouna a taktéž tam zakoupil obraz malíře Františka Horčíčky.¹⁴⁸

Jeho hrob se bohužel dodneška nedochoval.

6.14. František Martin Pelcl

(11. 11. 1734 Rychnov nad Kněžnou – 24. 2. 1801 Praha)

¹⁴⁶ KALINOVÁ, Gabriela a HNOJIL, Adam. *Malostranský hřbitov: historie a současnost*. 1. vydání. Praha: ARSCI, 2016. ISBN 978-80-7420-045-8.

¹⁴⁷ *Historie katedry: Katedra analytické chemie*. In: *Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze* [online]. [cit. 2016-04-17]. Dostupné z: <https://www.natur.cuni.cz/chemie/analchem/o-katedre/historie-katedry>

¹⁴⁸ KALINOVÁ, Gabriela a HNOJIL, Adam. *Malostranský hřbitov: historie a současnost*. 1. vydání. Praha: ARSCI, 2016. ISBN 978-80-7420-045-8.

(Zdroj: <https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Frantisek-martin-pelcl.jpg>)

František Martin Pelcl se narodil 11. listopadu 1734 v Rychnově nad Kněžnou. Byl to český vlastenec, buditel, osvícenec, spisovatel, historik, filolog, vysokoškolský pedagog a první profesor české řeči a literatury na pražské univerzitě.

Narodil se do rodiny soukeníka Františka Adama Pelcla. Již od dětství projevoval velké nadání, a proto byl poslán na studia. Začal studovat nejprve na rychnovské městské škole a poté pokračoval na místní piaristické nižší gymnázium, ze kterého přešel v roce 1750 na jezuitské gymnázium v Hradci Králové. Vyšší gymnaziální studium absolvoval v Praze na jezuitském učilišti. V roce 1755 začal navštěvovat pražskou univerzitu, kde zpočátku studoval na teologické fakultě, kterou po několika měsících opustil, a začal studovat práva. V květnu 1757 kvůli vojenskému konfliktu mezi Pruskem a Rakouskem musel opustit Prahu a na několik měsíců se přesunout do Vídně. Po návratu na podzim roku 1757 chtěl dále studovat, ale kvůli náhlému úmrtí otce byl nucen se postarat o svou rodinu.¹⁴⁹

Jak bývávalo pro studenty obvyklé, na život si přivydělával kondicemi v měšťanských rodinách. Pelcl měl to štěstí, že se kolem roku 1760 uchytil jako domácí učitel a později hofmistr v rodině hraběte Šternberka, kde působil do roku 1769, kdy na přímluvu hraběnky Šternberkové získal místo učitele v rodině hraběte Nostice. Tato pozice mu vynesla nejen slušné živobytí, ale i možnost stýkat se se zajímavými a důležitými lidmi té doby (navštěvoval

¹⁴⁹ JOHANIDES, J.: *František Martin Pelcl*, Praha 1981

nostický salón. Setkával se v něm s pražskou osvícenskou inteligencí, například s Gelasiem Dobnerem, u Nosticů taktéž pracoval společně s Josefem Dobrovským). Také měl přístup k šlechtickým knihovnám plným vzácných svazků. U Nosticů měl tak dobré zaopatření, že několikrát odmítl profesuru češtiny na vídeňské a erfurdské univerzitě.¹⁵⁰

František Martin Pelcl byl velice plodným spisovatelem i editorem. V období let 1774 - 1775 připravoval první latinské vydání Balbínovy *Obrany jazyka českého*. O dva roky později pokračoval v ediční práci vydáním renesančního cestopisu Příhody Václava Vratislava, svobodného pána z Mitrovic. Mezi další významné vydavatelské počiny patřila dvousvazková edice Spisovatelé dějin českých, na kterých spolupracoval s Josefem Dobrovským.¹⁵¹

V roce 1774 sepsal knihu *Kurzgefasse Geschichte der Böhmen* – v té době velice populární studii o českých dějinách. Šlo o Pelclovou první autorskou práci. Následovala práce a vydání dvou dvoudílných monografií *Císař Karel IV., král český* a *Životopis římského a českého krále Václava*. V období mezi oběma monografiemi připravil Pelcl vydání slovníkového díla s názvem *Slovník českých spisovatelů z Čech, Moravy a Slezska*, který obsahoval celkem 373 hesel význačných osobností z jezuitského řádu.¹⁵² Z této doby také pochází dvoudílná studie soužití Čechů s Němci na našem území *Dějiny Němců a jejich jazyka v Čechách*. První velké dílo psané česky bylo vydáno až roku 1791 a šlo o *Novou kroniku českou* (1. díl 1791, 2. díl 1792, 3. díl 1796, 4. díl zůstal v rukopise).

V roce 1788 Pelclovi skončila služba u Nosticů, a třebaže dále působil jako jejich knihovník a zůstal mu celý plat, musel uživit rozrůstající se rodinu. Rozhodl se vstoupit na akademickou půdu. V roce 1790 se neúspěšně snažil získat profesuru historie na pražské univerzitě. Uspěl až s myšlenkou založení profesury českého jazyka.¹⁵³

V lednu 1793 byl František Martin Pelcl jmenován prvním profesorem českého jazyka na pražské univerzitě a vedl zde přednášky i cvičení. Svou činnost zahájil proslovem s názvem *Akademische Antrittsrede über den Nutzen und Wichtigkeit der böhmischen Sprache*. Pelcl ji proslavil německy 13. března 1793 v Karolinu před více než 300 posluchačů z řad přátel, studentů, inteligence a zástupců české šlechty.¹⁵⁴ Pelcl byl brzy konfrontován s problémem, který představovala v podstatě absence rozumné učebnice českého jazyka, proto ještě téhož

¹⁵⁰ JOHANIDES, J.: *František Martin Pelcl*, Praha 1981

¹⁵¹ HAVRÁNEK, Jan (ed.). *Dějiny Univerzity Karlovy III*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-320-2.

¹⁵² KALINOVÁ, Gabriela a HNOJIL, Adam. *Malostranský hřbitov: historie a současnost*. 1. vydání. Praha: ARSCI, 2016. ISBN 978-80-7420-045-8.

¹⁵³ HAVRÁNEK, Jan (ed.). *Dějiny Univerzity Karlovy III*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-320-2.

¹⁵⁴ PETRÁČKOVÁ, Věra. *Jubileum Františka Martina Pelcla. Naše řeč*. Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 1984, **LXVII**, 5.

roku vydal knihu s názvem *Nový způsob výkladu druhů českého skloňování*. O dva roky později vydal *Lehrgebäude der böhmischen Sprache a Böhmische Grammatik*.¹⁵⁵

Pelcl byl kromě jiného i spoluzakladatelem Soukromé společnosti české (1774), z níž se v r. 1790 utvořila Královská česká společnost nauk.

František Martin Pelcl patřil k první generaci obrozenců společně s mladším Josefem Dobrovským. Tato generace se vyznačovala svým poněkud skeptickým pohledem na záchranu českého jazyka. I Pelcl neměl příliš víry v obrodu této řeči, nicméně tento názor se počal měnit, a to zejména v okamžiku kdy obdržel stolicí českého jazyka a bylo mu umožněno přednášet v češtině.

Ke konci života trpěl F. M. Pelcl podlomeným zdravím, které ho nakonec donutilo opustit univerzitu.¹⁵⁶ Zemřel 24. února 1801 a byl pochován na Malostranském hřbitově. Hrob Františka Martina Pelcla měl neklidný osud. V kontextu Malostranského hřbitova se mu říká „stěhovavý Pelcl“ neboť nejprve byl jeho náhrobek přemístěn při prvním rozšiřování Plzeňské třídy, poté při druhém a nakonec byla pamětní deska odvezena do rodného Rychnova nad Kněžnou. Nicméně ostatky tohoto obrozence na Malostranském hřbitově dodnes jsou, ačkoli dnes již nikdo nedokáže s určitostí říci, kde přesně.

František Martin Pelcl za sebou zanechal působivé dílo a právem je považován za jednu z nejvýznamnějších osobností, která na Malostranském hřbitově našla svůj poslední odpočinek.

(Hrob Františka Martina Pelcla. Stav kolem roku 1940 a dnešní stav. Zdroj: SOKOL, Michal. *Malostranský hřbitov*. Praha : Klubu přátel starého Smíchova, 1940. 79 s. II. opravené vydání s doplňky, 55 obrázky a indexem. / archiv autorky)

¹⁵⁵ PETRÁČKOVÁ, Věra. *Jubileum Františka Martina Pelcla. Naše řeč*. Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 1984, **LXVII**, 5.

¹⁵⁶ JOHANIDES, J.: *František Martin Pelcl*, Praha 1981

6.15. Benedikt Jan Nepomuk Pfeiffer

(19. 4. 1783 Praha – 31. 3. 1834 Praha)

Benedikt Jan Nepomuk Pfeiffer se narodil 19. 4. 1783 v Praze. Byl to katolický kněz, opat premonstrátského kláštera na Strahově, profesor teologie na pražské univerzitě a její rektor.

Pfeiffer vstoupil do premonstrátského řádu v roce 1802, sliby složil v roce 1805 a v témže roce přijal kněžské svěcení. V roce 1816 byl zvolen nástupcem opata Milo Grüna.

Pfeiffer působil jako profesor náboženství na filozofické fakultě pražské univerzity. Zabýval se dogmatikou a polemickým bohoslovím. Když bylo v roce 1819, na Štědrý den Bernardovi Bolzanovi dekretem císaře Františka I. znemožněno učit a tři týdny poté byl suspendován ze stolice Náboženské vědy, převzal Pfeiffer jeho funkci. Je tedy zjevné, že Pfeiffer ideově (na rozdíl od Bolzana) nevalil a pravděpodobně se ve svých názorech držel spíše konzervativního proudu a nesnažil se příliš vybočovat.

V roce 1825 byl Pfeiffer zvolen rektorem univerzity (před ním tuto funkci vykonával v roce 1812 již jeho předchůdce Milo Grün a po něm dokonce čtyřikrát jeho nástupce Jeroným Zeidler). Roku 1829 Pfeiffer organizoval oslavu dvoustého výročí přenesení ostatků sv. Norberta na Strahov.

Velkou zásluhu a ocenění si získal věnováním veškerého kamene na postavení kostela Nejsvětější trojice na Malostranském hřbitově.¹⁵⁷ V době, kdy byl Pfeiffer opatem, na Strahově působili jako kněží Bohumír Dlabač a Jan Ladislav Jandera, který se později taktéž stal rektorem pražské univerzity.

Pfeiffer působil také jako náboženský spisovatel – z jeho díla je možno uvést např. knihu *Der heilige Franciscus von Sales, Fürstbischof von Genf: Ein Erbauungsbuch für gebildete Christen*, vydanou v Augsburgu v roce 1820. Vydával i modlitební knížky.

¹⁵⁷ KALINOVÁ, Gabriela a HNOJIL, Adam. *Malostranský hřbitov: historie a současnost*. 1. vydání. Praha: ARSCI, 2016. ISBN 978-80-7420-045-8.

(Hrob Benedikta Jana Nepomuka Pfeiffera. Zdroj: archiv autorky)

Hrob Benedikta Jana Nepomuka Pfeiffera je velice zajímavou ukázkou pozdního klasicismu. Typově se jedná o stélu s figurální reliéfní výzdobou.¹⁵⁸ Centrální reliéf znázorňuje postavu pozvedající kalich s hostií k nebi. Na stranách jsou vyobrazeni dva andělé nesoucí pozouny posledního soudu (obdobou je Erós nebo Putto, kteří drží pochodně směrem dolů na znamení ukončení života).

Zcela nahoře jsou symboly Pfeifferova úřadu, pod centrálním reliéfem je erb opata Strahovského kláštera.

Vedle náhrobní desky jsou vyobrazeny klasy obilí a vinná réva – symbol Ježíše Krista.

¹⁵⁸ PRAHL, Roman. *Umění náhrobků v českých zemích let 1780-1830*. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-1188-9.

6.16. Karel Bořivoj Presl

(17. 2. 1794 Praha – 2. 10. 1852 Praha)

(Zdroj:https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/thumb/7/72/Karel_Borivoj_Presl_1794-1852.jpg/225px-Karel_Borivoj_Presl_1794-1852.jpg)

Karel Bořivoj Presl se narodil 17. února 1794 v Praze. Byl to český lékař, profesor všeobecného přírodopisu na univerzitě v Praze a jeden z nejvýznamnějších českých botaniků 19. století.

Bratr Jana Svatopluka Presla vystudoval původně medicínu, ale již od roku 1822 působil jako kustod zoologických a botanických sbírek Vlasteneckého muzea v Praze (dnešní Národní muzeum). K lékařskému povolání se vrátil jen v krátké epizodě za cholerové epidemie roku 1831.

Od roku 1832 byl řádným profesorem všeobecného přírodopisu na filozofické fakultě pražské univerzity. Zde také vzniklo jeho vynikající systematické botanické dílo *Reliquiae Haenkeanae* s popisy a obrazy nových dosud neznámých druhů rostlin posílaných ústavu Tadeášem Haenkem z Jižní Ameriky. Zároveň i nadále pracoval ve Vlasteneckém muzeu.

Cenné sbírkové fondy muzea patrně Presl občas přenášel ke studiu i na univerzitu nebo domů. Byl nařčen z jejich zcizování a v roce 1846 z muzea propuštěn.¹⁵⁹

¹⁵⁹ HOSKOVEC, Ladislav. *Homo botanicus: Mikan, Presl, Karel Bořivoj*. In: *Botany.cz* [online]. 2011 [cit. 2016-04-17]. Dostupné z: <http://botany.cz/cs/presl-k-b/>

Karel Bořivoj Presl byl autorem vědeckých prací vysoké úrovně, zejména v oblastech morfologie a klasifikace kapradin. Při své výuce pocíťoval nedostatky univerzitních sbírek, jejichž nevyhovující stav ztěžoval názorný výklad. Většinou se jednalo pouze o vycpaniny bizarních zvířat.¹⁶⁰ Ke sbírkám však také patřila cenná kolekce nerostů, založená v roce 1775. Presl se snažil modernizovat kabinet hlavně výměnou nerostů s jinými evropskými univerzitními institucemi.

Podle dobových vzpomínek se však jednalo o učitele, jehož výklady nebyly příliš zábavné ani zajímavé. Nedovedl prý posluchače pro předmět nadchnout, sbírky (i když se snažil o jejich kvalitativní zlepšení) v přírodopisných kurzech nevyužíval a často se omezil pouze na „smršť“ termínů.¹⁶¹

Presl se spolu se svým bratrem zasloužil o vytvoření českých názvů pro rostliny, a to především v práci *Flora Čechica* z roku 1819. Ovšem na rozdíl od svého bratra vlastní botanické práce psal skoro výhradně v němčině a latině, nevytvářel sám systematicky české názvosloví a jmenosloví.¹⁶² Vynikal jako uznávaný badatel v oboru systematiky, z něhož uveřejňoval a vydával četné vědecké práce psané většinou latinsky a německy. Česky napsal pouze cestopis ze své vědecké cesty do Itálie a na Sicílii, kde prováděl botanické výzkumy.

Po jeho smrti zakoupila pražská univerzita z jeho pozůstalosti herbář, který obsahoval více než 28 tisíc položek rostlin převážně z jeho vlastních sběrů.

Preslovy pozůstatky byly přeneseny na Vyšehradský hřbitov, kde je pochován vedle svého bratra. Nápis na jejich hrobě praví: Spojení pouty přírody i vědy.

6.17. Josef Reisch

(10. 4. 1795 Hrochův Týnec – 27. 11. 1865 Praha)

Josef Reisch se narodil 10. dubna 1795 v Hrochově Týnci. Byl to lékař, císařský rada, emeritní děkan a rektor pražské univerzity.

Prvního vzdělání se mu dostalo v Kostelci nad Labem, gymnasium studoval u Piaristů v Praze a v Hradci Králové. Filosofii a medicínu vystudoval v Praze na univerzitě. Po čtvrtém roce medicíny doprovázel jistého zámožného člověka po cestách, čímž se mu dostalo příležitostí navštívit kliniky tehdejších slavných berlínských profesorů, jako byli Behrens, Hufeland,

¹⁶⁰ HAVRÁNEK, Jan (ed.). *Dějiny Univerzity Karlovy III*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-320-2.

¹⁶¹ Tamtéž

¹⁶² HOSKOVEC, Ladislav. *Homo botanicus: Mikan, Presl, Karel Bořivoj*. In: Botany.cz [online]. 2011 [cit. 2016-04-17]. Dostupné z: <http://botany.cz/cs/presl-k-b/>

Graefe a Rust a také lázně v Pyrmontu a lázně české, což ho značně inspirovalo a rozšířilo mu obzor.¹⁶³

Roku 1823 byl povýšen na doktora a zastával čtyři roky pozici prosektora při katedře anatomie na pražské univerzitě. Roku 1832 byl jmenován mimořádným profesorem anatomie a později fyziologie.

Josef Resich byl znám pro svou soukromou praxi. Byl vyhledávaný zejména majetnějším měšťanstvem. Tradiuje se o něm, že byl velice hodný, soucitný, lidumilný a bystrý v odhalování nemocí. Taktéž se nestrnil novým trendům v medicíně, a když se objevily převratné poznatky v této vědě a začala se akcentovat fyzikální diagnostika a patologická anatomie, nechtěl zůstat pozadu. Roku 1838 převzal pražskou kliniku a vedl ji velmi moderně a progresivně a v souladu s novými trendy až do roku 1842, kdy ji předal profesoru Oppolzerovi.¹⁶⁴

Reisich byl od roku 1843 třikrát zvolen děkanem lékařské fakulty a v roce 1847 rektorem pražské univerzity.

V pokročilém věku se již věnoval pouze své praxi a svému koníčku – sadařství. Byl dlouholetým jednatelem pomologického spolku a členem ředitelstva jednoty pro osazení stromy okolí pražského. V pěstování ovoce byl velice úspěšný a byl za to oceněn na výstavě v Praze a Berlíně.¹⁶⁵

Josef Reisich ve stáří trpěl mnoha chorobami. Pravděpodobně proto si ve svých sedmdesáti letech sáhl na život a podřezal si břitvou žíly. Zemřel na vykrvácení.¹⁶⁶

Během svého života podporoval studentstvo, pomáhal mladým doktorům k vlastní praxi a založil nadaci pro vdovy po lékařích.

Náhrobek se bohužel do dnešní doby nezachoval.

6.18. Kašpar Royko

(1. 1. 1744 Maribor – 20. 4. 1819 Praha)

Kašpar Royko se narodil 1. 1. 1744 v Mariboru. Byl to probošt Kolegiátní kapituly Všech svatých v Praze, historik, osvícenec, svobodný zednář, spisovatel a rektor Karlovy univerzity.

¹⁶³ NAVRÁTIL, Michal. *Almanach českých lékařů: s podobiznami a 1000 podobiznami*. Praha: Michal Navrátil, 1913.

¹⁶⁴ Tamtéž

¹⁶⁵ Tamtéž

¹⁶⁶ Tamtéž

Kašpar Royko je asi nejznámější osobností teologické fakulty pražské univerzity v druhé polovině 18. století.¹⁶⁷ Royko se narodil 1. 1. 1744 v Mariboru (univerzitní město ve Slovinsku), vystudoval gymnázium a filozofii ve Štýrském Hradci a v roce 1763 se odebral do Vídně, kde poslouchal přednášky z především církevního práva u Pavla Rieggera a přirozeného práva u Martiniho. Po studiích se vrátil do Štýrského Hradce, kde byl vysvěcen na kněze a začal pracovat v církevní správě, kde se zabýval zejména studiem církevních dějin Nového zákona.

Kašpar Royko je silně spjat s českým osvícenským historismem a bojem za církevní svobody. Byl svobodomyšlný, kvůli čemuž si vytvořil řadu nepřátel v metropolitní kapitule.¹⁶⁸ Na pražskou univerzitu se dostal na výzvu vídeňské vlády po zrušení jezuitského řádu, kdy se nedostávalo učitelů, kteří by obsadili náhle uvolněná místa.¹⁶⁹ V Praze učil logiku, fyziku i metafyziku a roku 1777 byl jmenován direktorem. Na krátkou dobu se vrátil do Štýrského Hradce, ale když Josef II. tamější univerzitu ponížil na lyceum, odebral se opět do Prahy, kde působil na katedře církevních dějin.

V roce 1790 byl zvolen děkanem teologické fakulty. Roku 1791 byl jmenován guberniálním referentem ve věcech církevních a později radou a kanovníkem. V roce 1797 byl zvolen rektorem pražské univerzity. Mezi jeho nejznámější práce patří „*Dějiny koncilu kostnického*“, ve kterém se staví na stranu Mistra Jana Husa a Jeronýma Pražského a obhájuje je. Další známou prací je dílo „*Christliche Religions- und Kirchengeschichte (I-IV, 1789-1792)*“, které je taktéž příspěvkem k církevním dějinám.

¹⁶⁷ HAVRÁNEK, Jan (ed.). *Dějiny Univerzity Karlovy III.* Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-320-2.

¹⁶⁸ Tamtéž

¹⁶⁹ SCHLOSSAR, Anton. *Royko, Caspar* in: *Allgemeine Deutsche Biographie* 29 (1889), S. 777 [Onlinefassung]; URL: <http://www.deutsche-biographie.de/pnd100324797.html?anchor=adb>

(Hrob Kašpara Royka. Dnešní stav. Zdroj: archiv autorky)

Hrob Kašpara Royka je typem obelisku. Obelisk se vyskytoval ve formě jehlanu nesoucí na svém vrcholu další, nízký jehlan – pyramidon. Tento typ má pravděpodobně svou inspiraci až ve starověkém Egyptě.¹⁷⁰

6.19. František Xaver Schneider

(11. 8. 1805 Teplá – 1. 7. 1882 Praha)

František Xaver Schneider se narodil roku 1805 v Teplé. Byl to naddůlní, právník v oboru hornictví a horního práva, profesor a rektor pražské univerzity.

František Schneider se narodil jako syn tepelského kováře, ale již od dětství osiřel.

Od roku 1823 začal studovat filozofii na pražské univerzitě. Ještě během studií se stal domácím učitelem v rodině Karla Anselma Thurna-Taxise. V roce 1838 se stal správcem jeho panství.¹⁷¹

V roce 1828 získal doktorát z práv a po absolvování všech zkoušek z práva a hornictví začal vyučovat na pražské univerzitě.

Posléze byl jmenován vrchním horním radou, působil jako profesor a děkan na pražské univerzitě a pro školní rok 1864-65 byl zvolen jejím rektorem. Na pražské právnické fakultě vyučoval horní právo, suploval i výuku římského a kanonického práva. Oficiálním profesorem civilního práva se stal po svém jmenování pro tento obor v roce 1850. V Praze působil až do svého odchodu na odpočinek v roce 1871.

K jeho stěžejním dílům z oboru hornictví a horního práva patří kniha *Lehrbuch des Bergrechtes für die gesammten Länder der österreichischen Monarchie* (1848). Schneiderova další díla, vydána také v Praze, *Die Berg-Gerichtsbarkeit auf Grund der Gesetze* (1872) a *Kritische Umschau auf dem Gebiete der Bergrechtsreform* byla rovněž z oblasti horního práva, ve které byl špičkovým odborníkem své doby.¹⁷²

¹⁷⁰ PRAHL, Roman. *Umění náhrobku v českých zemích let 1780-1830*. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-1188-9.

¹⁷¹ KILLY, Walther, Rudolf VIERHAUS a Dietrich von ENGELHARDT. *Dictionary of German biography (DGB)*. München: K.G. Saur, 2006. ISBN 3598233000.

¹⁷² KALINOVÁ, Gabriela a HNOJIL, Adam. *Malostranský hřbitov: historie a současnost*. 1. vydání. Praha: ARSCI, 2016. ISBN 978-80-7420-045-8.

(Hrob Františka Xavera Schneidera, dnešní stav. Zdroj: Archiv autorky)

Hrob Františka Xavera Schneidera je typem kříže, který patří k základní formě křesťanských náhrobků. Provedením a zejména vybraným materiálem je vidět, že se jedná o pozdější náhrobek. U dřívějších náhrobků se používal jako materiál zejména pískovec.

6.20. František Antonín Steinský

(16. 1. 1752 Litoměřice – 8. 3. 1816 Praha)

František Antonín Steinský se narodil 16. ledna 1752 v Litoměřicích. Byl to historik, malíř, učitel krasopisu, profesor pomocných věd historických a děkan filozofické fakulty pražské univerzity.

Steinský se věnoval krasopisu, který začal i vyučovat na Malostranské normální škole. Zde také připravil první českou učebnici krasopisu s mědirytinami od Jana Jiřího Balzera, která se však natolik lišila od krasopisného stylu německé učebnice Johanna Schalteho, která byla schválena jako vzorová pro habsburskou monarchii, že byla roku 1780 zakázána. Její výtisky se nedochovaly.

V roce 1784 se Steinský zúčastnil společně s Ignácem Cornovou konkurzu na katedru dějin, a ačkoli toto místo získal Cornova, dostal Steinský nabídku na pozici mimořádného profesora pomocných věd historických, kterou přijal. Toto místo zastával následujících téměř dvaatřicet let. V prvním ročníku přednášel *Základy diplomatiky a heraldiky*, ve druhém *Nauku o starožitnostech a Numismatiku*.¹⁷³

Podle dobových záznamů byl Steinský trochu podivín a člověk konzervativního smýšlení. V roce 1797 například navrhl, aby všichni filozofičtí profesori po řadě konali sobotní a nedělní pobožnosti, aby tím umocnili religiozitu svých studentů. Později se snažil prosadit v rámci svých přednášek lekce o uctívání boha u starých národů a křesťanů. Ani jeden nápad nebyl schválen a uveden do praxe.¹⁷⁴

Steinský byl taktéž učitelem historického malíře a rytce Jiřího Döblera, který u něj soukromě studoval historii.¹⁷⁵

Další zajímavou kapitolou ze Steinského života je jeho bohatá korespondence s významnými osobnostmi jeho doby. Kromě tehdejších pražských obrozeneckých vzdělavců, jako byli Karel Jindřich Seibt nebo Karel Rafael Ungar, si dopisoval i s Benjaminem Franklinem. Steinský jako čerstvý absolvent pražské filozofické fakulty se v Paříži setkal s Franklinem, když tam hledal vzor pro zamýšlené zřízení dívčího školství v Čechách a od té doby oba vědci udržovali mezi sebou dosti intenzivní písemný styk. Přední československý historik J. V. Polišenský zmiňuje francouzský list z 23. listopadu 1782, v němž Franklin děkoval Steinskému za zprávy o vědeckých objevech v Čechách a za věcný dar — ozdobený ubrus. Franklin píše... *obdivuji tento ušlechtilý výrobek a myslím, že výrobci Vaší země dosáhli ve*

¹⁷³ HAVRÁNEK, Jan (ed.). *Dějiny Univerzity Karlovy III*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-320-2.

¹⁷⁴ Tamtéž

¹⁷⁵ KALINOVÁ, Gabriela a HNOJIL, Adam. *Malostranský hřbitov: historie a současnost*. 1. vydání. Praha: ARSCI, 2016. ISBN 978-80-7420-045-8.

*svém umění dokonalosti...*¹⁷⁶ Z Čech si objednával i sklo pro své optické přístroje. Dne 3. března 1786 Franklin zase napsal Steinskému z Filadelfie anglický dopis, v němž mu děkoval za zprávy i za publikace, které si vzájemně vyměnili, a sliboval, že mu zašle druhý svazek Pojednání Americké filozofické společnosti (díky Franklinovi se Steinský stal členem této americké vědecké instituce).¹⁷⁷

Celá obsáhlá korespondence je uschována v Památníku národního písemnictví.

Jeho hrob se bohužel do dneška nedochoval.

6.21. František Vilém Tippman

(11. 6. 1786 Jáchymov – 26. 6. 1857 Praha)

(Zdroj: https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/d/d6/Franti%C5%A1ek_Vil%C3%A9m_Tippmann_%281786-1857%29.jpg)

František Vilém Tippman se narodil roku 1786 v Jáchymově. Byl to český římskokatolický duchovní, v roce 1830 rektor pražské univerzity a od roku 1833 pomocný biskup pražský a titulární biskup satalský. Byl členem Matice české.

¹⁷⁶ KOLOMNÝ, Rudolf: *Benjamin Franklin (1706–1790) a jeho přínos k nauce o elektřině. Pokroky matematiky, fyziky a astronomie*, Vol. 48 (2003), No. 2, (S. 132)

¹⁷⁷ Tamtéž

Po kněžském svěcení, které přijal 4. srpna 1809, působil jako farář nejprve v Loučné a od roku 1816 v Božím Daru, kde založil chudobinec pro nemocné a nuzné farníky (budova stojí dodnes a funguje jako hotel Svatá Anna).¹⁷⁸

Roku 1824 získal doktorát teologie a stal se kanovníkem svatovítské kapituly. Působil také jako děkan pražské teologické fakulty a roku 1830 byl i rektorem pražské univerzity.

V letech 1831, 1834 a poté i v letech 1852 až 1854 byl generálním vikářem pražské arcidiecéze, kterou také od března 1849 do srpna 1850 řídil jako její kapitulní vikář. V prosinci 1832 byl jmenován pomocným biskupem pražským a titulárním biskupem satalským, namísto nemocného Aloise Josefa hraběte Krakovského z Kolovrat jej dne 3. března 1833 konsekroval královéhradecký biskup Karel Boromejský Hanl. V roce 1836 byl navíc jmenován děkanem staroboleslavské kapituly, jímž zůstal až do své smrti.

František Tippmann byl aktivní v kauze českého kněze, osvícence a vysokoškolského pedagoga Augustina Smetany, který se velice angažoval v revolučním dění na univerzitě v roce 1848. Smetana, přívrženec německé idealistické filozofie vyhlásil v tisku, že má v úmyslu vystoupit z křížovnického řádu a nakonec i z katolické církve. Tippmann se snažil Smetanu přesvědčit, aby své úmysly změnil. Když neuspěl, provedl Tippmann 23. 4. 1850 jeho exkomunikaci.¹⁷⁹

František Tippmann je pohřben na Malostranském hřbitově, jeho náhrobek vytvořil Ignác Michal Platzer.

¹⁷⁸ Památník Franze Tippmanna v Božím Daru. *Drobné památky* [online]. [cit. 2016-04-17]. Dostupné z: <http://www.drobnepamatky.cz/node/9261>

¹⁷⁹ KALINOVÁ, Gabriela a HNOJIL, Adam. *Malostranský hřbitov: historie a současnost*. 1. vydání. Praha: ARSCI, 2016. ISBN 978-80-7420-045-8.

(Hrob Františka Viléma Tippmanna, dnešní stav. Zdroj: archiv autorky)

Hrob Františka Tippmanna je ukázkou precizní funerální plastiky. Postava stojící na podstavci je s největší pravděpodobností personifikovaná Víra nebo Náboženství. Rozdíl mezi těmito personifikacemi a plačkami je zejména ve vzpřímené poloze (plačky bývají různě zkormoučené žalem a polehávají či se opírají o náhrobek). Taktéž je u Víry nebo Náboženství typickým atributem kříž a kalich.¹⁸⁰

6.22. Vilém Bedřich Volkmann rytíř z Volmaru

(25. 9. 1820 Praha – 13. 1. 1877 Praha)

Vilém Bedřich Volkmann později rytíř z Volmaru se narodil roku 1820 v Praze na Malé Straně. Byl to německý filozof, psycholog a profesor na pražské univerzitě.

¹⁸⁰ PRAHL, Roman. *Umění náhrobku v českých zemích let 1780-1830*. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-1188-9.

Studoval nejprve na Malostranském gymnáziu. Poté se zapsal na práva a filozofii a na pražské univerzitě se habilitoval roku 1846 nejprve v oboru estetiky a později filozofie.¹⁸¹ Od roku 1846 přednášel nepovinný kurz estetika výtvarných umění.

Byl aktivní v mnoha institucích. Například od roku 1856 v české královské společnosti nauk, od roku 1868 byl ředitelem zkušební komise pro kandidáty na středoškolské učitele, od roku 1875 členem české zemské školní rady. Taktéž byl děkanem doktorského a profesorského kolegia filozofické fakulty.¹⁸²

Jako uznání za jeho služby ho císař František Josef I. jmenoval rytířem řádu Železné koruny III. třídy a v roce 1874 ho povýšil do rakouského rytířského stavu. Od té doby si za jméno přidával rytíř z Volmaru.¹⁸³

Volkman byl žákem filozofa Františka Exnera, díky kterému se přikláněl k filozofii herbartismu (podle Johanna Friedricha Herbart, německého filozofa, psychologa a pedagoga). V roce 1856 byl jmenován mimořádným a 1861 řádným profesorem teoretické a praktické filozofie.¹⁸⁴

Brzy se však Volkman začal zabývat psychologií. Jeho nejcennější práce jsou z oboru psychologie a historie psychologie. Ve svém díle podává pečlivý přehled pojmů, např. *Lehrbuch der Psychologie*, vyd. 1894 nebo *Grundriss der Psychologie vom Standpunkte des philosophischen Realismus und nach genetischer Methode* (1856).¹⁸⁵

Volkman od mládí trpěl plicní chorobou, která nakonec zapříčinila jeho předčasnou smrt v pouhých 55 letech.

Ostatky byly z Malostranského hřbitova přeneseny do stále existujícího rodinného hrobu na Malvazinkách.¹⁸⁶

¹⁸¹ KALINOVÁ, Gabriela a HNOJIL, Adam. *Malostranský hřbitov: historie a současnost*. 1. vydání. Praha: ARSCI, 2016. ISBN 978-80-7420-045-8.

¹⁸² HEINZE, Max. *Volkman, Wilhelm Fridolin*. In: *Allgemeine Deutsche Biographie* 40 (1896), S. 244-245 [Onlinefassung]; URL: <http://www.deutsche-biographie.de/pnd129576956.html?anchor=adb>

¹⁸³ Tamtéž

¹⁸⁴ Tamtéž

¹⁸⁵ KALINOVÁ, Gabriela a HNOJIL, Adam. *Malostranský hřbitov: historie a současnost*. 1. vydání. Praha: ARSCI, 2016. ISBN 978-80-7420-045-8.

¹⁸⁶ Tamtéž

6.23. Jeroným Josef svob. pán Zeidler

(5. 11. 1790 Jihlava – 1. 3. 1870 Praha)

(Zdroj:https://lh6.ggpht.com/jcU4Yq4d_YjKZEWG05JxbMGJ4guVTn0qb_q9Zc3sKgsIWvbuYgGpRProOE=s526)

Jeroným Zeidler se narodil roku 1790 v Jihlavě. Byl to rakouský a český římskokatolický duchovní a politik, v 2. polovině 19. století poslanec Říšské rady, dlouholetý opat premonstrátského kláštera v Praze na Strahově a rektor Karlovy univerzity.

Zeidler se narodil do rodiny dozorce jihlavské věznice. Po studích, konkrétně 1. listopadu 1809, vstoupil do premonstrátského řádu a přijal jméno Jeroným (Hieronymus). Roku 1812 složil řeholní sliby a následujícího roku byl vysvěcen na kněze. V letech 1815–1821 působil jako kaplan a později jako kooperátor v rodné Jihlavě. Od roku 1821 byl archivářem strahovského kláštera v Praze, získal titul doktora teologie, zastával funkci sekretáře opata kláštera a vyučoval při klášterním studiu.¹⁸⁷ V té době byl opatem Benedikt Pfeiffer.

Roku 1821 byl povolán na teologickou fakultu pražské univerzity, kde se stal zastupujícím profesorem dogmatiky. Již o tři roky později získal místo řádného profesora

¹⁸⁷ FIALA, Michal. *Zeidler: Nová šlechta v českých zemích a podunajské monarchii* [online]. [cit. 2016-04-17]. Dostupné z: <http://www.novanobilitas.eu/rod/zeidler>

dogmatiky a polemické teologie. V roce 1830 se stal děkanem této fakulty. V období let 1839–1849 byl na této škole ředitelem filozofického studia.

Roku 1842 získal čestný doktorát filozofické fakulty, jejímž děkanem byl v letech 1850–1855. Město Jihlava mu v lednu 1842 udělilo čestné občanství.¹⁸⁸

Jeroným Zeidler byl členem premonstrátského řádu. Od 7. října 1834 až do své smrti roku 1870 působil jako opat Strahovského kláštera (od 17. března 1869 též jako generální opat premonstrátského řádu). Založil strahovskou obrazárnu a rozšířil knihovnu Strahovského kláštera o mnoho vzácných knih. Obrazárna byla založena u příležitosti korunovace Ferdinanda Dobrotivého českým králem roku 1836. Nepochybně nejcenějším obrazem v nově vzniklé obrazárně byla Růžencová slavnost od Albrechta Dürera. Za dob Zeidlera byl obraz v katastrofálním stavu, a proto ho nechal opat restaurovat. Slavný příběh hovoří o nepřilíh známém malíři provádějícím opravu, který při restaurování zamaloval známý Dürerův žert – mouchu na Mariině koleni. I přesto se však díky tomuto zásahu podařilo obraz zachránit. Československý stát ho v roce 1934 odkoupil za téměř 10 milionů korun. Nově zřízená obrazárna čítala na 400 obrazů a později počet obrazů přesáhl tisíc položek.¹⁸⁹

Také se zasloužil o rozmnožení sbírky nerostů, zkamenělin a starých mincí. Zejména numismatické sbírce se dařilo, sám Zeidler byl předsedou pražského Numismatického spolku.

Zeidler také uvedl strahovské premonstráty na Svatý Kopeček u Olomouce, kde se osm kněží staralo o duchovní potřeby a nejnnutnější opravy tohoto poutního místa.¹⁹⁰

Zeidler byl významný na půdě pražské univerzity. Nejprve se v roce 1839 stal ředitelem filozofických studií. Poté byl několikrát zvolen rektorem pražské univerzity a to v letech 1844, 1846, 1848 a 1856.¹⁹¹

Zejména jeho rektorování v roce 1848 bylo obtížné, neboť v té době se pražská univerzita zapojila do revolučních nepokojů a manifestací. Rektor Zeidler vycházel protestujícím studentům víceméně vstříc. Jako předseda akademického senátu schválil společně s ostatními členy senátu doložku pod studentskou petici, která žádala různé akademické svobody. Doložka zněla „Akademický senát a spolupodepsané učitelské sbory se lně připojují k této petici.“¹⁹² Zeidler taktéž sloužil pontifikální rekviem při mši za padlé vídeňské studenty v Týnském chrámu. Zúčastnil se i smuteční slavnosti za „padlé vídeňské bratry“ ve Staronové

¹⁸⁸ ZEIDLER, P. Jeroným Josef Freiherr v., ThDr., PhDr. *Oficiální stránky města Jihlavy* [online]. 2013 [cit. 2016-04-17]. Dostupné z: <http://www.jihlava.cz/zeidler-p-jeronym-josef-freiherr-v-thdr-phdr/d-498778>

¹⁸⁹ KALINOVÁ, Gabriela a HNOJIL, Adam. *Malostranský hřbitov: historie a současnost*. 1. vydání. Praha: ARSCI, 2016. ISBN 978-80-7420-045-8.

¹⁹⁰ Tamtéž

¹⁹¹ FIALA, Michal. *Zeidler: Nová šlechta v českých zemích a podunajské monarchii* [online]. [cit. 2016-04-17]. Dostupné z: <http://www.novanobilitas.eu/rod/zeidler>

¹⁹² HAVRÁNEK, Jan (ed.). *Dějiny Univerzity Karlovy III*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-320-2.

synagoze. Rok 1848 se nesl i v duchu oslav 500. výročí založení univerzity, která však byla poněkud ve stínu revolučních událostí. Nicméně se tato slavnost nakonec uskutečnila a rektor Zeidler zde byl nadšeně uvítán a posléze nechal vyvalit deset sudů piva.¹⁹³

Roku 1859 se Zeidler stal představeným a vizitátorem všech premonstrátských kongregací v Rakousku.

Byl aktivní i politicky. Od roku 1863 byl poslancem Českého zemského sněmu a poté říšské rady za velkostatkářskou kurii. Na sněmu zasedal do roku 1866. Do sněmu se vrátil po krátké přestávce v zemských volbách v březnu 1867, opět za velkostatkářskou kurii. Setrval zde do roku 1869. V Říšské radě zasedal do své smrti roku 1870.¹⁹⁴

Ve stejném roce, ve kterém byl zvolen za poslance, oslavil padesátileté výročí svého kněžství, za což mu císař František Josef I. udělil řád Železné koruny II. třídy, na základě čehož byl 23. října 1863 povýšen do stavu svobodných pánů. Byl mu udělen titul Freiherr, predikát von a erb.

Krátce před svou smrtí byl jmenován premonstrátským generálním opatem. Zemřel v roce 1870 v Římě, kde se ze svého nového titulu účastnil koncilu ve Vatikánu. Tělo pak bylo převezeno do Prahy.¹⁹⁵

¹⁹³ HAVRÁNEK, Jan (ed.). *Dějiny Univerzity Karlovy III*. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-320-2.

¹⁹⁴ KALINOVÁ, Gabriela a HNOJIL, Adam. *Malostranský hřbitov: historie a současnost*. 1. vydání. Praha: ARSCI, 2016. ISBN 978-80-7420-045-8.

¹⁹⁵ Tamtéž

(Premonstrátská hrobka, kde leží i Jeroným Zeidler. Současný stav. Zdroj: archiv autorky)

Na Malostranském hřbitově se původně nalézaly tři premonstrátské hrobky, kam byla ukládána těla premonstrátů ze Strahova. Do dnešní doby se zachovala pouze tato, která se nachází na nové části hřbitova, hned při dělicí zdi.

7. Závěr

Cílem práce mělo být seznámení s významnými pedagogy působícími na Karlově univerzitě, kteří našli místo svého posledního odpočinku na Malostranském hřbitově v pražských Košířích. V práci jsem se pokusila tyto osobnosti zasadit do širšího kulturně-historického kontextu díky kapitole o školství v Rakousku v 18. a 19. století a kapitole o vývoji na pražské univerzitě ve sledovaném období.

Při psaní práce jsem narazila na některé obtíže s interpretací dějinných jevů a událostí. Zejména obtížné pro mě bylo uchopit roli jezuitského řádu v budování a udržování osvícenské společnosti. O Tovaryšstvu se ve všeobecném diskurzu mluví spíše negativně, přestože jejich role nikdy nebyla pouze černobílá. Podobně lze hovořit o pramenech pojednávajících o českých vlastencích, které se potýkají s opačným problémem – někdy možná přílišnou glorifikací.

Přesto se snažím čtenáři předložit více či méně podrobné životopisy jednotlivých pedagogů, podle toho, jak to prameny umožňovaly. Prameny jsou nicméně odrazem své doby, ukazují „ducha doby“, atmosféru, soudobou mentalitu, ideologii, přání a očekávání, zklamání a frustraci, naději.

Životopisy zajímavým způsobem ilustrují dění v českém vědeckém prostředí. Ukazují, jak se během pouhých sto let rozvíjely některé vědní disciplíny, jaké byly nálady ve společnosti, co jí hýbalo, jak se změny vrcholných politických diskurzů podepisovaly na učitelích a tím potažmo na přístupu k akademickým svobodám (např. Cornova či Bolzano), jak probíhal boj za vytvoření české univerzity (např. Pelcl), jak se etablovalo české názvosloví (např. Jandera) atd. Taktéž nám jednotlivé životní příběhy ilustrují, jak byly čilé kontakty mezi univerzitou a Národním muzeem (např. Bořický, Helbling) a univerzitou a Českou královskou společností nauk. Množství učitelů-duchovních (např. Pfeiffer, Zeidler, Jandera, Dittrich, Cornova) zase ukazuje spojitost mezi církví a učitelským stavem.

Práci taktéž můžeme brát jako příspěvek k bádání o historii Smíchova a Košíř, o historii Univerzity Karlovy a částečně i o církevní historii.

8. Zdroje

Archiválie

SEDLÁČEK, Václav. Dějiny Smíchova: jeho historie, vzrůst, obyvatelstvo, monografie, život spolkový, společenský, rodinný, spolu historiky, události a pověsti, a připojením biografie vynikajících Smíchováků. (uloženo v Archivu Muzea hlavního města Prahy)

Bibliografie

ARBES, Jakub. Romanetta. Praha: J. Otto, 1902, 308 s.

ARBES, Jakub. In: Květy. Článek proti lhostejnosti, s níž se trpí zánik Malostranského hřbitov, 1900.

BATUŠEK, Jaroslav. Z dějin české terminologie matematické. Československý terminologický časopis. Bratislava, 1965, IV(3), 18.

BLAŽKOVÁ, Jarmila Dr. *Malostranský hřbitov v Košířích*. Praha : Vyšehrad, 1940. 22 s. Poklady národního umění, sv. 18. Výtvarný odbor Umělecké Besedy.

BŮHM, Josef. Monografie města Smíchova s 2 polohopisnými plány. Na Smíchově [Praha]: Smíchovská rada městská, 1882, 242 s., 2 příl. ISBN monografie města Smíchova.

ČORNEJOVÁ, Ivana. Dějiny Univerzity Karlovy II. Vyd. 1. Redaktor Josef Petráň, Michal Svatoš, František Kavka. Praha: Karolinum, 1995. ISBN 80-7066-968-3.

ČORNEJOVÁ, Ivana. Tovaryšstvo Ježíšovo: Jezuité v Čechách. Vyd. 2. Praha: Hart, 2002, 264 s. ISBN 80-865-2930-4.

DUCHÁČKÁ, Terezie. Dějiny smíchovského školství. Praha: T. Duchácká, 1930, 294 s. ISBN dějiny smíchovského školství.

FRAIS, Josef. Reformy Marie Terezie a Josefa II.: (nejen v českých a moravských zemích). Vyd. 1. Třebíč: Akcent, 2005, 156 s. ISBN 80-7268-337-3.

HANZAL, Josef. Ferdinand Kindermann: (1740-1801) : školský reformátor a osvícenský duchovní. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, 91 s. Knižnice vyšehradské kapituly. ISBN 80-719-2366-4.

HAVRÁNEK, Jan (ed.). Dějiny Univerzity Karlovy III. Vyd. 1. Praha: Karolinum, 1997. ISBN 80-7184-320-2.

HNOJIL, Adam. Náhrobek Leopolda Leonharda Thun-Hohensteina..Praha : Sdružení pro záchranu Malostranského hřbitova, 2013.

CHROMÝ, Mojmír a František KUČERA. Heraldické památky Malostranského hřbitova v Košířích. 2. rev. vyd. Praha, 2012. Editor: Adam Hnojil

IM HOF, Ulrich. Evropa a osvícenství. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2001, 268 s. Utváření Evropy. ISBN 80-710-6394-0.

JEŽEK, Jan. *Hřbitov Malostranský v Košířích*. Praha : A.ŠTORCH SYN, 1881. 30 s. Stručné životopisy spisovatelů a umělců českých, jichž těla na sv. poli Malostranském odpočívají.

JOHANIDES, J.: František Martin Pelcl, Praha 1981

JUNGMANN, Jan. Smíchov: město za Újezdskou branou. Praha: Muzeum hlavního města Prahy, c2007, 235 s. ISBN 978-80-85394-56-6.

KALINOVÁ, Gabriela. Hudebníci Mozartovy generace. Praha: Svatobor, 2009. 27 s.

KALINOVÁ, Gabriela a HNOJIL, Adam. Malostranský hřbitov: historie a současnost. 1. vydání. Praha: ARSCI, 2016. ISBN 978-80-7420-045-8.

KEJŘ, Jiří. Jan Hus známý i neznámý: (resumé knihy, která nebude napsána). Vyd. 1. Praha: Karolinum, 2009, 137 s. ISBN 978-80-246-1643-8.

KOLOMNÝ, Rudolf: Benjamin Franklin (1706–1790) a jeho přínos k nauce o elektřině. Pokroky matematiky, fyziky a astronomie, Vol. 48 (2003), No. 2, 129—142

KOVÁŘ, Luboš. Dějiny Astronomického ústavu Karlovy university v letech 1889-1939. Diplomová práce.

KŠÁRA, Bedřich. *Malostranský hřbitov v Košířích*. In: *Časopis Rodopisné společnosti v Praze*. Ročník XI., 1939.

KUCHAŘOVÁ, Hedvika; KALINOVÁ Gabriela. Významné osobnosti duchovního světa na Malostranském hřbitově. Praha : Sdružení pro záchranu Malostranského hřbitova, 2011. 31 s. Editor: Adam Hnojil.

KUTHAN, A. Úprava Malostranského hřbitova na Památník národních buditelů. (archiv Útvaru hl. architekta hl.m. Prahy). 50. léta

LÁNY, Jeronym. *Malostranský hřbitov v Košířích 1680-1884*. Praha : Správa pražských hřbitovů. 52 s. Advent 2001.

LEHFELDT, Werner. Studien zu Geschichte, Theologie und Wissenschaftsgeschichte. Boston: De Gruyter, c2012. Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften zu Göttingen, n.F., Bd. 18. ISBN 3110285266.

MAGENSCHAB, Hans. Josef II.: Revolucionář z boží milosti. Vyd. 1. Praha: Brána, 1999, 241 s. ISBN 80-724-3044-0.

MARKUS, Antonín. Jan Helbling z Hirzenfeldu. Časopis rodopisné společnosti Čsl. v Praze. 1933, V(2), 17.

MIKULČÁK, Jiří: Nástin dějin vyučování v matematice (a také školy) v českých zemích do roku 1918. (Czech). Praha: Matfyzpress, 2010. pp. 99--130.

MORKES, František. 2000. K historii českého církevního školství: Referát na setkání ředitelů církevních škol [online]. Praha,: 22 [cit. 2015-10-25]. Dostupné z: www.skolstvi.cirkev.cz/_d/historie-ccs.doc

MUCHA, Ludvík : Die Globen des Prager Astronomen Josef Georg Böhm (1807–1868). In: Der Globusfreund, Nr. 43/44, Bericht über das VIII. Symposium der internationalen Coronelli-Gesellschaft, Dezember 1995, S. 227–236

NAVRÁTIL, Michal. Almanach českých lékařů: s podobiznami a 1000 podobiznami. Praha: Michal Navrátil, 1913.

NODL, Martin. Dekret kutnohorský. Vyd. 1. Praha: Lidové noviny, 2010, 451 s. Česká historie. ISBN 978-80-7422-065-4.

NOVOTNÝ, Antonín. *Malostranský hřbitov v Praze*. Praha : Nakladatelství STN, 1955. 30 s. Hřbitov národních buditelů. Článek

OTAVOVÁ, Miroslava. Ladislav Jandera: Současník Bernarda Bolzana. In: Sborník 30. mezinárodní konference Historie matematiky. Praha: MATFYZPRESS, 2009, s. 3. ISBN 978-80-7378-092-0.

PETRÁČKOVÁ, Věra. Jubileum Františka Martina Pelcla. Naše řeč. Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., 1984, LXVII, 5.

PAULY, Jan Křtitel. Památník města Smíchova vydaný k jubileu padesáté ročnice vlády .. císaře Františka Josefa I. .. V Praze: J. Pauly, 1898, 151 s., příl. ISBN památník města smíchova.

PRAHL, Roman. *Umění náhrobku v českých zemích let 1780-1830*. Praha: Academia, 2004. ISBN 80-200-1188-9..

SKOŘEPOVÁ, Zdeňka. O sochařském díle rodiny Platzerů. Příspěvek k dějinám středoevropského sochařství. Praha. 1957.

SOKOL, Michal. *Malostranský hřbitov*. Praha : Klubu přátel starého Smíchova, 1940. 79 s. II. opravené vydání s doplňky, 55 obrázky a indexem.

VONDRA, Roman. České země v letech 1705-1792: věk absolutismu, osvícenství, paruk a třírohých klobouků. 1. vyd. Praha: Libri, 2010, 383 s. ISBN 978-80-7277-448-7.

WINTER, Eduard. Josefinismus a jeho dějiny. Praha: Jelínek, 1945. ISBN Josefinismus a jeho dějiny.

WIRTH, Zdeněk. EMLER, Jan. *Studie o Malostranském hřbitovu*. In: *Časopis společnosti přátel starožitností*. Doprovodný materiál: snímky o vývoji náhrobku od pouhé desky k jeho sochařskému rozvedení. 1908.

WIRTH, Zdeněk. Pražské hřbitovy. Praha. 1923.

WONDRÁK, Eduard. Historie moru v českých zemích: o moru, morových ranách a boji proti nim, o zoufalství, strachu a nadějích i o nezodpovězených otázkách. Vyd. 1. Praha: Triton, 1999, 119 s. ISBN 80-725-4073-4.

Odkaz J. A. Komenského - tradice a výzvy české vzdělanosti Evropě: malý katalog expozice o dějinách školství. 1. vyd. Praha: Pedagogické muzeum J.A. Komenského v Praze, 2009, 79 s. ISBN 978-80-86935-09-6.

Felbiger a Kindermann: reformátoři lidového školství. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986, 214 s. Z dějin pedagogiky, sv. 26. ISBN Felbiger a Kindermann - reformátoři lidového školství.

Království České: povšechný obraz zeměpisný, národohospodářský, literární a umělecký, a historicko-kulturní. V Praze: Tiskem a nákladem J. Otty, 1897, 681 s., [14] l. obr. příl. Zvláštní otisk z Ottova Slovníku Naučného. ISBN Království České: Povšechný obraz zeměpisný, národ.

Internetové zdroje:

FIALA, Michal. Zeidler. Nová šlechta v českých zemích a podunajské monarchii [online]. [cit. 2016-04-17]. Dostupné z: <http://www.novanobilitas.eu/rod/zeidler>

Franz Kiwisch Ritter von Rotterau. In: Whonamedit?: A dictionary of medical eponyms [online]. [cit. 2016-04-17]. Dostupné z: <http://www.whonamedit.com/doctor.cfm/3109.html>

Heinze, Max, "Volkmann, Wilhelm Fridolin" in: Allgemeine Deutsche Biographie 40 (1896), S. 244-245 [Onlinefassung]; URL: <http://www.deutsche-biographie.de/pnd129576956.html?anchor=adb>

Historie katedry: Katedra analytické chemie. In: Přírodovědecká fakulta Univerzity Karlovy v Praze [online]. [cit. 2016-04-17]. Dostupné z: <https://www.natur.cuni.cz/chemie/analchem/o-katedre/historie-katedry>

Historie Malostranského hřbitova. <http://www.malostranskyhřbitov.cz> [online]. [cit. 2015-10-30]. Dostupné z: <http://www.malostranskyhřbitov.cz/historie-malostranskeho-hřbitova/>

Historie UK. Univerzita Karlova [online]. 2014 [cit. 2015-11-01]. Dostupné z: <http://www.cuni.cz/UK-374.html>

HOSKOVEC, Ladislav. Homo botanicus: Mikan, Presl, Karel Bořivoj. In: Botany.cz [online]. 2011 [cit. 2016-04-17]. Dostupné z: <http://botany.cz/cs/presl-k-b/>

Kdo to byl Dr. Emanuel Bořický? Knihovna Dr. E. Bořického [online]. [cit. 2016-04-15]. Dostupné z: <http://www.knihovnamilin.cz/kdo-to-byl-dr-emanuel-boricky/>

KILLY, Walther, Rudolf VIERHAUS a Dietrich von ENGELHARDT. Dictionary of German biography (DGB). München: K.G. Saur, 2006. ISBN 3598233000.

Kiwisch von Rotterau, Franz (1814-1851): Gynäkologe und Geburtshelfer. In: Österreichisches Biographisches Lexikon 1815-1950 Online-Edition [online]. [cit. 2016-04-17]. Dostupné z: http://www.biographien.ac.at/oeb1/oeb1_K/Kiwisch-Rotterau_Franz_1814_1851.xml

Nositelé medaile Emanuela Bořického. Ústav petrologie a strukturní geologie [online]. [cit. 2016-04-15]. Dostupné z: <https://www.natur.cuni.cz/geologie/petrologie/medaile-emanuela-borickeho/nositele-medaile-emanuela-borickeho>

Památník Franze Tippmanna v Božím Daru. Drobné památky [online]. [cit. 2016-04-17]. Dostupné z: <http://www.drobnepamatky.cz/node/9261>

SCHLOSSAR, Anton, "Royko, Caspar" in: Allgemeine Deutsche Biographie 29 (1889), S. 777[Onlinefassung];URL:<http://www.deutschebiographie.de/pnd100324797.html?anchor=adb>

ZEIDLER, P.Jeronym Josef Freiherr v., ThDr., PhDr. Oficiální stránky města Jihlavy [online]. 2013 [cit. 2016-04-17]. Dostupné z: <http://www.jihlava.cz/zeidler-p-jeronym-josef-freiherr-v-thdr-phdr/d-498778>